

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AZINLIK HAKLARINA YAKLAŞIMI:
ROMANYA'DAKİ TÜRK-MÜSLÜMANLAR ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burçin PETRE

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sibel AKGÜN

MAYIS – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

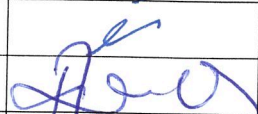
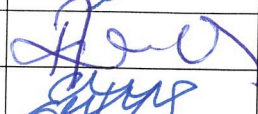
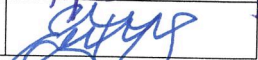
**AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AZINLIK HAKLARINA YAKLAŞIMI:
ROMANYA'DAKİ TÜRK-MÜSLÜMANLAR ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burçin PETRE

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 24.05./2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doc. Dr. Sibel AKGÜN	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Nesrin KENAR	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Elif MADAKBAŞ GÜLENER	Başarılı	

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLIK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Burçin PETRE
Öğrenci Numarası	:	Y126007018
Enstitü Anabilim Dalı	:	ULUSLARARASI İLİŞKİLER
Enstitü Bilim Dalı	:	Uluslararası İlişkiler
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AZINLIK HAKLARINA YAKLAŞIMI: ROMANYA'DAKİ TÜRK-MÜSLÜMANLAR ÖRNEĞİ
Benzerlik Oranı	:	%12

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

24.05/2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman *Doç. Dr. Sibel AKGÜN*
Unvanı / Adı-Soyadı:

Tarih: *24.05.2019*

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılma sürecinde öncelikle, çalışmamı titizlikle inceleyen ve çalışmamın gelişimine katkı sağlayan danışmanım Doç. Dr. Sibel Akgün'e emekleri için teşekkür eder ve saygılarımı sunarım. Romanya vatandaşı olan eşim Mihail George Petre çalışma süreci boyunca her anlamda yanımda bulunduğundan kendisine de teşekkürlerimi borç bilirim. Son olarak, bu günlere gelmemde en büyük emekleri olan anne ve babama, desteklerini her zaman hissettiğim kardeşlerime de şükranlarımı sunarım.

Burçin PETRE

24.05.2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
HARİTA LİSTESİ	iv
TABLOLAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: AZINLIK KAVRAMININ TANIMI VE AZINLIK HAKLARI	5
1.1. Azınlık Kavramı.....	5
1.1.1. Azınlıkların Ortaya Çıkışı.....	5
1.1.2. Farklı Azınlık Tanımları	5
1.2. Azınlık Olmanın Koşulu ve Azınlık Türleri	10
1.2.1. Azınlık Olmanın Koşulu	10
1.2.2. Azınlık Türleri	11
1.3. Azınlıkların Hakları ve Korunması.....	16
1.3.1. Eşitlik İlkesi ve Pozitif Ayrımcılık	16
1.3.2. Azınlık Haklarının Korunmasına Yönelik Uluslararası Gelişmeler	17
BÖLÜM 2: AVRUPA BİRLİĞİ’NİN AZINLIKLARA YAKLAŞIMI	24
2.1. Avrupa Birliği’ne Göre Azınlık Kavramına Genel Bakış.....	24
2.1.1. 1990 Öncesi Azınlık Yaklaşımı	24
2.1.2. 1990 Sonrası Azınlık Yaklaşımı	25
2.2. Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Azınlık Politikaları.....	29
2.3. Avrupa Birliği’nin Azınlıklara Yönelimi ve AB-Romanya İlişkileri	34
2.3.1. Avrupa Birliği’nin Azınlıklara Yönelimi.....	35
2.3.2. Romanya’nın Avrupa Birliği’ne Katılımı	37
BÖLÜM 3: ROMANYA’DA AZINLIK STATÜSÜNDEKİ TÜRK- MÜSLÜMANLAR	39
3.1. Romanya Tarihi.....	39
3.2. Romanya’da Türk Müslümanların Geçmişi.....	41

3.2.1. Siyasi Durum	41
3.2.1.1. Krallık Dönemi	41
3.2.1.2. Komünizm Dönemi	49
3.2.1.3. Demokratikleşme Dönemi	54
3.2.2. Sosyo-Kültürel Durum	58
3.2.3. Dini Durum	64
3.2.4. Eğitim Durumu	68
3.3. Romanya'daki Türk Müslümanların Bugünkü Durumu	74
SONUÇ	79
KAYNAKÇA	82
ÖZGEÇMİŞ	86

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AK	: Avrupa Konseyi
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMIHS	: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu
GDAİP	: Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı
MC	: Milletler Cemiyeti
MRG	: Uluslararası Azınlık Hakları Grubu
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
USAD	: Uluslararası Sürekli Adalet Divanı

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Dobruca Bölgesi	42
Harita 2: 1402 Tarihinde Anadolu ve Balkanlar	43
Harita 3: II. Dünya Savaşı Döneminde Romanya	50
Harita 4: Demokratikleşme Döneminde Romanya.....	54

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: AB’de Devletlerin Azınlıkları İlgilendiren Temel Nitelikleri	28
Tablo 2: AB’de Devletlerin Azınlıklarla İlgili Sözleşmelere Katılımı-Şubat 2006.....	33
Tablo 3: Romanya’nın Etnik Yapısı	56

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Avrupa Birliğinin Azınlık Haklarına Yaklaşımı: Romanya'daki Türk-Müslümanlar Örneği			
Tezin Yazarı: Burçin PETRE		Danışman: Doç. Dr. Sibel AKGÜN	
Kabul Tarihi: 24 Mayıs 2019		Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) +86 (tez)	
Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler			
<p>Azınlık hakları sorununu, Avrupa Birliği bağlamında ele almayı amaçlayan bu tezde, ilk olarak azınlık kavramının tanımının anlaşılmasının ve kabul edilebilirliğinin neden bu derece zor olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda azınlıkların ortaya çıkışı, korunması ve elde ettikleri haklara kadar, tüm gelişim süreci değerlendirilmiştir. Ardından AB'nin nasıl bir azınlık politikasına sahip olduğu, üye ülkelerin yürüttüğü stratejiler çerçevesinde ele alınmıştır. AB üye devletlerin uygulamalarını da içeren bu incelemede, esas olarak, azınlıkların uluslararası alanda nasıl bir konuma sahip olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır.</p> <p>Romanya'nın kısa bir tarihinden sonra özellikle Romanya'daki Türk-Müslümanların tarihinin ele alındığı bu çalışmada, Türk-Müslümanların içinde bulunduğu durum sosyal, kültürel, din ve eğitim çerçevesinde incelenmiştir. Romanya'da dinsel azınlık statüsünde olan Müslümanların yaşayış biçimleri ve sahip oldukları haklar, azınlık hakları çerçevesinde incelenmiştir. Özellikle Romanya'daki rejim değişikliklerine paralel olarak değişen Türklerin hak ve özgürlükleri, dönemlere ayrılarak daha anlaşılır bir biçimde ortaya konmaya çalışılmış, son olarak da Romanya'daki Türk-Müslümanların bugünkü durumu ele alınarak bölgede nasıl bir hayat sürdürdükleri üzerine çalışma yürütülmüştür. Çalışmada birincil ve ikincil kaynaklar taranmış, betimsel yöntemle konu ele alınmış ve analitik yöntemle de konuların yorumlanmasına gidilmiştir.</p> <p>Romanya'nın azınlık haklarına yaklaşımı konusunda 2007 yılında "Avrupa Birliği Eşiğindeki Romanya'da Türk-Müslüman Azınlık" adlı bir yüksek lisans tezinin ortaya konduğu görülmüştür. Ancak bu çalışmadan farklı olarak burada Romanya'daki siyasi gelişim sürecinde (krallık dönemi, komünizm dönemi ve demoratikleşme dönemi) Türk-Müslüman azınlıkların durumu detaylı olarak incelenmiştir. Bunun yanı sıra Romanya Türkleri üzerine birkaç araştırmaya da rastlanmıştır. Bu araştırmalardan farklı olarak, azınlık hakları terimi ve azınlık haklarının korunması, AB'nin azınlık haklarına yaklaşımı konuları da ele alınarak, AB üyesi olan bir Doğu Avrupa ülkesinin Türk-Müslüman azınlıklara nasıl yaklaştığı siyasi süreç boyutuyla işlenmeye çalışılmıştır.</p>			
Anahtar Kelimeler: AB, Azınlık, Dobruca, Romanya, Müslümanlar.			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: The European Union's Approach to Minority Rights: A Case of Turkish Muslims in Romania			
Author of Thesis: Burçin PETRE		Supervisor: Assoc. Prof. Sibel AKGÜN	
Accepted Date: 24 May 2019		Number of Pages: vii (pre text)+86 (main body)	
Department: International Relations			
<p>This article which aims to address the problem of minority rights in the context of the European Union, first of all defines the concept of minority and explains difficulty of accepting “minority” as a concept. At the same time, the entire development process is evaluated, from the emergence of minorities to the protection and rights they acquired. Then, the kind of a minority policy the European Union has in the framework of the strategies implemented by the member countries is also explained. Furthermore, this study, including the practices of the European Union member states, seeks for tried to reveal the position of the minorities in the international arena.</p> <p>In a case study of the history of Turkish-Muslims in Romania, especially after a brief history of Romania, the situation of Turkish-Muslims was examined within the political, socio-cultural, religious, and educational framework. The experiences and rights of the Muslim minority in Romania are examined within the framework of minority rights. Particularly, changes in the rights and freedoms of Turks parallel with the regime changes in Romania are revealed in a more comprehensible way. Finally, the current situation of Turkish-Muslims in Romania and how they live in the region is studied in detail. In this study, primary and secondary sources were scanned, descriptive method was discussed and analytical methods were interpreted.</p> <p>In 2007, a master’s thesis titled “Turkish-Muslim Minority in Romania, which is on the threshold of the European Union” was put forward in relation to Romania’s approach to minority rights. However, unlike that study, here the situation of the Turkish-Muslim minorities in the political development process in Romania (during the period of monarchy, communism and democratization) is examined in detail. In addition, several studies on Romanian Turks are also referenced. Unlike these research papers, here the issue of minority rights and protection of minority rights, and the EU’s approach to minority rights are addressed. Furthermore, the way in which an EU-member Eastern European country approached Turkish-Muslim minorities is considered throughout the political development process.</p>			
Keywords: EU, Minority, Dobrogea, Romania, Muslims.			

GİRİŞ

16. yüzyılda azınlık kavramı, ilk olarak “dinsel azınlık” olarak kendini göstermiştir. Azınlık tanımını yaparken sosyolojik bir tanıma yönelmek, hukuki bir tanıma yönelmekten daha olası gözükmektedir. Çünkü tarihsel açıdan azınlıkların tehdit unsuru olduğu düşünülmektedir. Özellikle de bölgesel ve uluslararası barışa yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında da devletler net bir azınlık tanımı yapmaktan kaçınmışlardır. Eğer bir azınlık tanımına yönelirlerse, bu tanımın kendilerine bazı yükümlülükler getireceğinden korkmuşlardır. 1945 yılına kadar, insan hakları rejimi evrensel bir boyut kazanmamıştır. Bu nedenle de azınlıklar bu döneme kadar, diğer ülkelerin içişlerine müdahil olmak için kullanılmıştır. Bu durum devletlerin bir dış politikası haline gelmiştir. Azınlıklara bazı haklar vermek ve azınlıkları güvenli bir şekilde bünyesinde barındırmak gibi atılımlar, insan hakları ve demokrasinin ilerlemesi bağlamında önemli bir etkidir. Ayrıca insan hakları ve demokrasinin ne kadar önemli ve gerekli olduğu bilinirse, azınlıklara duyulan saygı da o kadar çabuk ilerleme kaydedecektir.

Günümüzde her devlet az da olsa etnik köken, din veya dil açısından farklı gruplara sahiptir. Bu nedenle ülkeler toplumsal barışı oluşturmak ve toplum içindeki olası gerilimi ortadan kaldırmak için anayasa ve daha alt mevzuatlarla düzenlemelere gitme yolunu seçmiş ve azınlık haklarına ilişkin uluslararası antlaşmalar ve sözleşmeleri onaylayarak uluslararası baskıdan da uzak durmayı tercih etmiştir. Bu bağlamda azınlıkların korunmasına yönelik çalışmalar da yapılmıştır. Daha önceleri ikili ve çok taraflı antlaşmalarla yapılan bu çalışmalar, II. Dünya Savaşı sonrasında evrensel bir boyut kazanmıştır. Bu boyut, azınlıkların insan hakları hukuku içinde ele alınmasıyla ve hukuki bağlayıcılık gerektiren bazı düzenlemelerin getirilmesiyle evrensellik kazanmıştır.

Romanya Avrupa'nın güney doğusunda, Balkanların kuzeyinde yer almaktadır. Romanya'nın transit öneme sahip olması çeşitli toplulukların zaman zaman bölgeye yerleşmelerine sebep olmuştur. 1400-1878 yılları arasında Romanya'ya hakim olan Osmanlı Devleti, bölgenin Türkleşmesinde ve Türkçenin yayılmasında etkili olmuştur. Romanya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla Anadolu'ya göçler yaşanmış, Romanya'da komünist rejimin hakim olmasıyla da Romanya'daki Türk varlığı azınlık sorunlarıyla baş başa kalmıştır. Romanya'nın demokrasiye geçmesiyle hak ve özgürlüklerini

yeniden elde eden Türkler, günümüzde de halen sürdürdükleri sosyal, kültürel, dini ve eğitim alanındaki çalışmalarına hız kazandırmıştır. Bu çalışmada, azınlık haklarına verilen değerin bir Avrupa ülkesi olan Romanya’da nasıl işlediği açıklanmaya çalışılmıştır. Romanya’da Türk Müslümanlara yönelik ne tür haklara yer verildiği ve bu hakların ne derece gözetildiği, ülkede azınlıklara yönelik bir baskının uygulanıp uygulanmadığı yapılan araştırmalarla ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, azınlıkların nasıl ortaya çıktığı ve azınlık tanımının ne olduğu üzerine durulmuştur. Uluslararası metinlerde en çok yer alan ve birçok ülke tarafından kabul edilen bir tanım, evrensel olarak uluslararası literatüre girmeyi başarmıştır. Yine bu bölümde, azınlık olma koşullarına yer verilmiş, nüfus içinde farklı özelliklere sahip olan grupların kültürel, dinsel vs. yönlerine değinilmiştir. Sahip olunan farklı özellikler, farklı azınlık türlerinin oluşmasına sebep olmuştur. Bu durum da, azınlık gruplarının sınıflandırılması hususunda, birden fazla yaklaşımın ortaya çıktığını göstermiştir. En çok merak edilen konulardan biri olan azınlık hakları, var olma haklarından uluslararası ilişkiler kurma haklarına kadar maddeler halinde sıralanarak daha anlaşılır bir seviyede aktarılmaya çalışılmıştır. Azınlıkların korunması meselesi yine bu bölümde ele alınarak, “azınlık” denilince akla gelen temel sorular cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, Avrupa Birliği (AB)’nin azınlık politikaları ve yaklaşımları ele alınmıştır. Bu bölümde halen AB dahilinde insan hakları benzeri bir azınlık hakları rejiminin oluşturulamadığı açıklanmıştır. AB, azınlıkların korunması hususuna stratejik ve akılcı yöntemlerle olarak yaklaşmaktadır. Bu durumda AB bu zamana kadar uğraştığı Avrupa bütünleşmesini sağlayabilecektir. Bütünleşme amaçlı politikalar üretmeyi kendine hedef olarak belirlemiştir. AB, Birlik politikasının dışında üye devletlerinin ayrı ayrı politikalarına da önem vermiştir. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde, bu devletlerin politikaları ayrı ayrı açıklanmıştır. Özellikle Romanya’nın azınlıklara yönelik bakışına yer verilen bu bölümde, AB ve Romanya arasındaki ilişkiye de yer verilmiş, böylece Romanya’nın azınlıklara yönelik tavrını AB’nin azınlıklara bakışıyla ne oranda örtüşüp örtüşmediği anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle ikinci bölümde, ulusal ve uluslararası boyutta azınlıklara yönelik nasıl bir yaklaşımın ortaya konduğu değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde, Romanya'daki Türk Müslümanlar azınlık haklarına yaklaşım konusuna örnek olarak verilmiştir. Burada, Romanya'nın tarihine kısaca değinilmiş, Türk ve Tatarların Dobruca bölgesine gelişi anlatılmıştır. Ayrıca, Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hakimiyeti öncesinde, hakimiyeti esnasında ve Osmanlı Devleti gittikten sonra komünist ve demokratik dönemde Türk Müslümanların ne tür bir sosyo-kültürel ve dini muameleye maruz kaldığı açıklanmaya çalışılmıştır. Tüm bunların yanı sıra bugün Romanya'daki Türk Müslümanların durumunun hangi azınlık hakları çerçevesinde, hangi kanunlarla korunduğu Romanya Anayasası'nda yer aldığı şekilde çalışmaya aktarılmıştır. Türk Müslümanların Romanya'ya gelişi, Romanya'dan göçü ve Romanya'da hala yaşayanların günümüzdeki durumu, azınlık hakları çerçevesinde incelenmiştir.

Başlıktan da anlaşılacağı gibi, AB'nin azınlık haklarına yaklaşımı Romanya'daki Türk Müslümanlar örneği dahilinde ele alınmış, bunu yaparken de günümüzde tam olarak tanımlanamayan azınlık kavramının ve azınlık haklarının anlaşılabilmesi için, ilk olarak bu konular anlatılmış ve son bölümdeki Romanya'daki Türk Müslümanlar örneği verilerek de azınlık haklarının bir Avrupa ülkesindeki işlevi hususuna yer verilmiş, gerek tarihi gerekse hukuki açıklamalarla konunun pekiştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda da Romanya hükümetinin ve Romanya'daki Türk-Müslüman azınlıkların karşılıklı anlayış çerçevesinde, iyi bir ilişki içerisinde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın Konusu

Bu çalışmada öncelikle konu olarak azınlık haklarına yer verilmiştir. Bu bağlamda azınlık tanımının zorluğundan azınlık olmanın koşuluna kadar birçok konuya yer verilmiştir. Çalışmanın asıl konusu AB üyesi olan Romanya'nın Türk-Müslüman azınlıklara yönelik ne tarihi bir geçmişe sahip olduğunu ve bu azınlıkların günümüzdeki durumunu ele almak olmuştur. Bu açıdan bakıldığında AB'nin azınlık haklarına bakış açısı ele alınmış ve daha sonra da detaylı olarak Romanya'daki Türk-Müslümanların tarihi geçmişi, eğitimi, sosyo-kültürel ve dini durumu üzerine çalışılmıştır. Son olarak da günümüzdeki durumun ne olduğu üzerine dair bir araştırma ortaya konmuştur.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, bir azınlık grubunun, özellikle Doğu Avrupa'da yer alan bir ülkede ne kadar barışçıl bir şekilde yaşadığını ortaya koyma açısından önem arz etmektedir. AB üyesi olan Batı Avrupa ülkelerinden bazıları bugün bile azınlık haklarını savunma noktasında yetersiz kalırken Romanya, uluslararası alanda azınlıkların korunmasına yönelik yaptığı çalışmalarla örnek bir devlet olarak karşımıza çıkmıştır. Bu bakımdan bu çalışma, azınlıklarla hükümetlerin karşılıklı barış içinde yaşadığını gösteren bir öneme sahiptir.

Araştırmanın Amacı

Tezin amacı, azınlık kavramı ve azınlık hakları üzerine açıklamalarda bulunmak ve bu doğrultuda Avrupa Birliği üyesi olan Romanya devletinin içinde yer alan Türk-Müslüman azınlıkların geçmişten günümüze ne tür sorunlarla karşılaştığını incelemektir. Bu sorunlar dönemsel olarak nasıl ortaya çıktığı ya da nasıl çözüme kavuştuğu noktasında, Romanya hükümetinin yaptığı çalışmalara yer verilmiştir. Esas olarak Romanya'daki Türk-Müslümanların mutlu bir azınlık hayatı sürdürdüğünü dile getiren bu çalışma, bugüne kadar yaşanan olumlu ve olumsuz birçok yönleri de incelemiştir. Günümüzde huzurlu bir azınlık hayatının yaşanmasının mümkün olduğunu göstermek ana gayeyi oluşturmuştur.

Araştırmanın Yöntemi

Kaynak taramasının büyük bir önem arz ettiği bu çalışmada, birincil ve ikincil kaynaklar taranmış, betimsel yöntemle konu ele alınmış ve analitik yöntemle de konuların yorumlanmasına gidilmiştir.

BÖLÜM 1: AZINLIK KAVRAMININ TANIMI VE AZINLIK HAKLARI

1.1. Azınlık Kavramı

Azınlık kavramı uluslararası literatürdeki yerini, uluslar içinde farklılaşan grupların artmasıyla almıştır. Bu da ancak ulusların birbirleriyle etkileşimlerinin arttığı dönemde özellikle de ilk olarak dinsel farklılığın oluşmasıyla kendini göstermiştir. Bu durum da çoğunluktan farklı olan bu grupların tanımlanması, haklarının gözetilmesi gibi gereklilikleri de beraberinde getirmiştir.

1.1.1. Azınlıkların Ortaya Çıkışı

“Azınlık” kavramı 16. yüzyıldan beri tüm dünyada kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır (Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu [BİHDK], 2004: 1). Azınlıkların ortaya çıkışındaki tarihsel süreç, azınlıkların esasen modern dönemin ürünü olduğunu ortaya koymuştur. Azınlıklar modern ulus-devletin ortaya çıkış süreciyle paralellik göstermiştir. Her durumda, modernleşme ve uluslaşma girişimleri Avrupa kökenli olmuştur. Bu da ilk azınlıkların Avrupa’da ortaya çıkmasını sağlamıştır. 16. yüzyıldaki Reformasyon sürecinde Ortaçağ ideolojisi olan ve topluma egemen olan Kilise’nin temsil ettiği dine karşı çıkışla birlikte “dinsel azınlıklar” meydana gelmeye başlamıştır (Kurubaş, 2006: 9-11). Katolik Fransa, Protestan vatandaşlarına haklar tanıması ve 1598 Nant Fermanı’nda azınlıklara yönelik ilk düzenlemelerle, azınlık haklarının oluşmasına öncülük etmiştir. Bu belge, vicdan ve din özgürlüğü, kişisel ve siyasal hak eşitliği, memur olarak atanma, kendi dininden yargıçlar tarafından yargılanma gibi hakların Protestan topluluğa verildiği belgedir (Yavuz, 2014: 4). Otuz Yıl Savaşlarının ardından imzalanan 1648 Westphalia Barışı ile devletlerin teritoryal (sınırları belli toprak parçası/ülke) niteliğinin tanınmasıyla birlikte, bir başka ifadeyle ulus-devletlerin ortaya çıkışıyla aynı zamanda, azınlıklar da tanınmaya başlanmıştır (Kurubaş, 2006: 9-11).

1.1.2. Farklı Azınlık Tanımları

Azınlık kavramı, önceleri sadece yapılan oylamalar sonrası sayısal açıdan az olan, yani kaybeden grup olarak ifade edilmiştir. Ayrıca kelime anlamı olarak bakıldığında da Latince “minor” küçük, az kelimesinden türettiği görülmektedir. Regine Roemheld kavramla ilgili olarak, sayı olarak az olmanın yanı sıra güç, değer ve nitelik olarak da

kavramın “daha az değerli olma” anlamını taşıdığını ileri sürmüştür (Roemheld, 1973: 33). Kavram zamanla sadece etnik, dinsel ve kültürel topluluklar değil, özürhüleri, kadınları, eşcinselleri, yabancı işçileri vb. birçok grupları içine alacak şekilde geniş bir boyuta ulaşmıştır. Tarihsel sürece baktığımız zaman azınlık kavramı, uluslararası ilişkiler açısından giderek değer kazanan, hukuki ve sosyo-politik olarak çeşitli anlamlar yüklenmeye başlamıştır. Azınlık kavramındaki anlam farklılığı, hukuki ve siyasi metinlerin yanı sıra teorik araştırmalarda da kendini göstermiştir (Okutan, 2002: 61).

Azınlık kavramının tanımının modern anlamda yapılması hususunda çok fazla zorluk yaşanmıştır. Azınlık ne demektir? Kimlere azınlık denir, azınlık olmak için ne tür kriterlere sahip olmak gerekir? Azınlık olma sosyolojik bir olgu mudur, yoksa siyasal bir tanımlamayı mı içermektedir? Azınlık kavramı hukuki mi ya da sosyo-politik bir kavram mıdır? Bu durumda azınlık kavramını nasıl tanımlamalıyız? Batıda, modern ulusalcılığı başlatan Fransız Devrimi’ne, Doğuda da I. Dünya Savaşı’nın sonuna kadar azınlık kavramı dinsel olarak değerlendirilmiştir. Günümüzde azınlık kavramından anlaşılan şey etnik, dilsel ve dinsel haklardır. Ancak bu azınlık türleri I. Dünya Savaşı sonrasında yavaş yavaş biçimlenmeye ve ele alınmaya başlanmıştır. Buna karşın, dinsel olarak azınlık kavramı, 16. yüzyılda, Katolikler ve Protestanlar arasındaki din savaşlarına son vermek amacıyla yapılan anlaşmalar dahilinde ortaya çıkmıştır (Kıran, 2007: 185).

Günümüz azınlık tanımlamalarında “azınlık bilinci” olarak adlandırdığı öznel bir ölçüte dikkati çeken Baskın Oran “*Ortak ayırt edici özellikleri olan ve sayıca azınlıkta olan bir grup, ancak bu özelliklerini ve niteliklerini korumak ve sürdürmek isteğine sahipse azınlık olarak anılabilir*” ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca, sadece azınlığın değil, çoğunluğun da azınlıkları azınlık olarak görüp, ona göre davranması gerekmektedir görüşünü “baskı” ögesiyle açıklayan Oran, baskının gerçek anlamda bulunmadığı durumda, azınlık değil “farklı grup” tanımından söz etmenin daha yerinde olacağını söylemektedir (Oran, 1986: 21).

Uluslararası Sürekli Adalet Divanı (USAD) ilk olarak hukuki açıdan azınlık tanımını, Milletler Cemiyeti (MC) döneminde yapmıştır. Bu tanım, devletlerin sınırları dahilinde yaşayan ve çoğunluğun dışında ırk, dil ya da dine sahip toplumsal grupların korunmasını hedefleyen anlaşmalar çerçevesinde yapmıştır. USAD azınlığı “topluluk” olarak isimlendirmiş ve şu şekilde bir tanımlamaya gitmiştir: “*Tarihsel olarak belirli*

bir ülkede ya da bölgede yaşayan, aynı ırktan, dini ve dili bir, kendine özgü gelenekleri bulunan, ortak dil, din, gelenek ve ırk kimliğiyle dayanışma duygularıyla birbirine bağlı, geleneklerini koruma, inançlarını ve ibadet etme biçimlerini sürdürme, aynı soydan olma ruhu ve geleneğine uyumlu olarak çocuklarını eğitme ve yetiştirme haklarını güvence altına alma isteğinde, birbiri ile yardımlaşma ruhuna sahip bir topluluktur” (Yavuz, 2014: 5).

Genel olarak kavramı iki açıdan ele almak mümkündür: geniş (sosyolojik) ve dar (hukuksal). Geniş (sosyolojik) olarak azınlık kavramına bakıldığında, bir topluluk nüfusunda sayısal açıdan az olmak, başat olmamak, çoğunluğun dışında niteliklere sahip olmak şeklinde bir tanıma gidildiği görülmektedir. Dar (hukuksal) olarak ise, açık bir tanımın yer aldığı uluslararası bir belgeye rastlanmamaktadır. Bununla beraber, hukuksal olarak azınlık kavramının ele alınmasında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu (BMİHK)’nin Ayrımcılığı Önlemesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu raportörü olan Francesco Copotorti önemli bir rol oynamıştır (Taşdemir ve Saraçlı, 2007: 26).

Francesco Capotorti’nin 1978 yılında yaptığı tanım, tüm dünyanın kabul edeceği bir çerçevenin oluşmasına katkı sağlamıştır. Capotorti’nin tanımı şu şekildedir: *“Bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayısal olarak az olan, egemen konumda bulunmayan, üyeleri o devletin vatandaşı olarak etnik, dinsel ya da dilsel açıdan nüfusun geri kalanından farklı özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumaya yönelik üstü örtülü de olsa dayanışma duygusu gösteren bir grup” (Oran, 2001: 67).* Ancak Jules Deschenes, 1985’te Capotorti’nin tanımına karşı bazı atıflarda bulunmuştur. Kendi yaptığı tanımda, Capotorti’nin kullandığı “sayısal olarak az olan” yerine “sayısal olarak azınlık oluşturan” ifadesini kullanmış ve böylece olumsuz çağrışımların önüne geçmeyi hedeflemiştir. Buna ek olarak, yine Capotorti’nin tanımında net olarak olmasa da varolduğu düşünülen dayanışma duygusunun amacına vurgu yapmış “çoğunluk ile fiili ve hukuksal eşitlik elde etmek” olduğunu belirtmiştir (Cullen, 1992: 230).

Capotorti ve Deschenes’in tanımlarını eleştiren fikirler de bulunmaktadır. Bu karşıt fikirlere göre azınlık olmak, gücü ve yönetimi elinde bulundurma konjonktürü çerçevesinde değerlendirilmelidir. Ayrıca bu fikre sahip olanlar, azınlık tanımını sayıca az olmanın dışında güçten ve iktidardan da uzak olmak ile bağdaştırmaktadır. Güney

Afrika'daki apartheid rejimi, sayıca az olan ancak baskın bir grup olduğu için yönetimi elinde bulunmaktadır. Bu perspektifle Holly Cullen, “*Uluslar ve azınlıklar arasındaki fark güçtür. Ulus veya azınlık tezlerindeki belirleyici unsur güç veya güçsüzlüktür*” fikrini dile getirmiştir (Cullen, 1992: 231). Azınlık kavramını tanımlayan bir diğer isim olan David W. Hicks, sosyal ve ekonomik olarak dezavantajlı konum açısından bir azınlık tanımı ortaya koymaya çalışmıştır. Bu tanım çerçevesinde azınlık grubunda değerlendirilen kişilerin özgürlüklerini ve bireysel gelişimlerini engelleyen sebepler üzerinde durmuştur. Hicks'e göre toplum, azınlıkları yalnız bırakmaktadır. Aşağı görülen, nefret edilen, hor görülen ve şiddete maruz kalan azınlıkların; eğitim olanaklarından toplumun diğer kesimiyle eşit yararlanamadıkları, iş ve meslek hayatlarında kısıtlamalara gidildiği bilinmektedir. Toplumun diğer üyeleri kolayca kendi çıkarlarını korumak için birlik ve örgütlemelere yönelirken aynı durum azınlıklar için bu kadar kolay değildir. Ayrıca mülk edinme haklarında kısıtlanmalar yaşanmakta, toplumun diğer üyeleri gibi yasalardan eşit olarak yararlanmaları engellenmektedir. Yine oy hakkının olmaması, kamuda çalışmama gibi engellemelerle de karşılaşmaktadırlar (Hicks, 1981: 3).

Azınlık kavramını açıklama noktasında birçok fikir ortaya atılmış ve bu noktada Louis Wirth de şöyle bir azınlık tanımlaması önerisinde bulunmuştur: “*Bizler azınlık bir grubu, fiziksel ve kültürel karakterlerinden dolayı, yaşadıkları toplumda diğerlerinden ayrılan, farklı ve eşit olmayan uygulamalara tabii tutulan ve bu nedenle kendilerine karşı toplu ayrımcılığın uygulandığını düşünen halk topluluğu olarak tanımlayabiliriz. Bir toplumda azınlık bir grubun olması, aynı toplum içinde yüksek toplumsal statü ve büyük ayrıcalıklara sahip dominant bir grubun olmasını zorunlu kılar. Azınlık olma statüsü, bireyin toplumsal yaşama tam katılımını dışalar. Yabancı olmaları şart olmamasına karşın, azınlıklar kendilerine karşı uygulamaları dikkate alarak, kendilerini ayrı bir halk olarak düşünürler*” (Wirth, 1945: 21).

Uluslararası metin olan Birleşmiş Milletler (BM)'nin azınlık tanımlamasına bakacak olursak, 26 Haziran 1945 tarihli *Birleşmiş Milletler Antlaşmasının* 1. maddesinde azınlık tanımı “ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımı yapılmadan insan haklarına ve temel özgürlüklere herkes tarafından saygı duyulması ve bu saygının geliştirilip güçlendirilmesinde işbirliği” olarak belirlenmiştir. Doğrudan azınlıklardan söz edilmemiş olsa da farklı kimliklerin korunmasına dair bir gereklilikten bahsedilmiştir. Aynı şekilde, 10 Aralık 1948 tarihli *Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel*

Bildirisinin 2. maddesinde de ayrımcılık yasağından söz edilmiştir (BM Antlaşması, 1945).

Avrupa Konseyi (AK) tarafından yapılan çalışmalarda iki belgede azınlık tanımına yer verilmiştir. Birincisi, Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonunun (Venedik Komisyonu) “Azınlıkların Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi” önerisidir. Venedik Komisyonu önerisinin 2. maddenin 1. bendinde, şöyle yazmaktadır: Azınlık terimi, sayı olarak bir devletin sahip olduğu nüfusun çoğunluğundan az olmak, o devletin vatandaşı olmak ancak etnik, dilsel ve dinsel özellikleri bakımından nüfusunun geri kalanından farklı olmaktır. Ayrıca, azınlık grupları kültürlerini, geleneklerini, din ve dillerini korumayı hedefleyen yapıya sahiptirler. Bu maddenin 2. bendinde bu tanımdaki gibi her grubun etnik, dinsel ve dilsel azınlık olarak değerlendirileceği ve ona göre davranılacağı ortaya konmuştur. İkincisi ise Parlamenter Asamble’nin ek protokol belgesidir. Buradaki azınlık tanımı daha ayrıntılı olacak şekilde düzenlenmiştir. Önerinin “tanım” başlıklı Birinci Bölümünde şöyle bir açıklamaya yer verilmiştir: Bu sözleşme bakımından ulusal azınlık kavramı bir devlet içinde birkaç özellikte beraber varlığını göstermektedir. Azınlıklar ilk olarak, devletin toprakları içinde yaşayan ve vatandaşı olmalıdır. İkinci olarak, o devlette eski zamandan beri süre gelen sıkı ve sürekli ilişkiler geliştirmelidir. Üçüncü olarak, ayırt edici kültürel, dinsel ve dilsel özellikler göstermelidirler. Dördüncü olarak, sayı olarak o devletin veya devletin bir bölgesindeki geri kalan nüfusa göre küçük olsa dahi yeteri kadar temsil edilmelidirler. Beşinci olarak ise, ortak kimliklerini oluşturan unsurları (kültür, gelenek, dil ve din gibi) hep beraber geliştirme ve koruma amacıyla hareket etmelidirler (Kıran, 2007: 189).

Azınlık kavramının tanımı noktasında azınlıkların korunmasını devletler kendi egemenlik anlayışları dahilinde ifade etmektedir. Devletler azınlık tanımını yaparken kendi çizgisini kendileri belirlemeyi tercih etmektedir. Uygulamalar, devletlerin genel olarak, taraf oldukları uluslararası antlaşmalar çerçevesinde bir azınlık tanımını kabul etmekte ya da bu antlaşmaların bazı maddelerine koydukları çekince ve yorum beyanları vasıtasıyla tanımın daraltılması yoluna gitmektedirler (Ergin, 2010: 8).

Azınlık kavramı üzerine birçok görüşün ileri sürüldüğü görülmektedir. Ancak uluslar tarafından genel olarak kabul görmüş olan tanım 1978 yılında Francesco Capotorti’nin yapmış olduğu tanımdır. Bu da devletlerin, sınırları içerisinde sayı olarak diğerlerinden az olan, egemen olmayan ve kültürlerini korumaya yönelik girişimlerde bulunan

grupların varlığı üzerine genel bir kabule onay verdiklerini göstermektedir. Bu onayları da azınlık tanımının yer aldığı uluslararası antlaşmaları ve sözleşmeleri imzalayarak vermektedirler.

1.2. Azınlık Olmanın Koşulu ve Azınlık Türleri

İlk olarak dinsel azınlık olarak kendini gösteren azınlıklar, zamanla sadece dinsel değil, aynı zamanda dinsel, etnik ve ulusal olarak da varlıklarından söz ettirmeye başlamıştır. Bunca farklı gruplaşmanın arasında, ulusların azınlık olarak kabul edecek grupları hangi koşullar çerçevesinde değerlendirmesi gerektiği problemi ortaya çıkmıştır. Bu problem de azınlık türlerinin oluşmasını sağlamıştır.

1.2.1. Azınlık Olmanın Koşulu

Azınlık kavramının tanımları çerçevesinde azınlık olmanın şartlarını ortaya koymak mümkündür. Bu şartlardan ilki, farklı olmaktır. Azınlık ırksal, etnik, dinsel, kültürel ya da dinsel açıdan nüfusun çoğunluğundan farklı özelliklere sahip olmalıdır. Bugün ırksal farklılık anlamını yitirmiş olsa da, genel olarak farklılık olgusu nesnel bir ölçüt olarak ele alınabilir. İkincisi, sayı unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Azınlık grubu nüfusun geri kalanından sayısal açıdan az olmalı ancak kendisine ait özelliklerini koruyabilecek ve sürdürebilecek kadar da yeterli bir nüfusa sahip olmalıdır. Üçüncü unsur ise, başat olma koşuludur. Sayıca az olan azınlıklar, nüfusun geri kalan kısmı üzerinde egemenlik sağlamamalı, yönetimi elinde bulundurmamalıdır. Apartheid rejiminde Güney Afrika nüfusunun %20'sini Beyazlar oluşturmaktadır ve hiçbir şekilde azınlık olarak kabul edilmemektedir. Çünkü Beyazlar, nüfusun %80'ine hükmetmektedir. Böyle durumlarda ise, az sayıda olan egemen grubun yaptırımlarından, ezilen çoğunluğu korumak gerekebilir. Dördüncü koşul, azınlıkların vatandaş olmasıdır. Bu koşul gereği, sosyolojik grup olarak nitelendirilen yabancılar, göçmen işçiler, vatandaşlığı olmayanlar ve mülteciler, hukuksal olarak azınlık kapsamı içerisinde yer almazlar. Beşinci ve son koşul ise, azınlıkların öz bilince sahip olmasıdır. Tanımlamalarda geçen “dayanışma duygusu” azınlıkların öz bilince sahip olmasını gerektirmektedir. Azınlık grubu farklı olan geleneklerini, niteliklerini koruma yönünde istekli olmalıdır. Aksi takdirde grubun asimile olmayı istediği düşünülür ve o gruba azınlık denmez. Aynı zamanda bu dayanışma duygusunun açık olması şart değil, “üstü örtülü” olması yeterlidir (Kurubaş, 2006: 29-30).

1.2.2. Azınlık Türleri

Neredeyse tüm devletler ulusal sınırlarında kendini etnik, dilsel veya dinsel olarak farklı tanımlayan bir gruba veya birkaç gruba sahiptir. Bu grupların çeşitlenmesiyle küresel toplumda çok etnikli ve çok kültürlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu çeşitlilik, toplumların içinde azınlıkların gerek kendi aralarında gerekse çoğunluk olan kesim arasında uyumlu ilişkilere sahip olması ve her grubun kimliğinin saygı görmesi, büyük bir zenginliği ifade etmektedir (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği [BMİHYK], 1998: 2). Azınlıklar, kimliklerini ifade ederken bazı farklılık unsurlarından bahsetmiştir. Bu nedenle de birtakım azınlık türleri meydana gelmiştir. Özellikle azınlık türlerini belirleme de en temel ölçüt anlamında “kimliğin ana ögesini/temelini oluşturan farklılık” önemsenmelidir. Çünkü bir azınlık kimliğini oluşturmada sadece bir değil birden fazla farklılık özelliği gösterebilmektedir. Buna bağlı olarak da dört farklı azınlık türlerinden bahsetmek gerekmektedir (Kurubaş, 2006: 34).

a) Dinsel Azınlıklar: Azınlık kavramı ilk olarak 16. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Uzun yıllar boyunca azınlıkların tespit edilmesinde en temel özellik “din” unsuru olmuştur. Dolayısıyla da azınlık türleri arasında en eski geçmişe sahip olanın dinsel azınlık olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Aynı zamanda sözü edilen ilk dinsel azınlıklar, mezhep farklılıklarına sahip olan Hıristiyanlık içerisinde ortaya çıkmıştır (Kurubaş, 2006: 34). Tarihte imparatorların kendilerine bağlı olan ülkelerde oturan halkın dinini belirleme hakkı söz konusu olmuştur. Bu hak 1555 tarihli Augsburg Din Antlaşmasında yer almış ve Westphalia Antlaşmasında onaylanmıştır (Arsava, 1993: 1). Zamanla ulusçuluk önem kazanmaya başlamıştır. Bu durum da tek başına azınlık grubu olarak dinsel azınlıklardan bahsetmenin yetersiz olduğunu göstermiştir. Dinsel azınlıkların anlaşılması açısından Türkiye’deki “Türk Ortodokslar”, Irak’taki “Arap Sünniler” gibi azınlıkları örnek olarak vermek mümkündür (Kurubaş, 2006: 34).

Dini azınlıklardan söz edebilmek için din ölçütünün, grubu nesnel olarak toplumun çoğunluğundan fark edilir biçimde ayırması gerekmektedir. Ayrıca dinin, grup mensuplarının yaşam ve kültürünü etkilemesi şartları da göz önünde bulundurulmalıdır. Günümüzde Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. maddesi gibi azınlıklar ile ilgili temel düzenlemeler dilsel ve etnik azınlıklarla birlikte dini azınlıkları da ifade etse nadir olarak sadece dinsel inanışlarla toplumdan ayrılan gruplardan söz edilmektedir. Buna ek olarak, din kavramının oldukça geniş yorumlanacağı da düşünüldüğünde, birbirinden

çok farklı inanç sistemleri olduğu dikkate alındığında, azınlığın belirlenmesinde geleneksel inançlar ve bu inançların mezhepleri ile hiçbir inanca sahip olmama ve ateizm gibi inançlar arasında bir ayrıma gitmek oldukça zor olacaktır (Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 1966).

b) Dilsel Azınlıklar: Milliyetçilik hareketlerine paralel olarak, kimliğin ana ögesi olan dinin yerini zamanla dil almıştır. Kimliğin ortak bir dil çerçevesinde gelişmesi, çoğunluğu oluşturanlarla diğer pek çok alanda ortak kültür unsurlarına sahip olsalar da, bu dili anadil olarak konuşmayanlar azınlık olarak sınıflandırılmıştır. Böylece dil, I. Dünya Savaşı'na kadar bir gruba mensup olmanın en temel koşulu olarak kabul edilmiştir (Bağcı, 2007: 24). Kimliğin oluşmasında temel unsurlardan biri dildir. Sosyalleşme aracı olan dil, kimlik ile ilgili sorunlarda da en belirleyici bir unsur olarak kendini göstermektedir. Bu sebeple, azınlık olan bir grup, içinde bulunduğu devlette kendi dilini özgürce kullanabiliyor ise, bu durum onların kimliklerinin ve azınlık olarak yer aldıkları etnik gruba aidiyetlerinin en önemli kanıtıdır. Başka bir ifadeyle, dil azınlık gruplarının çoğu için, grup bütünlüğü, kimlik ve kültürün oluşturulması ve sürdürülmesi açısından en önemli unsurdur (Aydın, 2011: 1). Etnik ve kültürel farklılığa sebep olan en önemli özellik olarak dilsel farklılığı göstermek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında bir dil azınlığını, bir etnik veya ulusal azınlıkla eşit tutmak doğru olacaktır. Bazı devletler etnik ve ulusal azınlık gruplarını sadece dilsel azınlık olarak değerlendirerek, siyasal yönlerinin ortaya çıkmasını engellemeye çalışmaktadır. Böylece bu grupların siyasal taleplerinin önüne geçebileceklerini düşünmektedirler. İtalya'daki Franko-Provençaller, Walserler gibi gruplar dilsel azınlığa örnek olarak verilebilir (Kurubaş, 2006: 35).

Avrupa Konseyi (AK) tarafından kabul edilen Bölgesel Diller ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartının 1. maddesi bölgesel dillerde azınlık dillerini tanımlamıştır ve dilsel azınlıklarla ilgili bir açıklamaya gitmiştir. Bu maddeye göre bir devlet ülkesi içindeki sayıca az olan grup vatandaşları, geleneksel olarak bir dil kullanırlar. Bu dil de o ülkenin resmi dil ya da dillerinden farklıdır. İşte bu farklılık bölgesel diller ya da azınlık dilleri olarak adlandırılmıştır (Yavuz, 2014: 7).

c) Etnik Azınlıklar: Yunanca “halk” anlamına gelen “ethnos” sözcüğünden gelen etnik kelimesi, bir gruba ait olmayı ifade etmektedir. Etnik kelimesi ilk defa 1896'da kullanılmıştır. 1950'de BM alt komisyonunda ırk kelimesi kaldırılarak yerine etnik

kelimesinin kullanılması kararı alınmıştır. Gidilen bu değişikliğin sebebi olarak “ırk” kelimesinin sadece genetik fiziki özellikleri yansıttığı ancak “etnik” kelimesinin ise tüm biyolojik, kültürel ve tarihi yönleri de kapsıyor olmasıdır (Arsava, 1993: 54). Etnik azınlığın üyeleri belirsiz de olsa ortak bir kökeni paylaşmalıdır. Ayrıca kimlik özelliklerinin çeşitli kültürel, tarihsel ve topraksal bağlara dayanmalıdır. Ancak etnik grupların belirli bir siyasal niteliğinden bahsedilememektedir. Etnik grup kavramı, kültürel bir sınıflamayı ortaya koymakla beraber, nesilden nesle geçen ve kuramsal olarak devlet sınırlarına bağlı olmayan bir grubu ifade etmektedir (Kurubaş, 2006: 35). Etnik azınlığı tam olarak anlamada bu grubun sahip olduğu karakteristik özelliklere bakılmalıdır. Bu karakteristik özellikler arasında şunlar bulunmaktadır: grubun kendi kimliğine sahip olması, grup bireylerinin aynı kökenden gelmesi ve ortak kültürel özellikler göstermesi (ortak dil, tarih vb.), grup içinde sosyal ilişkilerin var olması (Yavuz, 2014: 8). Dinsel ve dilsel azınlıkların etnik azınlıklar kapsamında değerlendirildiğinin görüldüğü gibi etnik özellikler taşıyan her grubun da etnik azınlığı oluşturmadığı bilinmektedir. Bir etnik grubun varlığından söz edebilmek için, onun kendi kimliğinin bilincinde olması gerekmekte ve bu kimliği korumak için çabalaması gerekmektedir (Arsava, 1993: 55). Erik Allardt’a göre, etnik azınlıkların karakteristik özellikleri bulunmaktadır ve gruba özgü özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Grup, kendi kimliğine sahip olmalı,
2. Grup mensupları aynı kökenden gelmeli,
3. Ortak kültürel özellikler gösterilmeli (ortak dili kullanmak gibi),
4. Grupta sosyal ilişkiler bulunmalı (Allardt, 1979: 21).

Fransa’daki Brötonlar, İspanya’daki Basklar, Katalanlar etnik azınlıkların anlaşılabilirliği açısından örnek olarak verilebilir.

d)Ulusal Azınlıklar: Ulusal azınlık kavramı I. Dünya Savaşı sonrasında yapılan düzenlemelerde sıklıkla yer almaya başlanmıştır. Ulusal azınlık, tanım olarak genelde kendilerine ait olan bir tarih, milli değerler, kültür ya da dil bulunduğunda kendini göstermektedir. Ulusal azınlıklar etnik azınlıklara benzemekle beraber, onların dışında siyasal karar mekanizmalarında yer alma hakkına da sahip olmaktadır. Will Kymlicka’nın yaptığı tanıma göre, ulusal azınlıklar tüm kurumlarıyla işleyen bir tarihi vatana zaten sahiptirler ve buna rağmen yine de başka bir devletin egemenliğinde yaşamaktadırlar. Bu ayrımın paralel olarak kullanılacak bir başka ifade ise, ulusal

azınlıkların kendini başka bir ulusun parçası olarak görmeleridir (Kymlicka, 1995: 35). Esas olarak ulusal azınlık terimi Avrupa’da türetilmiştir. Tanım olarak, zaten bir devlete ait olan ancak başka bir devletin ülkesinde yaşayan kişilerin oluşturduğu bir azınlık grubudur (Kurubaş, 2006: 36). “Sınırın yanlış tarafında” kalmak olarak ifade edilen bir başka tanımda ulusal azınlıklar, “köklü tarihsel ve kültürel” olarak farklı fakat aynı zamanda da “güçlü bir toprak temeline” dayanan grupları ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında memnuniyetsiz olan ulusal azınlıklara yönelik bazı öneriler bulunmaktadır. Sınırların değiştirilmesinin yanı sıra, göç ve yerel özerklik durumlarından memnun olmayan ulusal azınlıklar için birkaç seçenek olarak gösterilmektedir. Fakat, bu seçeneklerde dikkat edilmesi gereken husus, azınlıkların aynı bölgede yaşıyor olması hususudur. Aynı bölgede yaşama, ulusal azınlığı tanımlamada muhakkak temel alınacak bir kriter değildir. Çünkü ulusal azınlık üyeleri toplu olarak yaşamamanın dışında, dağınık olarak da bir bölgede yaşıyor olabilmektedir (Okutan, 2002: 65).

Ulusal azınlık mensupları, kendilerini kendi devletlerine sahip olan bir ulusa ait hissetmektedirler. Ulusal azınlıkların kendi devletleri ile ev sahibi olan devletin genelde komşu olduğu görülmektedir. Bu durum ev sahibi devletler tarafından hoş karşılanmamakta, yine ev sahibi devletlerin ulusal azınlıklara olumsuz yaklaşmasına sebep olmakta ve azınlık haklarının tanınması noktasında çekinceli hareket etmelerine sebep olmaktadır. Bu durumda da ulusal azınlıklar haklarını elde etmek ve savunmak için mücadele etmekte ve hatta belki de anavatanlarıyla bir araya gelme olasılığını düşünmektedirler (Yavuz, 2014: 7).

Ulusal azınlıklar, etnik ve dinsel azınlık olarak da nitelendirilebilmektedir, ancak bu durum etnik ve dinsel azınlıkların tamamen ulusal azınlık olduğu anlamına gelmemelidir. Almanya’daki Danimarkalılar, Romanya’daki Macarlar vb. bu gruba örnek olarak verilebilir. Ulusal azınlık terimi daha çok Orta ve Doğu Avrupa’daki azınlıklar için kullanılmaktadır (Kurubaş, 2006: 36).

Etnik azınlıklar ile dilsel ve dinsel azınlıklar incelendiğinde, etnik azınlıkların sahip olduğu hakların daha geniş olduğu düşünülmektedir. Çünkü diğer tüm azınlıkların faydalandığı kültürel haklardan da yararlanan azınlık türü etnik azınlıktır. Ancak, ulusal azınlığın tüm haklarla kıyaslandığında daha geniş haklarının olduğunu söylemek gerekmektedir. Ayrıca ulusal azınlıkların kendi kimliklerini koruyabilme de diğer azınlıklara oranla daha yetenekli olduğu bilinmektedir. Buna ek olarak, ulusal azınlıklar

haklarının korunması ve ulusal kimliklerine sahip çıkılması noktasında kendi devletleri ile içinde yaşadıkları ev sahibi devlet arasında önemli bir köprü niteliği görmektedir. Uygulamaya bakıldığında ise, dinsel ve dilsel azınlıklarının haklarının ev sahibi devletlerce çok fazla bir sorun çıkarmadan verildiği görülürken, ulusal azınlıklar genellikle haklarını kullanmaları noktasında ev sahibi devletlerle sürekli bir mücadele süreci yaşamaktadırlar (Yavuz, 2014: 8-9).

Azınlık türlerinin tanımlarına bakıldığında, bu türler arasında kesin ayrımın olmadığı görülmektedir. Azınlık grupları aynı anda birden fazla tür içinde değerlendirilebilmektedir. Bu durumun temel sebebi, tarihsel sürecin kimliğin ana ögesini oluşturan farklılık unsurlarını değiştirmiş olmasıdır. Ancak yine de bu sınıflandırmalar azınlık gruplarının ne tür haklardan faydalanacağını belirlemede önemlidir. Dinsel azınlıklara mensup kişiler sadece dini gereklilikleri ile ilgili haklardan yararlanabilecekken; etnik azınlıklar, dinsel azınlıklardan daha fazla kültürel haklardan yararlanacak; ulusal azınlıklar ise, siyasi haklar mekanizmalarına katılma iradeleri ile en geniş çerçevede haklardan istifade etmiş olacaklardır (Bağcı, 2007: 26).

Yapılan birçok azınlık tanımları çerçevesinde azınlık olma koşulunu bazı kriterlerle saptamak mümkündür. İlk kriter *farklılıktır*. Bu kriter gereğince azınlığın nüfusun çoğunluğundan ırksal, kültürel, etnik ya da dilsel açıdan farklı olmasını gerektirmektedir. İkinci kriter *sayıdır*. Bu kriter azınlığın nüfusun geri kalanından sayı olarak az olmasını, ancak kendini farklı kılan özelliklerini de koruyabilecek ve sürdürebilecek kadar da yeterli sayıya sahip olmasını ifade etmektedir. Üçüncü kriter, *başat olmamadır*. Bu kriter, azınlık toplumun, çoğunluğa sahip olan kesim üzerinde egemenlik sahibi olmaması gerektiğini belirtmektedir. *Azınlıkların vatandaş olması* da dördüncü kriter olarak değerlendirilmektedir. Buna göre azınlık yabancılar, mülteciler, vatansızlar gibi gruplardan ayrılmalı, bu da ev sahibi ülkede vatandaşlık alınmasıyla sağlanmaktadır. Son kriter ise, *azınlıkların ön bilince sahip olmasıdır*. Bu kriter, dayanışma duygusu içinde hareket eden azınlıkların, bu yolla farkındalıklarını daha belirgin bir şekilde ortaya koyacağı ifade edilmektedir (Yavuz, 2014: 6).

Son dönemlerde azınlıklar üzerine yapılan çalışmalar, azınlık olma kriterlerinin genişletilerek, artık siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı ülkesinden göç etmiş insanları da “vatandaş olmayan” azınlıklar kategorisinde ele alındığını ortaya koymuştur. “Çoğunluk” olanın, “üstün” olanın, “geçerli” olanın, “egemen” olanın,

ayrımcı bir yaklaşımla hükmettiği her durumda azınlık olgusunun varlığından söz etmek mümkündür. Nitekim, azınlık üzerinde çalışmalar yapan Uluslararası Azınlık Hakları Grubu (MRG), sayısal veri şartlarını dikkate almaksızın, dominant durumda olmayan etnik, dinsel ve dilsel toplulukları azınlık kategorisinde ele almakta, bu nedenle de MRG, kendilerini azınlık olarak görmeseler bile yerli ve kabile halkları, göçmen toplulukları ve mültecileri de azınlıklar kapsamında, çalışma alanının bir parçası olarak kabul etmektedir (Kıran, 2007: 188).

Tarihsel süreçte azınlıkların tek bir özelliğe değil birçok özelliğe aynı anda sahip olduğunu devletlere göstermiştir. Bir azınlık grubu hem ulusal olarak, hem dinsel olarak, hem de dilsel olarak ortak kültüre sahip olabilmektedir. Bu durumda bu azınlıkların hangi kategoride değerlendirileceği noktasında devreye, kimliğin ana öğesini oluşturan farklılık girmektedir. Ayrıca içinde buldukları devletin sağladığı ayrıcalıkların çokluğuna göre de azınlıklar, o azınlık türü kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bu da siyasi haklardan dahi yararlanmayı sağlayan en kapsamlı olan “ulusal azınlık” türüne işaret etmektedir.

1.3. Azınlıkların Hakları ve Korunması

Azınlık hakları insan hakları kadar genel olmayan daha belirgin hakları içermesi gereken bir özelliğe sahiptir. Devletler de buna bağlı olarak öncelikle azınlık haklarının neler olduğunu tespit etmek ve bu hakların korunması gerektiği üzerine gerek ulus içinde gerekse uluslararası antlaşmalar yapmak yoluna gitmiştir.

1.3.1. Eşitlik İlkesi ve Pozitif Ayrımcılık

“Eşitlik ilkesi” demokratik devletlerin kabul ettiği temel unsurlardan biridir. Bu ilkeye göre, devletin bünyesindeki bütün bireyler dil, din, ırk vb. herhangi bir ayrımcı davranışa maruz kalmamalıdır. Ayrıca bu eşitlik ilkesine göre, devletin tüm vatandaşları “birincil sınıf” vatandaş olarak muamele görmesi gerektiğini savunmaktadır. Eşitlik ilkesinin sağladığı bu bilinçle, demokratik devlet modellerinde azınlık anlayışının bulunmasının çok da gerekli olmadığı görülmektedir. Çünkü gerçek bir eşitlik sağlamak amacının güdülmesi, ancak, özgün kimliklerinin korunduğu bir azınlığın varlığıyla sağlanmaktadır. Bu durum, demokratik devletlerin karşısına eşitlik ilkesini ve ayrımcılık yasağını çıkarmaktadır. Buna paralel olarak da “pozitif ayrımcılık” ilkesini zorunlu hale getirmektedir. Bu pozitif ayrımcılık da, azınlıkların, toplumun çoğunluğundan farklı olan özelliklerinin korunmasını sağlayacaktır. Her ne kadar

azınlık grupları kendilerini bir arada tutan niteliklerinde özgür bırakılsa da, zamanla sahip oldukları özellikleri kaybetme olasılığına karşı karşıyalardır. Pozitif ayrımcılık, bu noktada, bu olasılığı en aza indirebileceklerdir. Devletler bu bağlamda, kendi bünyelerindeki azınlık gruplarının farklılıklarının korunmasına ve desteklenmesine yönelik gerekli olan çalışmaları yürütmekten çekinmemelidir (Okutan, 2002: 66-67).

Günümüzde katılımcı demokrasileri değerlendirme ölçütlerinden biri de ülkelerin azınlık ve azınlıklar sorununa yaklaşımlarını incelemekten geçmektedir. Genel olarak azınlıkların demokratik sistemde temsilini sağlayan, azınlık gruplara mensup kişilerin etnik, dilsel ve dinsel farklılıklarını yaşatma ve geliştirmelerine olanak sağlayan, hatta onları bu konuda teşvik edip destekleyen, azınlıkları gönüllü ve demokratik bir eksenle sisteme entegre eden, onları “öteki” olarak dışlamak yerine farklılıklarını bir zenginlik olarak kabul eden rejimler, katılımcı ve demokratik rejimler olarak nitelendirilmektedir (Kıran, 2007: 185).

Neredeyse her ülkede azınlık nüfusunun varlığından söz etmek mümkündür. Devletlerin kendilerini tanıyıp tanımayacağı problemine karşı azınlıklar, devletlerdeki varlıklarını da sürdürmeye devam etmektedir. Devletlerin bünyesinde azınlıkları barındırması, farklılıklara sebep olmaktadır. Bu farklılık karşısında gerek devlet gerekse devlet sınırları içinde yaşayan çoğunluğu temsil eden halk, farklılık karşısında uyum ya da uyumsuzluk sorunu yaşamaktadırlar. Bazen devletlerin bünyesindeki azınlıklar tehdit olarak algılanmakta, bazense ülkenin zenginliği olarak nitelendirilmektedir. Azınlıklara karşı yürütülen politikalar, azınlıkların tutum ve davranışlarına, devlet içindeki uyumuna ve devletlerin politik, ekonomik, sosyolojik ve stratejik hedeflerine paralel olarak ilerlemektedir. Bu açıdan devletlerin azınlıklara karşı yürüttükleri politikalarını ikiye ayırmak mümkündür. Birincisi, farklılıkların ortadan kaldırılmasına yönelik politikalar (zorunlu göç, soykırım, asimilasyon, taksim, entegrasyon, füzyon); ikincisi, farklılıkları yönetmeye yönelik politikalar (etno-gelişme, segregasyon, çoğulculuk, azınlık statüsü tanıma) (Yavuz, 2014: 9).

1.3.2. Azınlık Haklarının Korunmasına Yönelik Uluslararası Gelişmeler

İnsan hakları, devletlerin bünyesinde yaşayanlar için genel bir koruma sağlamaktadır. Ancak azınlık haklarına bakıldığı zaman, daha özel bir korumaya yer verilmesi gerektiği görülmektedir. Bu da azınlıkların korunması, azınlık üyelerinin kendi kültürlerini, dil ve dinlerini geliştirmesi gibi hakları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, azınlıkların

korunması konusu, insan haklarının korunması konusundan daha da ileri hakları içinde barındıran, korunmayı daha özel bir konuma indirgeyen bir çalışmayı gerektirmektedir. Bu durum da negatif ve pozitif tutum tartışmalarının yaşanmasına sebep olmuştur. Negatif tutum, genel insan hakları çerçevesinde hakların verilmesini ifade ederken; pozitif tutum, genel bir korunmayla yetinmeyerek azınlıkların çoğunlukla eşit koşullarda yaşamasını sağlayacak daha etkili önlemlerin alınmasını ileri sürmektedir. Bu tartışmalara yanıt olarak Uluslararası Sürekli Adalet Divanı, 1935 yılında Arnavutluk'taki Azınlık Okullarına ilişkin tavsiye görüşü vermiş ve azınlıkları korumanın, onların sadece nüfusun geri kalanıyla aynı hakları sahip olmasıyla sağlanmayacağını söylemiştir. Buna ek olarak da, azınlıkların kendilerine ait kimliklerini ve kültürlerini korumaları için imkanlar sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Böylece, hem negatif hem de pozitif tutumun aynı anda var olabileceğini dile getirmiştir. Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın öne sürdüğü yaklaşım Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa Konseyi'nce de kabul edilmiştir. Özellikle de azınlık haklarının korunmasını hedefleyen Çerçeve Sözleşme, devletlerin pozitif tutum sergilemesi yönünde bazı görevler yüklemektedir (Ergin, 2010: 6-7).

AK 1990'lara kadar insan hakları üzerine aktif çalışmalar yürütmüştür. Azınlık hakları ve standartları üzerine de odaklanan Konsey, 1993 yılında bir Avrupa anlaşması hazırlama girişiminde bulunmuştur. Bu bağlamda "Ulusal Azınlıkları Koruma Komitesi" kurulmuş ve beraberinde de 1994'te kabul edilip 1998'te yürürlüğe konan Azınlıkların Korunmasına İlişkin Avrupa Çerçevesi Sözleşmesi oluşturmuştur. Azınlıkların korunması noktasında devletlere temel standartlar getiren Sözleşme, AK'nin azınlık haklarının korunmasına yönelik attığı en önemli adım olmuştur. Avrupa'da birçok devletin imzaladığı bu Sözleşme, azınlık haklarının savunulduğu en önemli doküman olarak uluslararası alanda yerini almıştır. Çerçeve Sözleşme, imza atan devletleri hukuki olarak bağlamaktadır. Ancak, ulus üstü bir icra mekanizmasının bulunmuyor oluşu, sadece denetim mekanizması olarak işlemeye devam etmektedir. Sadece düzenli olarak devletler tarafından sunulan raporlarla işleyişini yürüten bu Sözleşme, içeriğinde bulunan maddelerin uygulanması noktasında devletlerin insiyatifine bırakılmıştır. Fransa ve Türkiye her ne kadar Sözleşmeyi imzalamayı kabul etmese de, bugün Sözleşme Avrupa'da azınlıkların korunması konusunda öne çıkan önemli belge niteliğini taşımaktadır. Bununla beraber AK, Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı 1992'de kabul edip 1998'de yürürlüğe koymuştur. Bu Şart, devletlerin

Çerçeve Sözleşme'nin yanı sıra azınlık hakları üzerine yoğunlukla başvurduğu ve referans gösterdiği başka bir belgedir. Avrupa Şartı'nda taraf olarak yer alan devletler, azınlık dillerine dair sorumluluklarını ne kadar yerine getirdiğini raporlamakla yükümlü tutulmuştur. Ancak özellikle vurgulanması gereken bir nokta vardır ki, Avrupa Şartı bireysel ve kolektif haklar getirmemiş, sadece spesifik anlamda bölgesel ve azınlık dillerini teşvik etmek ve korumak hedefine yönelmiştir (Yılmaz, 2015: 117).

Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi madde 27, bünyesinde etnik ve dinsel azınlık barındıran devletlerin, bu azınlık bireylerinin, gruplarındaki diğer bireylerle birlikte kendi kültürlerini yaşatma, kendi kültüründen faydalanma hakkını elinden alamayacağını ifade etmiştir. Ayrıca, ellerinden alınamayacak haklara kendi dinlerini açıklama, ibadet etme, dillerini kullanma haklarını da eklemiştir (BMİHYK, 1998: 4).

BM'nin kurulmasının ardından, insan hakları ve azınlık soruna yönelen bölgesel kuruluşların da ortaya çıktığı görülmüştür. Bu çerçevede, özellikle AK ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafınca atılan adımlar ve yürürlüğe konulan belgeler, insan hakları ve azınlık hakları konusunda AB'ye sağlam bir kaynak oluşturmuştur. Buna ek olarak, AK'nin kabul ettiği "Bölge ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı" ve "Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi" de azınlık haklarını korumayı hedefleyen temel belgelerden bazılarını oluşturmuştur (Taşdemir ve Saraçlı, 2007: 27-28).

Uluslararası belgeler, azınlık hakları üzerine üç temel hakkın kabul edildiği göstermektedir.

1. Azınlık grubu olarak var olma hakkı: Bu hak azınlıkların fiziksel bütünlüğünü korumaya yöneliktir. Yani bu hak, soykırım ve etnik temizlik gibi fiziksel varlığın yok edilmesine sebep olacak olası bir müdahalenin engellenmesine karşı oluşturulmuştur.
2. Eşitlik ve ayırım gözetilmemesi hakkı: Üzerinde özellikle durulması gereken husus, fiili eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve azınlığı oluşturan grupların kendi kimliklerini geliştirmelerini, korumalarını sağlamak için geçici önlemlerin alınması değil, eşitliği sağlayan çalışmaların yürütülmesidir.
3. Kimliğin tanınması ve geliştirilmesi hakkı: Var olma ve ayırım gözetilmemesi hakları, insan hakları çerçevesinde değerlendirilirken, kimliğin tanınması ve

geliştirilmesi hakkı pozitif nitelikte bir hak olarak düşünülebilir. Bu hak, azınlıkların farklılıklarını sağlayan özelliklerinin tanınmasını, desteklenmesini, hatta teşvik edilmesini içermektedir. Bu üçüncü grup hak içerisinde azınlık gruplarına tanınan bazı haklar görülür:

- a. Resmi dilin yanı sıra anadilini öğrenme ve kullanma hakkı: Dilin sadece özel hayatta konuşulmasıyla sınırlandırılmasını kabul etmeyen bu hak; dilin, ifade özgürlüğü noktasında, kültürel ve bilimsel çalışmalarda yer alma noktasında, ayrıca idari makamlarla yürütülmek istenilen ilişkilerde de kullanılabilir olması ifade etmektedir.
- b. Azınlıkların kendi kültüründen yararlanma hakkı: Azınlıklar kültürel kimliklerini geliştirebilmek için çeşitli iletişim araçları ile sahip oldukları bilgileri ve ileri sürdükleri düşüncelerini ifade etme, bilgi edinme ve sahip oldukları bilgileri paylaşma hakkına sahiptirler. Buna bağlı olarak da azınlıklar, kendi eğitim kurumlarını kurma, kendi dilini, tarihini ve kültürünü araştırma, geleneksel bayram ve festivallerini kutlama hakkına sahiptirler. Bunun yanı sıra kullanacakları basın-yayın organlarıyla, tiyatro, konser etkinlikleriyle, radyo-TV kanallarıyla da kültürlerini yayma hakları bulunmaktadır.
- c. Kendi dinini açıklama ve uygulama hakkı.
- d. Azınlık bireylerinin kültürel, dinsel, toplumsal, ekonomik ve kamusal alana aktif olarak katılmaları, yerel karar mekanizmalarına etkili katılımı vb. hakkı söz konusudur.
- e. Uluslararası ilişkiler kurma hakkı: Azınlık bireyleri, kendi gruplarının üyeleriyle sınırların ötesinde ulusal ya da etnik kökenleriyle ilişkiler kurma ve bu ilişkileri özgürce devam ettirme hakkına sahiptirler. Ancak uluslararası ilişkiler kurma hakkı, devleti zayıflatıcı, azınlık milliyetçiliğini güçlendirici bir özelliğe sahiptir (Kurubaş, 2006: 37-39).

II. Dünya Savaşı öncesinde azınlıkların korunmasına yönelik çalışmalar ikili ve çok taraflı antlaşmalarla düzenlenmekteydi. Ancak II. Dünya Savaşı sonrası dönemde hukuki bağlayıcılığı bulunan, insan hakları hukuk dahilinde evrensel niteliğe sahip olan düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Eşitlik ve ayırım gözetmeme hakkı esas alınarak korunmaya çalışılan azınlık haklarının, zamanla yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu yetersizliğin anlaşılmasından sonra, azınlık hakları pozitif haklarla korunmaya

başlamıştır. Bu pozitif haklar: kimliklerini koruma hakkı, kendi kültürlerini yaşatma ve geliştirme hakkı, kimliklerini oluşturan dil, din, gelenek ve kültürel mirası koruma hakkı, dinini ya da inancını açıklama vb. haklardır. Ayrıca bu pozitif haklar uluslararası metinlerde yer alarak azınlık haklarının korunmasının ne derece önemli olduğunu ortaya koymuştur (Aydın, 2011: 2).

1947 yılında MC’de oluşturulan ve BM tarafından ele alınan bir sisteme göre, azınlıkların korunması çalışmaları yürütülecektir. Azınlıkların korunmasına dair ileri sürülen fikirlere, Evrensel İnsan Hakları Beyanname ve BM Şartında yer verilmiştir. Eşit muamele şartları doğru biçimde uygulanmış olsaydı, azınlık haklarına yönelik özel şartlara ihtiyaç duyulmazdı. Ancak, azınlık gruplarının ayrımcı davranışlardan daha iyi korumak için ve onların sahip oldukları kimlikleri tanımak için farklı girişimlerde bulunulması gerekmiştir. Bu farklı girişimleri hedefleyenler, azınlıklara ilişkin özel hakların ne olacağı hakkında çalışmış ve uluslararası insan hakları araçlarının içinde yer alan ayrımcılık söylemlerine ek önlemler alınmıştır. Peki özel haklarla ne kastedilmektedir? Özel haklar denildiğinde akla gelen şey imtiyaz olmamalıdır. Özel hakla kastedilen, azınlıkların kimliklerini, kültürlerini ve geleneklerini korumalarına katkı sağlayabilmektir. Ayrıca özel hakların, ayırım gözetmeme ve eşit davranma gibi özelliklerinin olduğu da unutulmamalıdır (BMİHYK, 1998: 2-3). Baskın Oran, devletlerin azınlık konusunda nasıl tavır ortaya koyduklarını üç unsurla dile getirmektedir: Birincisi, “çokkültürcülük”ün olduğu bir yerde yaşayanlar azınlık olarak değerlendirilmez, çünkü onlar ayrı ayrı farklı grupları sembolize eder ve aynı zamanda bütüncül unsurlar olarak değerlendirilir. Ancak bu çözüm, Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya gibi beyaz kolonlar marifetiyle kurulan birtakım “sentetik” devletler içindir. İkincisi, azınlıklara sağlanan uluslararası koruma ve haklardır. Verilebilecek en iyi örnek olarak Lozan gösterilmektedir. Ancak bu yönetim sistemi beraberinde bazı sakıncaları getirmektedir. İlk olarak bu sistemle azınlık çoğunluğa hedef olarak gösterilmiş olur. Bu durumda azınlık grupları da entegre olma yolunu tercih etmeyecektir. Üçüncüsü ise, demokrasinin geniş ve derin bir şekilde uygulanmasıdır. Bu sayede de ikinci yöntemde ortaya çıkması düşünülen problemlerin de önlenmesi söz konusu olacaktır. Bunun yanı sıra azınlıkları ülkeye entegre etmeye çalışma girişimleri sonucunda, ülkeye demokrasi gelmiş olacaktır (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı [TESEV], 2005: 12).

Azınlık haklarının korunmasına yönelik birçok faaliyet gösteren AGİT, AK gibi 1990'a kadar azınlık hakları bağlamında bir girişimde bulunmak yerine insan hakları konusuna ağırlık vermiştir. 1990 sonrasında ise, azınlık haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik birçok çalışmaya imza atma yoluna gitmiştir. 1989 Viyana Sonuç Bildirgesi ile azınlık haklarını koruma girişimlerine başlayan AGİT, katılımcı devletleri, gereken hukuki tedbirlerin alınması, azınlık haklarına ilişkin uluslararası belgelerin gereklerinin yerine getirilmesi ve iç hukuklarındaki hakların uygulanmasına yönelik sorumlu tutmuştur. Sadece 1989 Viyana Sonuç Bildirgesi'yle yetinmeyen AGİT, 1998 Oslo Ulusal Azınlıkların Dil Hakları Konusunda Tavsiyeler, 1999 Lund Ulusal Azınlıkların Kamu Hayatına Etkili Katılımı Üzerine Tavsiyeler gibi azınlık haklarının korunmasına yönelik tavsiye belgesi ve kılavuz yayınlamıştır. Bütün bu belgelerin yanı sıra azınlıklar konusunda 1992 yılında AGİT bünyesinde Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği kurulmuştur. AGİT bu komiserlikle kendi bünyesinde yer alan ülkelerdeki potansiyel çatışmaları saptamayı istemiştir. Ayrıca, devletler ile azınlık grupları için erken uyarı stratejileri geliştirmeyi hedeflemiştir. Komiserlik tasarlanırken, doğrudan bir icra mekanizması olmayacağı zaten öngörülmüş, bu nedenle de çatışmaları önlemek ve devletler ile azınlıklar ya da devletler ile devletler arasında arabuluculuk görevini yerine getirecek diplomatik bir araç olarak oluşturulmuştur (Yılmaz, 2015: 118).

Günümüzde azınlık haklarının korunmasına yönelik standart yaklaşım çalışmaları devam etmektedir. Özellikle BM, Avrupa Konseyi ve AGİT bu çalışmalara öncülük etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, azınlık rejiminin genel ve evrensel olarak değer kazanmış standart bir biçiminden söz etmek mümkün gözükmemektedir. Ancak, yaşanan gelişmeler, insan hakları çerçevesinde ve bölgesel anlamda azınlıklar alt rejiminin oluşturulmasında büyük katkı sağlamıştır. Bu katkılar, azınlık hakları konusunun Avrupa'da ileri seviyelere taşınmasını sağlamıştır (Taşdemir ve Saraçlı, 2007: 28).

Eşit, ayrımcılıktan uzak genel hukuk kurallarıyla azınlıklar korunmaya çalışılmış ancak, bu hakların yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle de daha azınlıkları koruyucu haklar (kendi kültürünü yaşatma ve geliştirme hakkı, din, dil, gelenek ve kültürel mirası koruma hakkı, inancını açıklama ve dermek kurma hakkı gibi) ortaya konularak azınlıkların korunması yoluna gidilmiştir. Aynı zamanda bu hakların korunması uluslararası hukuk metinleriyle de desteklenmiştir. Azınlıkların ortaya çıkmasıyla beraber onların sahip olduğu hakların neler olduğu ve korunmasına dair devletler

tarafından nasıl düzenlemelere gidileceği üzerine çalışılması gerekmiştir. Bu bağlamda var olma, eşit olma, kültürünü geliştirme hakkı gibi sahip oldukların hakların neler olduğu konusuna bir açıklık getirilmiş ve bunun doğal bir sonucu olarak da sahip olunan bu hakların korunması yoluna gidilmiştir.

BÖLÜM 2: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AZINLIKLARA YAKLAŞIMI

2.1. Avrupa Birliği'ne Göre Azınlık Kavramına Genel Bakış

AB insan hakları çerçevesinde bir azınlık politikaları yürütmeyi tercih etmiştir. Avrupalı devletlerin yaklaşımı, azınlıkların insan hakları çerçevesinde ele alınması ve böylece eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkeleri bağlamında korunmaları şeklinde olmuştur. Onlara göre insan hakları eşit şekilde uygulandığı takdirde azınlıklara verilecek ayrıca haklara gerek duyulmayacaktır. Fakat Avrupalı devletlerde hakim olan bu anlayış zamanla değişime uğramış hatta terk edilmiştir.

2.1.1. 1990 Öncesi Azınlık Yaklaşımı

Avrupa dışarıdan alınan göçlerle zamanla, dini, dilsel ve etnik farklılıkları içinde bulunduran bir bölge haline gelmiştir. Azınlıklara çeşitli haklar verilerek, Avrupa'daki istikrarın bozulma potansiyelinin önüne geçilmeye çalışılmıştır (Yılmaz, 2015: 111).

Azınlık haklarının tarihsel gelişimi incelendiğinde, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da azınlık haklarına yönelik bazı gelişmeler yaşanmıştır. Kazanan devletler, savaş sonrasında Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin bağımsız olma isteklerini onaylamıştır. Çünkü bu devletler de Avrupa'nın ileri sürdüğü bazı azınlıkların korunması koşulunu kabul etmişlerdir. MC'ye üyeliklerin kabulü noktasında devletlerden birtakım azınlık haklarını koruyan yükümlülükleri yerine getirmeleri koşuluna bağlanmıştır. Ayrıca, savaştan yenik çıkan devletlere barış için bir ön koşul getirilmiş ve bu ön koşul da azınlıkların korunması olarak ileri sürülmüştür. MC bu dönemde azınlık sorunları konusunda etkisiz kalmış ve böylece azınlık rejimi kurulamamıştır. II. Dünya Savaşı'nın sonundan Soğuk Savaşın sona ermesine kadarki süreçte, azınlık hakları konusu Avrupalı devletler tarafından insan hakları rejimi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu dönemde MC azınlıklarla ilgili konularda başarı sağlayamamış ve bu süreçte azınlık hakları konusunun gündemde olmamasına sebep olmuştur (Yılmaz, 2015: 112).

II. Dünya Savaşı, Avrupa'da çok fazla tahribata sebep olmuştur. Sınır değişikliklerinin yaşanması ve yeni devletlerin kurulması sonucunda ortaya çıkan muhtemel azınlık sorunları kalıcı barışın temini ve yeniden inşa edilmeye çalışılan uluslararası sistem için bir tehdit teşkil etmiştir. Azınlıkların korunmasına yönelik etkin adımların atılması gerekirken, azınlıklar savaş nedeni olarak değerlendirilmiş ve devletlerin ulusal

bütünlüklerine, güvenliklerine bir tehdit olarak görülmüştür. Bu nedenle de toplumun geri kalanından farklı özel hakların verilmesi düşünülmemiştir. MC'nin barışı korumada yetersiz kalması, birçok alanda olduğu gibi azınlık alanındaki tutumların da değişmesine sebep olmuştur (Bağcı, 2007: 37).

Avrupa bütünleşmesi, 1957 Roma Antlaşması ile ekonomik bir girişim olarak kendini göstermiş ve günümüzde 27 devleti içinde bulunduran siyasal ve toplumsal bir birlik halini almıştır. Avrupa bütünleşmesiyle kurumsal yapının etkinliği artmış, yürütülen politikalar birliği güçlendirmiş ve üye devletlerin ilişkileri artarak ortak değerlere dayalı bir dayanışma için bir Avrupa kimliğine ihtiyaç duyulmuştur. Hukukun üstünlüğü, insan hakları, demokrasi ve çoğulculuk ortak değerler olarak ele alınmış, ayrıca azınlıklar ve azınlık hakları ayrı olarak değil, insan hakları bağlamında değerlendirilmiştir (Yavuz, 2014: 26-27).

AB azınlıklar konusuyla ilgilenmeye 1990 yıllarında başlamıştır. O zamana kadar doğrudan sadece insan hakları konusuyla ilgilendiği bilinmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi 1945 sonrası Avrupa'da da azınlık sorunları, geniş bir siyasi gündem dahilinde ele alınmıştır. Ayrıca, Avrupalı devletler Ortak Pazar çalışmasıyla, Avrupa bütünleşmesinin sahip olduğu etnik sorunların da kendiliğinden ortadan kalkacağını düşünmüşlerdir. Yine, 1945-1989 arası süreçte devletler, ulusal azınlık haklarını tanıdıkları takdirde egemenliklerinin zayıflayacağından korkmuşlardır. Buna ek olarak devletler yine, etnik grupların ayrılıkçı hareketler sergileyeceklerinden ve toprak isteyecek cesareti elde edeceklerinden korkmuş, azınlıkların bir tehdit unsuruna dönüşmesinin önüne geçmeye çalışmışlardır (Taşdemir ve Saraçlı, 2007: 28).

2.1.2. 1990 Sonrası Azınlık Yaklaşımı

1990 öncesinde AB'yi etkileyen bazı insan hakları merkezli yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Bu yaklaşımlar yapılan anlaşmaların içeriğinde de yer almıştır. 1990 sonrasında ise, AB içinde de azınlık haklarını baz alan yaklaşımlara yönelik gelişmeler yaşanmıştır. Ancak bu gelişmelere kurucu anlaşmalarda yer verilmemiştir. Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi (GDAİP) bu yaklaşımların yer aldığı en gerçekçi örnek olarak karşımıza çıkmıştır. Bu çalışmayla, Güneydoğu Avrupa'ya barış ve demokrasi getirmek hedeflenmiştir. Paktin bünyesinde, azınlık haklarına yönelik geniş çerçeveli birçok çalışmalar ortaya atılmıştır (Yavuz, 2014: 27).

Soğuk Savaş sonrası AB, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı konularını AB'nin temel argümanları içerisine dahil etmiştir. İnsan hakları ile yakından ilgilenmeye başlayan AB, sadece kendi içinde insan haklarını geliştirmeyi hedeflemiş, tüm dünyada da demokrasi ve insan haklarının gelişmesi için çaba sarf etmiştir. Bunun dışında AB, insan haklarını savunan uluslararası örgütlerle iş birliği yapmıştır. Özellikle başta BM ile iş birliğine girişen AB, insan haklarının ihlal edildiği her yerde, o ihlallerin karşısında duracağını kendine amaç olarak belirlemiştir (Efe, 2012: 171).

Sovyetlerin çöküşü ile beraber azınlık hakları Avrupa'da hızla gelişim göstermiştir. Azınlıkların korunmasına yönelik özel standartların oluşturulması dile getirilmiş, bu yönde çalışmalar yürütülmüştür. Bu dönemde iki farklı görüşe sahip olan Avrupalı devletler, azınlıkların korunmasına yönelik şu önerilerde bulunmuşlardır: Birincisi, azınlıklara yönelik uluslararası alanda kolektif haklar tanınmalıdır. Bu fikri benimseyenler ise Almanya ve Avusturya olmuştur. İkincisi ise, azınlık haklarının ikincil konumunun devam ettirilmeli ve azınlık sorunları iç sorunlar dahilinde değerlendirilmelidir. Bu fikre sahip olan devletler ise Fransa ve Yunanistan'dır. Onlara göre ülkesel bütünlük ve siyasi istikrar ancak bu şekilde sağlanacaktır (Yılmaz, 2015: 113).

1989 yılından sonra AB, azınlık haklarının uluslararası alanda daha çok dikkate alınması isteğinin arttığı görülmektedir. Daha önce azınlık haklarını insan hakları çerçevesinde ele alan AB'nin tutum değişikliğinin sebebi Sovyetler Birliği, Çekoslovakya ve Yugoslavya'nın parçalanmaları olmuştur. Ayrıca bu parçalanmalar sonrası, azınlık grupları ve ulusçuluklar haklarının savunması gerektiğinin daha da farkına varmış, bu durum Orta Avrupa'nın tamamına da cereyan etmiştir. AB'nin azınlıklara yönelik ilgisinin artması, Orta ve Doğu Avrupa'da yer alan eski Doğu Bloğu ülkelerinin AB'ye üye olmayı istemelerine sebep olmuştur. Birliğin kurucu anlaşmalarında azınlık haklarına yönelik hükümlerin yer almaması ancak AB'nin aday ülkelere olmazsa olmaz diye öne sürdüğü insan ve azınlık hakları konularındaki ısrarcı tavrı eleştirilere sebep olmuştur. Birliğe üye bazı ülkeler AB'nin Birliğin azınlıklara karşı yürüttüğü temel politikalarda "samimiyetsiz" davrandığını ileri sürmüştür. Buna ek olarak, azınlık hakları konularının Birliğin kendi içerisinde o kadar da popüler olmadığını, ancak Birliğe üye olmak isteyen ülkeler için bu konunun ısrarla gündeme getirilmesi de eleştirilmiştir (Taşdemir ve Saraçlı, 2007: 29-30).

1992 Maastrich Antlaşması'nda, Birliğe üyelik için ön şart olarak temel insan haklarına saygı ve çoğulcu demokrasinin var olmasından bahsedilmiştir. Böylece Antlaşma ile AB ve birliğe üye ülkeler için dış ilişkilerdeki temel gündemlerden birinin insan hakları konusu olduğu tüm dünya ülkelerine gösterilmiştir (Yavuz, 2014: 27).

Avrupa Topluluğu Adalet Divanı 1991 yılına kadar spesifik anlamda azınlık haklarının korunmasına yönelik bir çalışma yürütmemiştir. Bazı temel haklar Topluluk hukuk düzeninin bir parçası olarak tanınırken azınlık hakları bu hukuk düzeni içerisinde yer almamıştır. 1994 Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesi'nin 1. maddesi ve AB Anlaşması'nın 6. madde 2. fıkra metninin nasıl ortaya çıktığına bakıldığında, azınlık haklarının uluslararası insan hakları kavramının bir kategorisi olarak değerlendirilmesinin engellenmediği görülmektedir (Arsava, 2010: 3-4).

7 Aralık 2000 tarihli AB Temel Haklar Şartı'nda azınlıklar az da olsa yer almaktadır. Üzerinde durulması gereken husus, "ulusal azınlığa mensupluk ilkesi" ölçütünün ayırım gözetilmemesi ilkesine getirilmesi olmuştur. AB Anayasası 29 Ekim 2004 tarihinde Roma'da bir törenle imzalanmış ve anayasada azınlıklarla ilgili hükümlere yer verilmiştir. Anayasa'nın Birliğin Değerleri başlığı altındaki 1. ve 2. maddesinde Birliğin insan haklarına saygı değerleri üzerine kurulduğu ifade edilmiştir. Ayrıca insan haklarına saygının yanı sıra, insan onuruna saygı, demokrasi, özgürlük, eşitlik, hukuk devleti ve azınlık haklarını da içeren değerlerden de söz edilmiştir. Temel Haklar Şartı içerisinde geçen azınlıklara yönelik maddeler, aynı şekilde AB Anayasası'nda da yer almıştır. Tek bir ortak metinle AB Anayasası ve AB arasındaki çok anlaşmalı yapı da son bulmuştur. Fransa ve Hollanda'da düzenlenen referandumla AB Anayasası reddedilmiştir. AB Anayasası'nda bazı değişikliklere gidilerek Lizbon Antlaşması dahilinde 2007 yılında imzalanmıştır (Yavuz, 2014: 27-28).

Tablo 1
AB’de Devletlerin Azınlıkları İlgilendiren Temel Nitelikleri

Ülke	Nüfus (2000)	Yönetim	Yapı	Çoğunluk ve Oranı	Resmi Dil	Resmi Din	Korunan Kilise
Almanya	82.797.408	Federal Cumhuriyet	Federal	Almanlar %90	Almanca	Yok	Yok
İngiltere (UK)	59.511.464	Anayasal Monarşi	Üniter Ama Özerklikçi	Anglo-Saksonlar %81	İngilizce	Var	Anglikan
Fransa	59.329.69	Cumhuriyet	Üniter	Fransızlar %82	Fransızca	Yok	Yok
İtalya	57.634.327	Cumhuriyet	Üniter Ama Özerklikçi	İtalyanlar %85	İtalyanca	Yok	Katolik
İspanya	39.996.671	Parlamente Monarşi	Üniter Ama Özerklikçi	İspanyollar (Kastilyalılar) %80	İspanyolca	Yok	Katolik
Hollanda	15.892.237	Anayasal Monarşi	Üniter Ama Özerklikçi	Hollandalılar (Flamanlar) %80	Dutch dili	Yok	Yok
Yunanistan	10.601.527	Parlamente Cumhuriyet	Üniter	Yunanlılar (Grek/Helen) %92	Yunanca	Var	Doğu Ortodoks
Belçika	10.241.506	Anayasal Monarşi	Federal	%59 Flaman %35 Valon %1 Alman	Flamanca, Valonca, Almanca	Yok	Katolik
Portekiz	10.048.232	Parlamente Cumhuriyet	Üniter Ama Özerklikçi	Portekizliler %98	Portekizce	Yok	Katolik
İsveç	8.873.052	Anayasal Monarşi	Üniter Ama Özerklikçi	İsveçliler %90	İsveççe	Var	İsveç Kilisesi
Avusturya	8.131.111	Federal Cumhuriyet	Federal	Almanlar %90	Almanca	Var	Katolik
Danimarka	5.336.394	Anayasal Monarşi	Üniter	Danlar %90	Danca	Var	Evangelik Lüteryan
Finlandiya	5.167.486	Cumhuriyet	Üniter Ama Özerklikçi	Finler %93	Fince ve İsveççe	Var	Evangelik Lüteryan
İrlanda	3.797.257	Cumhuriyet	Üniter	İrlandalılar %90	1.İrlandaca 2.İngilizce	Yok	Katolik
Lüksemburg	437.389	Anayasal Monarşi	Üniter	Lüksemburglar %75	Lüksemburg dili	Yok	Yok

Kaynak: Erol Kurubaş, “Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı”, Asil Yayın, 2. Baskı, Ankara, 2006: s. 125.

AB, Birliğe üyelik ön koşulu için, aday ülkeler için insan haklarına saygıyı şart koşturmuştur. Siyasi kriterler başlığı altında Birliğe üyeliğin şartlarını belirten AB, ülkelere Kopenhag Zirvesi Haziran 1993’te kararlaştırılan kriterleri duyurmuştur. Bu kriterlere göre aday ülkeler hukukun üstünlüğünü, demokrasiyi, insan haklarını, azınlık haklarının korunması ve azınlıklara saygının teminat altına alınmasını garantilemek zorundadır (Efe, 2012: 172).

Zamanla azınlık haklarına insan hakları çerçevesinde bakmanın yeterli olmadığını anlayan AB, çeşitli antlaşmalar ve sözleşmelerle azınlık haklarının korunması yoluna gitmiştir.

2.2. Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Azınlık Politikaları

Azınlık politikalarına yönelik, AB üye ülkelerinin farklı azınlık politikaları yürütebilmektedirler. Genelde azınlıklara iç ve dış ilişkileri istikrarsızlaştıran bir mesele olarak bakıldığından ülkeler bu bakış açısıyla azınlık politikalarını şekillendirmektedirler.

BM Antlaşmasının hazırlığının yapılip imzalandığı San Fransisco Konferansında Orta ve Doğu Avrupa'da yaşanan azınlık sorunlarının karmaşık oluşu görmezden gelinmiştir. BM Antlaşmasında azınlıkların korunmasıyla ilgili herhangi doğrudan bir düzenlemeye yer verilmemiş ve hatta azınlık kelimesi dahi kullanılmamıştır. II. Dünya Savaşı sonrası yapılan barış antlaşmaları da benzer bir yaklaşım ile kaleme alınmıştır. Bu bağlamda, 10 Şubat 1947'de Bulgaristan, Finlandiya, Macaristan, İtalya ve Romanya ile Müttefik ve Ortak Kuvvetler arasında imzalanan Paris Barış Antlaşmaları toprak devrini içeren hükümlere sahip olduğundan azınlık sorunlarının doğması kaçınılmaz olacaktır. Ayrıca Paris Barış Antlaşmalarında azınlıklara yönelik özel düzenlemelere yer verilmemiştir. Mevcut sorunlar uluslararası bir sorun olarak değil de ev sahibi devlet ile akraba devlet arasında ikili bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Bu durum da MC'nin sistemden kopuşunun bir göstergesi olarak uluslararası ortama yansımıştır (Bağcı, 2007: 38-39).

Soğuk Savaş bittikten sonra azınlıklar ile ilgili konular öne çıkmış ve azınlık hakları meseleleri gündemde yerini almıştır. Azınlık haklarına dair bir standart oluşturmaya çalışan Avrupa, halen insan haklarında olduğu gibi net bir azınlık rejimi veya azınlık standardı ortaya koyamamıştır. Ancak yine de yavaş yavaş, bir Avrupa azınlık hakları rejiminin de oluşmaya başladığı bilinmektedir. Özellikle bu rejimin kademeli olarak ortaya çıkmasında en çok Avrupa'nın üç örgütünün (AK, AGİT ve AB) yoğun çabaları etkili olmuştur. Bu örgütlerin birbirleriyle yakın ilişki içinde olmasıyla birtakım ortak standartlar belirlenmiştir. Aynı zamanda örgütler, iş birliği ile belgeler hazırlamış ve standartlara referans vermişlerdir. Bu durum da azınlık hakları rejiminin oluşmasına katkı sağlamıştır (Yılmaz, 2015: 116).

1 Mayıs 2004'te en büyük gelişme yakalayan AB, üye sayısını yirmi beşe çıkarmıştır. Bu yirmi beş ülkenin azınlık politikalarına bakıldığında, ülkelerin kendi tarihi ve yaşanmışlığı dahilinde bir azınlık politikaları benimsediği görülmektedir. Bunun sebebi de AB bünyesinde tüm ülkelerde işleyecek bir genel azınlık politikasının bulunmamasıdır. AB üyesi olan olmayan birçok ülke halen günümüzde bile azınlıkların

iç ve dış ilişkilerini istikrarsız hale getirdiğini savunmaktadır. Bu durum da ülkelerin azınlıkları fiili bir tehdit olarak görmelerine sebep olmaktadır. Bu anlayış doğrultusunda ülkeler kendi azınlık politikalarını belirlemektedir. Devletlerin azınlıklar üzerinde sahip olduğu olumsuz tehdit anlayışı, ülkelerin farklı azınlık politikası yaklaşımları benimsemelerine sebep olmaktadır. Aynı zamanda her ülke içerisinde dilsel, dinsel, ulusal veya etnik farklı grupların varlığı da devletlerin farklı azınlık politikalarına yönelmelerine neden olmuştur (Taşdemir ve Saraçlı, 2007: 30-31).

AB'ne üye olan birkaç ülkenin azınlık politikaları şu şekildedir:

a)Almanya: Çerçeve Sözleşme'nin yürürlüğe girmesiyle Almanya azınlıkları kamuoyuna tanıtmaya başlamış ve azınlık haklarına yönelik yoğun bir çalışma içerisine girmiştir. Almanya Çerçeve Sözleşme'nin gerektirdiği gibi kendi sınırları içerisinde azınlıkların haklarını hiçbir sınırlama getirmeden korumaktadır. Bu korumayı da anayasa güvencesi altına almıştır. Ayrıca Sözleşme'nin ortaya koyduğu önlemler ve yasal düzenlemeler neyi gerektiriyorsa onlara da önemli oranda uyum sağlamıştır. Genel olarak Almanya, uluslararası ve bölgesel düzeyde yürütülen çalışmalara aktif olarak katılmayı tercih etmiş, azınlıkların korunmasına yönelik gereken adımları atmaya başarmıştır (Kurubaş, 2006: 194-195). Federal Almanya Anayasasında azınlıklara, onların dil haklarına ve resmi dile ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Ayrıca Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmeye taraf olduğundan, yaptığı bildirimlerde kendi sınırları içerisinde yaşayan azınlık gruplarına taraf olduğu sözleşmelerin hükümlerini uygulayacağını belirtmiştir. Almanya, Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı onaylamış ve 16 Eylül 1998'de buna ilave olarak da şu hususları ortaya koymuştur (Aydın, 2011: 8-9).

“Federal Almanya Cumhuriyeti Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nın anlamı çerçevesinde Danca, Yukarı Sorbca, Aşağı Sorbca, Kuzey Friesce ve Sater Friesce dilleri ile Romen dilini azınlık dilleri olarak; Aşağı Alman dilini bölgesel dil olarak kabul eder.”

Almanya, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmeyi onaylamış ve 10 Eylül 1997 tarihli bildirimde şu unsurlara yer vermiştir (Aydın, 2011: 9).

“Çerçeve Sözleşme ulusal azınlıklar kavramının tanımını içermemektedir. Bu nedenle, Sözleşme hükümlerinin onaydan sonra uygulanacağı grupları belirlemek Sözleşmeye taraf devletlerin kendilerine kalmıştır. Federal Almanya

Cumhuriyeti'ndeki ulusal azınlıklar Alman vatandaşı Danlar ve Alman vatandaşı Sorb halkının üyeleridir. Çerçeve sözleşme geleneksel olarak Almanya'da oturan etnik grup üyeleri olan Alman vatandaşı Friesler ve Alman vatandaşı Romanlara da uygulanacaktır.”

b)Fransa: Fransız entegrasyon politikası, en önemli unsurların ilki olarak yurttaşlık yasasından söz etmektedir. Bu yasaya göre, entegrasyonun bir aracı Fransız vatandaşı olmaktır. Entegrasyondaki önemli olan ikinci unsur ise eğitimidir. Fransa'da kültürel farklılıkların önüne geçmenin ve toplumu türdeş bir yapıya bürümenin en önemli yolun eğitimden geçtiği belirtilmiştir. Fransız entegrasyon politikası tasarlanırken, grup haklarını tanımaya yönelik tüm ilkelerden ve tüm kavramlardan uzak durmak hedeflenmiştir. Doğal olarak da azınlık kavramından uzak durmaya çalışılmış, azınlık örgütlerinin temsili kurumlar olarak tanınmasından her zaman kaçınılmıştır (Canatan, 2007: 165). AB içinde önemli bir konuma sahip olan Fransa, AB'nin ortaya sürdüğü azınlıklar rejimini kendi bünyesinde tam anlamıyla uygulamamaktadır. Buna ek olarak Fransa'nın çok kültürcü bir toplum olma ruhuna aykırı davrandığı görülmektedir. Fransa'nın tarihine bakıldığında, merkezîyetçi ve birlik-bütünlük anlayışına sahip olduğu görülmektedir. Buna dayanarak Fransa, uzun yıllar boyunca kendi ülkesinde bulunan azınlıkları ve göçmen işçileri asimile etme yoluna gitmiştir. Zamanla azınlıklar açısından bu milliyetçi tutum gevşemiş ise de, yabancılar için halen devam etmektedir. Özellikle farklı kültüre ve dine mensup olan Kuzey Afrikalı göçmenlerin, asimile edilmelerine yönelik ciddi riskle karşı karşıya oldukları bilinmektedir (Kurubaş, 2006: 271). Fransa halkının birlik anlayışına dayanarak Fransız anayasa meclisi, azınlık gruplarına yönelik hakların tanınmasının anayasaya aykırı olacağını dile getirmiş, hatta bu durumu hükme bağlamıştır. Bu anlayışın sonucunda da, azınlık gruplarının haklarına yönelik maddeler ve hükümleri içeren Azınlık ve Bölgesel Diller Avrupa Şartı Fransa tarafından onaylanmamıştır. Fransız anayasa hukuku, Fransa'da devlet okullarında ders olarak bölgesel dillerin yer almasına izin vermiştir. Ayrıca bölgesel dillerin korunması için mali destek sağlamak da mümkündür (Arsava, 2010: 5).

Alain Bocker, Fransa'daki azınlıklar konusunu şöyle ifade etmektedir:

“Azınlıklar gerçekten de vardır; yani ulusal çoğunluktan etnik kökenlerine göre, konuşulan dile göre ya da icra edilen dine göre farklı topluluklar bulunmaktadır. Eğer Fransa'da kendilerine bu özelliklerinden dolayı hiçbir hak verilmiyorsa, bunun karşılığında, her dinsel, kültürel, dilsel ya da diğer bir grubun, yani her

azınlığın, kendisini oluşturan bireylerin bireysel haklarının korunması yoluyla karakteristik özelliklerine saygı gösterilmektedir” (Bocker’dan aktaran Duman, 2005: 319).

Sonuç olarak, ülkede yer alan etnik ve dinsel farklılıklar uzun süre devam eden asimilasyon politikalarıyla bastırılmıştır. Fransa sınırları içerisinde Korsikalılar ve Brötonlar dışında günümüzde sorun çıkaran bir grup kalmamıştır. Ayrıca, Avrupa’daki azınlık haklarının korunmasına yönelik olan olumlu eğilimin Fransa’yı da etkileyeceği düşünülmektedir. Böyle bir durumda da büyük ihtimalle idari bakımdan ademi merkezîyetçi anlayış çerçevesinde bölgesellik ve etnik-dinsel farklılıklar güçlenecektir (Kurubaş, 2006: 272).

c)İtalya: İtalyan Anayasasının 5. maddesinde, “*Tek ve bölünmez Cumhuriyet, yerel özerklikleri tanır ve güçlendirir; Devlete bağlı hizmetlerde idari ademi merkezîyeti tam olarak uygular; kendi mevzuat, ilke ve yöntemlerini özerklik ve yerinden yönetimin gerekliliklerine uyumlu hale getirir*” ifadeleri yer almaktadır (İtalya Cumhuriyeti Anayasası, 1947). Bu ifade, İtalya’nın üniter bir devlet olduğunu ve bunun yanı sıra yerinden yönetim anlayışı içerisinde de yerel özerkliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda İtalya, kendi sınırları dahilinde bulunan beş özel statülü (Sicilya, Aosta Vadisi, Alto-Adige, Sardinya, Friuli-Venezia-Giulia) bölgeye sahip olduğunu belirtmiştir. İtalya’da resmi dil İtalyancadır. Ancak yine de İtalya ülke içinde yer alan farklı dilleri kültür zenginliği olarak görmektedir. Azınlık kavramı İtalyan mevzuatında dil çerçevesinde şekillenmiştir. Bunun dışındaki azınlığı ifade eden diğer bütün öğelere (din, etnik grup vs.) anayasanın genel hükümlerinde yer verilmiştir. Dil azınlıklarını asimilasyon karşısında korumayı kendine amaç olarak belirleyen İtalya, anayasal hükümler ve yasal düzenlemelerle azınlık haklarını korumaya çalışmaktadır. İtalya azınlık haklarını koruma noktasında, direkt olarak azınlık gruplarının bireylerini korumayı değil, toplumun tarihi ve kültürel mirasının bir parçası diye adlandırdığı dil azınlığını korumayı hedeflemiştir (Kurubaş, 2006: 210-211).

d)İngiltere: Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmeyi onaylayan İngiltere, Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin bir bildirim yayınlamamıştır. Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı’nı 27 Mart 2001 onaylayan İngiltere, aynı tarihte bir bildirimde bulunmuş ve Şartın Britanya anakarasına ve Kuzey İrlanda’ya uygulanacağını dile getirmiştir (Aydın, 2011: 17).

İngiliz yönetimi, farklılıkların toplumda canlı bir etkileşim yarattığını, ulusa enerji veren bu farklılıkların ülkenin kalkınmasında katkısının olduğunu söylemiştir. Yine, farklı mirasların saygı duyulacak birer değer olduğundan bahseden yönetim, azınlık hakları çerçevesinde birçok girişimlerde bulunmuştur. Özellikle, ülkedeki her türlü ayrımcılığın önüne geçmeyi ve ırkçı saldırıların son bulmasını sağlayacak girişimlerde bulunmuştur. Bu çabalarıyla da etnik azınlıkları koruduğunu düşünmüştür. İngiltere, Çerçeve Sözleşmede “ulusal azınlık” olarak yer alan kavramın İngiliz mevzuatında yer almadığını belirtmiştir. İngiltere’de bünyesindeki azınlıkların temel olarak “etnik azınlık”lardan oluştuğunu söylemiştir. “Ulusal azınlık” terimini İrksal İlişkiler Yasası’nda geçen “ırksal grup” ifadesine dayanarak yorumlamayı tercih etmiştir. Burada bahsedilen “ırksal grup”, “ırk, renk, milliyet (vatandaşlık) veya etnik veya ulusal orijiniyle tanımlanmış bireylerden oluşan grup” anlamına gelmektedir (Kurubaş, 2006:227-228).

Tablo 2
AB’de Devletlerin Azınlıklarla İlgili Sözleşmelere Katılımı-Şubat 2006

Sözleşme/Ülke	Alm	İng	Frs	İta	İsp	Hol	Yun	Bel	Por	İsv	Avu	Dan	Fin	İrl	Lük
AK AİHS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
AK Ul. Az. Kr. Çerç. Sözl.	X	X	O	X	X	X	+	+	X	X	X	X	X	X	+
AK Böl. Az. Dil. Avr. Şartı	X	X	+	+	X	X	O	O	O	X	X	X	X	O	X
BM Irk Ayrımı Sözleşmesi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
BM KSHS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
AGİT Belgeleri	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

NOT: X: Sözleşmeye Katılanlar O: Sözleşmeye Katılmayanlar +: Sadece İmzalayanlar

Kaynak: Erol Kurubaş, “Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı”, Asil Yayın, 2. Baskı, Ankara, 2006: s. 133.

e)Romanya: Romanya Anayasasının ilk maddesi: “Romanya ulusal, egemen ve bağımsız, üniter ve bölünmez bir devlettir.” şeklindedir. Madde 4’e göre, “Romanya milliyet, ırk, etnik köken, din, dil, cinsiyet, siyasi ilişki, düşünce, refah veya sosyal kökene bakılmaksızın bütün vatandaşlarının ortak ve bölünmez vatanıdır.” 4. madde (1): “Devlet, ulusal azınlıklara üye olanlara, dilsel, kültürel, etnik ve dini kimlikleri koruma, geliştirme ve ifade etme hakkını verir ve bunu garanti eder.” (2): “Ulusal azınlıklara üye olanların kimliklerinin korunması, geliştirilmesi ve kimliklerini özgürce ifade edebilmesi için devlet tarafından belirlenen koruyucu önlemler, diğer Romen vatandaşları ile ilgili ortak eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması ilkelerine uygun olacaktır”

(Romanya Anayasası, 9 Aralık 1991). Romen Anayasası azınlık haklarının bir insan hakları kategorisi olduğunu ve bu nedenle bireysel değil, kolektif olduğu anlayışını ortaya koymaktadır (Petrraru, 2011: 332-333).

Macaristan'dan ve Macar azınlığın olası yayılmacı-milliyetçi girişimlerinden korkan AB üyesi Slovakya, Macar azınlığın ülkeyi böleceğinden ya da iki uluslu bir devlet yapısına sürükleyeceğinden endişe duymuştur. Türkiye ile yaşadığı sorunlar sebebiyle Yunanistan, Batı Trakya'da bulunan Türklere yönelik azınlıklık haklarını tanımak istememiştir. Ayrıca oradaki azınlık halkına yönelik asimilasyon politikası uygulama yoluna gitmiş ve sahip oldukları haklardan faydalanmalarını önleyecek adımlar atmıştır. Başka bir örnek verilecek olursa Fransa, azınlıkları konu alan uluslararası çalışmalardan uzak durmuş, sözleşmeleri onaylamayı reddetmiş ve ülke sınırları içinde azınlık gruplarına sahip olmadığını iddia ederek uzun yıllar boyunca azınlıklara karşı asimilasyon politikası izlemiştir. Katı politikalar yürüten bu devletlere rağmen, AB içerisinde azınlık haklarını korumaya yönelik ve asimilasyonist politikaya karşı çıkan birçok devlet olmuştur. Bu devletler çoğulcu ve entegrasyonu teşvik edecek politikalar yürütmüş ve azınlıkları koruyacak çeşitli hakları kendi iç mevzuatlarında ele almışlardır (Taşdemir ve Saraçlı, 2007: 31).

AB üye ülkelerin azınlık politikalarına bakıldığı zaman, tüm ülkelerde yer alan ve herkes tarafından kabul edilen ortak bir azınlık politikasının Birlik içinde henüz oluşmadığı görülmektedir. AB üyesi ülkeler kendi tarihi geçmişleri çerçevesinde öznel bir azınlık hakları bakış açısı geliştirmişlerdir. Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi ve Bölge ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nın ortaya çıkması bile ülkelerin ortak bir politika izlemesini sağlayamamış, bazı devletler bu metinleri onaylamaktan kaçınmıştır. Ancak şu da bir gerçektir ki kademeli olarak, genel bir azınlık hakları standardı oluşmaya başlamış, birkaç ülke buna karşı çıksa da Avrupa'da azınlık haklarının korunmasına yönelik önemli gelişmeler yaşanmaya başlamıştır.

2.3. Avrupa Birliği'nin Azınlıklara Yönelimi ve AB-Romanya İlişkileri

AB kalıcı bir Avrupa bütünleşmesi için azınlıklara yönelmek istemiştir. AB'ye göre Avrupa bütünleşmesi tamamlandığı takdirde azınlık olan gruplar azınlık olarak değil artık Avrupa vatandaşı olarak anılacaktır. Bu nedenle AB azınlıkların korunmasına yönelik çalışmalar yürütmektedir.

2.3.1. Avrupa Birliği'nin Azınlıklara Yönelimi

Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle azınlık hakları konusu, sadece ulusal bir sorun olma özelliğini terk etmiştir. Bu süreçte azınlık sorunları ülke sınırları içerisinde etnik, dinsel, dilsel sorunlar açısından artış göstermiş, bölge ve dünya barışına yönelik bir tehdit ve tehlike olarak algılanmaya başlamıştır. Sadece ülke sınırları içinde kalamayan azınlık hakları sorunları uluslararası boyut kazanarak BM, UNESCO, AGİT, AK, AB gibi kuruluşların ve bunun yanı sıra azınlık sorunlarına kendi sınırlarında da sahip olan diğer ülkelerin de gündemine girmiştir (Eker, 2009: 41).

Avrupa bütünleşmesi konusu ile azınlıkların korunması konusu arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Azınlıkların korunması konusuna AB, normatif bir bakış açısıyla değil, stratejik ve pragmatik bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. AB'nin azınlıklara ilgi duymasının en önemli sebebi sağlam bir Avrupa bütünleşmesinin hedefleniyor olmasıdır. Ancak şu da bir gerçektir ki, Avrupa bütünleşmesi için uygulanan azınlık haklarına yönelik hükümler, üye ya da aday ülkelerdeki azınlık sorunlarının büyük bir oranda son bulması için önemli bir fırsat olarak görülmüştür. Ayrıca AB bütünleşmesi hedefine ulaşabilirse örneğin, Romanya'daki Macar azınlık Romanya vatandaşlığının getirdiği kısıtlayıcı unsurlardan kurtulacaktır. Ulusal kimliklerini AB çatısı altında güvenceye alan Macar azınlık, ulusçuluk fikrinden uzaklaşacaktır. Bu bağlamda, Avrupa bütünleşmesi tamamen gerçekleştiğinde, bireyler Avrupa yurttaşı olacak ve azınlık olmaktan kurtulacak, çok kültürcü Avrupa'nın çatısı altında rahatça yaşayabileceklerdir (Kurubaş, 2006: 174-178).

AB azınlıklara ne kadar ilgili olduğunu, onları korumaya yönelik geliştirdiği politikalar ve çalışmalarla gözler önüne sermiştir. Lizbon Sözleşmesi'yle yazılı bir anayasa prensibi olarak kayıtlara geçen azınlıkların korunması konusu, AB'nin birincil hukukunda yer almıştır. Azınlıkların korunuyor olması, azınlıkların Topluluk müktesebatının bir parçası olduğunu göstermiştir. AB azınlıklara ilgi duymasının sonuçları olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesi, üye devletlerin ortak anayasa gelenekleri ve AB Temel Haklar Şartı oluşturulmuş ve böylece azınlıkların korunması belgelerle sağlanmaya çalışılmıştır (Arsava, 2010: 13).

Avrupa bütünleşmesine önemli katkılarda bulunacak unsur, azınlık rejiminin ulus devletlerde işler hale gelmesidir. Azınlık rejimi üç noktada ulus devletlere fayda

sağlayacaktır. İlk olarak, azınlık rejimi, Avrupalılık kimliğini güçlendiren bir yapıya sahiptir. Çünkü bu rejimi benimseyen ulus devletteki ulusal kimlik bilinci zayıflayacak, böylece bütünleşme yolunda sağlam bir adım atılmış olacaktır. İkinci olarak, azınlık rejimi, bölgeselleşme olgusunu tetikleyecek ve bu yoldaki gelişmelere hız katacaktır. Üçüncü olarak ise, çok kültürlü bir toplumun inşasına katkı sağlayacaktır. İşte bu üç unsur tam da AB'nin bütünleşme için hedeflediği unsurlardır (Kurubaş, 2006: 178).

1957 yılında kurulması yolunda çalışmalara başlanan AB, siyasi ve ekonomik olarak birçok anlaşmalar yapmış ve günümüzdeki 27 üyelik dünyadaki en gelişmiş bölgesel nitelikli ve çok uluslu bir örgüt olarak adını duyurmuştur. Aynı zamanda politik bir aktör de olan AB, sahip olduğu parlamento, konsey, komisyon, merkez bankası ve adalet divanı ile birçok uluslararası kuruluş bakımından da doğrudan temsil edilmektedir. Birliği sürekli genişleten ve ileriye taşıyan AB, önceden belirlediği kriterlerle bu gelişimi istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür. Bütün çalışmalarını göz önüne alınarak AB, bir uygarlık projesi olarak değerlendirilmiştir. AB'nin genişlemesinde büyük bir rol oynayan siyasi kriterler de bulunmaktadır. Bu kriterler şunlardır: demokrasinin geliştirilmesi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlık haklarına saygı gösterilmesi ve azınlık haklarının korunmasını garanti etmek (Caner, 2009: 86-92).

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri komünizm sonrası süreçte AB bütünleşme sürecine dahil olmuşlardır. Onların bu sürece dahil olması politik bütünleşmeye birçok katkı sağlamıştır. AB'nin sahip olduğu siyasi kriterler Birliğe üyelik girişiminde bulunan ülkeler tarafından beklenen özellikleri ifade etmektedir. Üyelikten sonra ise gündeme gelen Avrupa Parlamentosu seçimleri, azınlıkların karar alma sürecinde yer almalarını ve siyasi anlamda temsil edilmelerine olanak sağlamıştır. Böylece ulusal azınlıklar, Birliğin çok düzeyli yönetim modelini kullanıp kendi kimliklerini koruma ve geliştirme yolunda bölgesel, yerel, ulusal ve ulus üstü çalışmalar yürütebilmelerinin önünü açmıştır (Ağır, 2012: 126).

Azınlık haklarının korunması, sadece Birliğe üye olan devletler tarafından değil aynı zamanda Birliğe aday olan ülkeler tarafından da beklenen bir kriter olmuştur. Bu da 21-22 Haziran 1993 tarihleri arasında AB Konseyi tarafından yürütülen zirvede, Kopenhag kriterleri tüm dünyaya duyurulmuştur. Kopenhag Zirvesi'nde kabul edilen Kopenhag kriterleri, Birliğin genişleme yolunda dikkatle uygulanması gereken kriterler olarak ortaya konmuştur. Siyasi kriterler başlığı altında sıralanan, Birliğe hem üye hem de

aday ülkeler tarafından benimsenmesi gereken bu kriterler AB'nin, çok net bir biçimde tam üyeliğin ön şartı olarak azınlık haklarına saygıyı beklediğini göstermiştir. 1997 Amsterdam Zirvesi'nde bir araya gelen ülkelerle Kopenhag ilkeleri detaylandırılarak daha da güçlü bir pozisyona getirilmiştir. Bütünleşme yolunda bünyesinde azınlıkları sahip olan toplumlarla entegrasyonun sağlanması hedef olarak ortaya konmuş ve azınlıkların haklarının daha iyi düzeyde korunması için pozitif ayrımcılığın şart olduğu söylenmiştir. Buna ek olarak azınlıkların yerel düzeyde temsil edilmesinin gerektiğine ve azınlıkların kendi dillerini geliştirmelerinin önem kazanması üzerinde hemfikir olunmuştur (Yavuz, 2014: 29-30).

2.3.2. Romanya'nın Avrupa Birliği'ne Katılımı

AB Romanya ilişkileri Sovyetler dağıldıktan sonra, Birlik politikalarını Doğu Avrupa'ya doğru yönlendirmesiyle başlamıştır (Caner, 2009: 96). Romanya ile AB arasında 8 Şubat 1993 tarihinde Avrupa Antlaşması imzalanmış ancak bu antlaşma 1 Şubat 1995'te yürürlüğe girmiştir. Romanya ile AB arasındaki kurumsal ve diplomatik ilişkileri ilerletmeye hedefleyen bu antlaşma, aynı zamanda serbest ticaret bölgesi kurmayı da amaçlamıştır (Tezcan, 2004: 98). Romanya AB'ye üyelik başvurusunu 22 Haziran 1995'te yapmış ve başvurusu kabul edilmiştir (Kavalalı, 2006: 14). 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi'yle üyelik müzakerelerinin başlatılması yönünde karar alınmıştır. Bu karar doğrultusunda da müzakereler 15 Şubat 2000'de "Hükümetler arası Konferans" ile başlatılmıştır. Bu konferans Dışişleri Bakanları bünyesinde toplanmıştır. 24-25 Ekim 2002 yılında Brüksel Zirvesi gerçekleştirilmiş ve Sonuç Bildirgesinde Komisyondan, Romanya ve Bulgaristan'ın bazı ilerlemeler kaydetmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu ilerlemeleri içeren bir yol haritasını belirlemek üzere bu iki ülkeye talimat verilmiştir. Bu ilerlemelerin de 12-13 Aralık 2002 arasında yapılması öngörülen Kopenhag Zirvesi'ne kadar raporlanması istenmiştir. Zirvede, ek olarak, adı geçen aday ülkelerin 1 Ocak 2007 tarihinde AB'ye üye olmak için sergiledikleri çabaların desteklendiği açıklanmıştır. Yol haritasında Romanya ve Bulgaristan'ın birliğe tam üyeliği noktasında gereken desteğin verilmesi, AB kurullarına izleyici statüsüyle katılmaları gerektiği ve "Katılım Ortaklığı Belgesi"nin imzalanmasına yer verilmiştir. Romanya için açılan 31 başlıktan 24'ü 18 Haziran 2004 yılında tamamlanmış, diğer 7 tanesi de 25 Ekim 2005 yılına kadar sonuçlanmıştır. 1 Ocak 2007 tarihinde Romanya'nın tam üye olarak birliğe katılımı kararlaştırılmıştır (Caner: 2009: 96-97).

Azınlıklara Avrupa bütünüleşmesi kapsamında büyük önem veren AB, bünyesine üye olarak kabul edeceği ülkeler için azınlık haklarına saygıyı bir ön şart olarak bile öne sürmüştür. Ayrıca azınlıklar için pozitif ayrımcılık da şart koşulmuş, azınlıkların devlet sınırları içerisinde eşit ve ayırım gözetmeksizin varlıklarını sürdürmesi hedeflenmiştir. Romanya da bu bağlamda AB ilişkileri esnasında gerekli olan azınlık haklarına saygı kriterini yerine getirmiş ve 1 Ocak 2007 tarihinde tam üye olarak birliğe katılmıştır.

BÖLÜM 3: ROMANYA'DA AZINLIK STATÜSÜNDEKİ TÜRK-MÜSLÜMANLAR

3.1. Romanya Tarihi

Romanya, Avrupa'nın güneydoğusunda, Balkan Yarımadasının kuzeyinde bulunmaktadır. Romanya'nın doğuda Karadeniz'e kıyısı vardır. Romanya'nın komşuları, kuzeydoğuda Ukrayna ve Moldova, kuzeybatıda Macaristan, güneybatıda Sırbistan ve güneyde Bulgaristan'dır. Tuna nehri Bulgaristan ve Sırbistan ile olan sınırının büyük kısmını oluşturmaktadır. Ukrayna ve Moldova sınırlarını ise Prut ve Tisza nehirleri belirlemektedir. Avrupa'nın en dağlık alanlarından biri olarak nitelendirilen Romanya, sadece güneyde ve doğuda dağlık olmayan bazı yerlere sahiptir (Ural ve Kılınc, 2015: 179). Romanya Batı Avrupa'ya yakın olduğundan, Batı Avrupa ülkelerine ulaşan transit yolları barındırmasından ve Karadeniz'de; Köstence (Constanta) gibi büyük bir limana sahip olmasından dolayı ülke, coğrafi açıdan avantajlıdır. Eski zamanlardan bugüne kadar çeşitli topluluklar Romanya topraklarına yerleşmiştir. Romenler ata olarak Trakların soyundan gelen Geto-Dakları benimsemişlerdir. M.Ö. 7. yüzyılın başlarında Yunan kolonilerin yerleşmesiyle beraber yerli halk uzun bir süre farklı bir medeniyet ile karşılaşmamıştır. M.Ö. 2. yüzyılın ortalarından itibaren Balkan yarımadasında Romalılar ortaya çıkmaya başlamış, Romanya Daklar ve Romalılar arasında gerçekleşen savaşlar sonucunda "Dacia" adını alarak Romalılara bağlı bir şekilde varlığını devam ettirmiştir. Romalıların hakimiyeti altı asır bölgede devam etmiş, daha sonra Bulgarlar, Hunlar ve Avarlar bu bölgede yaşamaya başlamış, Slavlar ise bölgeye Hıristiyanlığı getirmişlerdir. 1003 yılından sonra ise Macar yönetimi hakimiyetine giren bölgeye, Sakson ve Germen kabileler yerleştirilmiştir (Ustabulut ve Kara, 2016: 3). Bu durum da yerli halkın Eflak (Wallachia) ve Boğdan (Moldavya) topraklarına doğru yönelmesine sebep olmuştur. Bu bölgeler Voyvoda olarak adlandırılan, daha çok Macar veya Polonyalı prenslerin yönetimi altında varlığını sürdürmüştür (Bozkurt, 2008: 3).

Romanya Balkanlar'da büyük bir öneme sahip devletlerden biridir. Farklı birçok topluluğu bünyesinde barındırmış olan Romanya toprakları, Orta Asya'dan göç eden Türklerin de geçiş ve merkezlerinden biri olmuştur (Bozkurt, 2008: 3).

1400'lü yılların başında Dobruca'yı fetheden Osmanlı Devleti 1526 yılındaki Mohaç zaferiyle Tuna boyunca bölgeye yerleşmiş ve bölgedeki bütün dengeleri değiştirmiştir. Osmanlı Devleti yaklaşık 500 sene bu topraklarda varlığını sürdürmüş ve Romenlerin yoğun olarak yaşadıkları Eflak ve Boğdan, genel olarak İstanbul'un Fener semtinden seçilen Rum ailelerce 1821 yılına kadar yönetilmiştir. Eflak ve Boğdan eyaletleri bir süre sonra Rusların işgaline uğramıştır. Bu işgal sonrası ortaya çıkan Osmanlı-Rus Savaşı sonrası da 1829 yılında imzalanan Edirne Anlaşmasıyla bu iki eyalet bazı ayrıcalıklara sahip olmuştur. Eflak ve Boğdan Prenslikleri 1856 yılında otonomilerini (özerkliklerini) kazanmış ve Osmanlı'nın egemenliğini tamamen ortadan kaldırarak tam bağımsızlığına 1878 yılında kavuşmuştur (Ustabulut ve Kara, 2016: 3).

Romanya komşu ülkelerinde kalan topraklarını geri kazanmak için I. Dünya Savaşı'na kadar bazı girişimlerde bulunmuştur. 1914'te I. Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından iki yıl tarafsız olarak hareket etmiş ancak sonraları savaşa dahil olan ülkelerde yaşayan yoğun Romen nüfusunu göz önünde bulundurarak, Avusturya-Macaristan ve Almanya topraklarından payını almayı hedeflemiştir. Bu bağlamda İtilaf devletleriyle tarafında yer alarak 1918-1919 yıllarında Bukovina, Besarabya ve Transilvanya'yı topraklarına katmıştır. II. Dünya Savaşı'nda ise ilk yıllarda tarafsız kalmayı tercih etmiş, ancak daha sonra Almanya'nın yanında savaşa girmiştir. Savaş sırasında Rusya'ya saldıran Romanya, büyük kayıplara uğramıştır. Ayrıca müttefik olduğu Almanya savaştan mağlup olarak ayrılmış, böylece Romanya da mağlup sayılmıştır. Bu gelişme sonrası Sovyet işgaline maruz kalan Romanya Besarabya'yı Sovyetler Birliğine bırakmıştır. Savaş sonrası artan baskılarla da komünist rejimi benimsemiştir. 1947'de Romen Kralı yönetimden ayrılmak zorunda kalmış ve ülkenin adı değişerek Romanya Halk Cumhuriyeti olmuştur. Baskıcı bir komünist yönetime uzun yıllar maruz kalan Romanya, Sovyet lider Stalin'in 1953 yılında ölmesiyle beraber Sovyetlerden uzaklaşmaya başlamıştır. Ülkenin adı da 1965 yılında Romanya Sosyalist Cumhuriyeti olmuş ve tek parti yönetimi ile uzun yıllar iktidarda kalan Ceausescu, Sovyetlerden iyice uzaklaşmayı başarmıştır. Batı ile yakınlaşan Ceausescu, ülke içindeki baskıcı tavrına devam etmiş, 1989 yılında halkın hükümet karşıtı gösterilerine kanlı bir şekilde müdahale ederek büyük felaketlere sebep olmuştur. Bunun üzerine 22 Aralık 1989 yılında katledilmiştir (Ustabulut ve Kara, 2016: 4-5).

1989 Devriminin ardından, Romanya'da demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinde ilerlemeler yaşanmaya başlamıştır. 1990'lı yıllarda güç kazanan aşırı milliyetçi

hareketler başta Çingene, daha sonra da etnik azınlıklar üzerinde şiddeti doğurmuştur. Bu şiddet sonucunda 1992’de 43 bin Çingene Almanya’ya kaçmış ancak daha sonra Romanya’ya geri gönderilmiştir. Uluslararası toplumun tepkisini çeken Romanya, azınlık haklarını korumak ve geliştirmek adına bazı girişimlerde bulunmak zorunda kalmıştır (Bozkurt, 2008: 5).

Romanya’da 1996 yılına kadar eski komünistler iktidardaki varlığını sürdürmüştür. 1990 yılında Ceausescu’nun yerini alan Ion Iliescu, 1990-1996 ve 2000-2004 yılları arasında çeşitli aralıklarla 11 yıl iktidarda kalmayı başarmıştır. Ancak Ceausescu gibi aynı baskıcı politikaları sürdürdüğünden dolayı kısa bir sürenin ardından iktidara veda etmiştir. 1996 yılında seçimler yapılmış ve ilk defa anti komünist bir koalisyon yönetiminde yerini almıştır. Bu seçimlerde merkez partilerin koalisyonu ezici bir biçimde iktidara gelmiş ve Emil Constantinescu yeni başkan olarak göreve gelmiştir. Bu gelişme sonrası, Romanya’da olumlu siyasi ilerlemeler kaydedilmiş, AB ve NATO’ya üyelik için gerekli gelişmeler sağlanmıştır (Bozkurt, 2008: 5).

3.2. Romanya’da Türk Müslümanların Geçmişi

3.2.1. Siyasi Durum

3.2.1.1. Krallık Dönemi

Romanya Aşağı Tuna Havzasında bulunduğu, Karadeniz kıyısında 234 kilometrelik bir alana sahip olduğu, Batı Avrupa ülkelerine yakın olduğu ve bu ülkelere giden transit yolları barındırdığı için oldukça önemli bir coğrafi avantaja sahiptir. Özellikle Dobruca bölgesine yerleşen Anadolu ve Tatar Türkleri, Osmanlı Devleti’nin hakimiyetinin olduğu krallık döneminde bölgeye yerleştirilmiş ve bölgenin Türkleşmesi sağlanmıştır.

Dobruca kelimesinin aslı “Dobrotiç” olduğunu söyleyen Müstecip Ülküsal, kelimenin Güney Dobruca’da yaşayan ve Oğuz Türklerinin beyi olan Balık’ın iki kardeşlerinden birisinin adı olduğunu ve 1357 yılında Balık’ın ölümünden sonra Oğuz Türklerinin beyi olan Dobrotiç’in adının bu memlekete Dobruca olarak verildiğini ifade etmiştir (Ustabulut ve Kara, 2016: 6).

Harita 1: Dobruca Bölgesi

Kaynak: “The Nogay Tatar of Romania and Bulgaria”, Erişim Tarihi: 9 Nisan 2019, <http://images.app.goo.gl/kUcLuPGNQLjftEX8>.

Romanya’da bulunan Türk azınlıklar ülke içerisinde en çok Dobruca bölgesine yerleşmiştir. Rumeli coğrafyasına ait olan Dobruca bölgesi, Balkanların kuzeyinde bulunmakta ve eski bir Türk yurdu olarak varlığını sürdürmektedir (Bozkurt, 2008: 10). Stratejik bir öneme sahip olan Dobruca bölgesinin siyasi tarihine bakıldığında hareketli bir geçmişinin olduğu görülmektedir. Özellikle Dobruca’dan geçerek Rusya’ya, İstanbul’a ve Ege bölgesine ulaşılması, bu bölgeyi birçok milletin geçit yolu olarak kullanmasını neden olmuştur. Günümüzde, hem Romanya hem de Bulgaristan Dobruca’sına bakıldığında buralarda bulunan Türklerin Peçeneklerin, Uzluların (Oğuzlar), Kumanların ve sonraları bölgeye gelen Osmanlı ve Kırım Türklerinin torunları olduğu kolaylıkla görülebilmektedir (Aksu, 2003: 4-5). Osmanlı Devleti 14. yüzyılda kuruluşunu tamamlamasının ardından topraklarını genişletmek için Balkanlara yönelmiş ve kısa bir süre içerisinde bölgedeki hakimiyetini sağlamıştır. Fetih sonrası birçok bölgede yaptığı gibi bu bölgede de iskan politikasını yürüten Osmanlı İmparatorluğu, Anadolu’dan bu bölgeye farklı Türk boylarını yerleştirmiştir. Bu iskan politikasının devamı olarak Osmanlı bölgede huzur ve güveni sağlamış, zamanla da İslamiyet’i kabul eden yerli halkın sayısında da artış yaşanmıştır. Böylece bölgenin nüfus yapısı Müslümanların lehine olacak şekilde değişmeye başlamıştır (Aksu, 2003: 42-43). Bir süre sonra Dobruca Romanya’nın hakimiyetine girmiş, bu sebeple de

bölgede yaşayan Romanya Türkleri kültürel varlıklarının devamlılığını sağlamak için, kültürel çalışmalar ve teşkilatlanmalar yürütme yoluna gitmişlerdir (Bozkurt, 2008: 10).

Harita 2: 1402 Tarihinde Anadolu ve Balkanlar

Kaynak: Erhan Vatandaş, “Osmanlı İdaresinden Sonra Bulgaristan Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Genel Türk Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2008, s. 125.

Dobruca'nın Osmanlı hakimiyetine girişi 1393'tür. Yıldırım Bayezit'in gerçekleştirdiği fetih sonrası yapılan 1402 Ankara savaşı sonrası hakimiyetten çıkmış, I. Mehmet tarafından ise 1419'da yeniden Osmanlı topraklarına katılmıştır (Önal, 1994: 179). Osmanlı İmparatorluğu 1418 yılında Dobruca'yı fethetmiş ve bu bölgedeki hakimiyeti, 1526 Mohaç Savaşı'ndan sonra kesin olarak hissedilmeye başlamıştır. Osmanlı nüfuzunun hakimiyet sağlamasıyla Besarabya ve Transilvanya Osmanlı himayesine altına girmiştir. Eflak ve Boğdan eyaletleri Rusların işgaline uğramış, daha sonra gelişen Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında ise 1829 Edirne Anlaşması dahilinde bazı ayrıcalıklara sahip olmuştur. 1856'da otonomilerini kazanan Eflak ve Boğdan Prenslikleri, 1859 yılında birleşmiştir. Bu birleşme sonrası da 24 Eylül 1859 tarihinde Romanya Prensiği adı altında varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Alexandru Ioan Cuza prens olarak yönetimde yerini almış ancak Cuza bazı gelişmeler sonucu istifa etmiş ve sonrasında da 1866 yılında I. Karol prensliğe getirilmiştir. 18. ve 19.

yüzyıllarda bölgede Osmanlı hakimiyetinin zayıflaması, Romen topraklarının Rusya ve Avusturya-Macaristan imparatorluklarının eline geçmeye başlamasına sebep olmuştur (Bozkurt, 2008: 3).

Rusların Kırım'ın içişlerine müdahale etmesi sonucu Kırım Tatarları 1772 yılında anavatanlarını terk etmeye başlamış, toplu göçler 1789 yılına kadar devam etmiştir. 1853-1856 Kırım Savaşı ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra da mülteci hareketleri devamlılığını sürdürmüştür. Mültecilerden bazıları su yolunu takip ederek Anadolu'ya yerleşmiş, bazıları da karadan ilerleyerek Osmanlı İmparatorluğu'na ait Tulça sancağı, Tuna Vilayeti ve Köstence bölgelerine yerleşmiştir (İsmail, 2015: 488).

Tuna Nehri ile Karadeniz arasında yer alan Dobruca, 15. yüzyılın başlarından 19. yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı İmparatorluğunun hakimiyeti altında kalmıştır. Osmanlıların 1878 Berlin Kongresi'nde alınan kararlar gereği Dobruca ikiye bölünmüştür. Kuzey Dobruca Romanya devletine geçerken, Güney Dobruca Bulgar Prensiğinin eline geçmiştir (Ağuiçenoğlu, 2003: 61).

Yıldırım Bayezit, Dobruca bölgesini ele geçirdiğinde Anadolu'dan yörükleri, Karadeniz'in kuzeyinden Tatar Türklerini bölgeye yerleştirmiş ve bu yerleştirme çabaları II. Bayezit ve Yavuz Sultan Selim'in yönetiminde de devamlılığını sürdürmüştür. Tatarların bölgeye yoğun olarak yerleşmesi 1784'ten sonra, 1857 Paris Antlaşması ile kesinlik kazanmıştır. 1854 ile 1861 yılları arasında Kırım'dan ve Kafkasya'dan Dobruca'ya göçler yaşanmış ve 1865 yılına kadar yoğun olmasa da bu göçler devam etmiştir (Önal, 1994: 179).

Osmanlılar Tuna'nın alt bölgesine Anadolu'dan çeşitli koloniler yerleştirmiş ve böylece 17. yüzyılın başlarında Dobruca bölgesi tamamen Türkleşmiştir. 1593-95 yılları arasında birçok Tatar Türkü Bucak'tan Dobruca bölgesine gelmiş ve 1784 yılından sonra yoğun bir Tatar yerleşmesi olmuştur. Tatarların gelişi öncelikle Bükreş Antlaşması'nın ardından 1812 yılında, daha sonra da Paris Antlaşması'nın ardından 1857 yılında gerçekleşmiştir. 1854-61 yılları arasından Kırım'dan ve Kafkasya'dan Dobruca'ya doğru gerçekleşen göçler, 1865 yılına kadar küçük gruplar şeklinde devamlılığını sürdürmüştür (Önal, 1994: 179).

Osmanlı İmparatorluğu Ruslar üzerindeki son ve kesin üstünlüğünü 1711 Prut Antlaşması ile kaybetmiştir. Bu tarihten sonra Rus birlikleri daha da güçlenmiş, 1768

yılında Dobruca'yı işgal etmişlerdir. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Dobruca'nın yakınındaki Akkermen, Kili ve Kırım elden çıkarılmıştır. Özellikle Kırım'ın kaybedilmesi sonucu bazı Tatar Türkleri Dobruca'ya yerleştirilmiştir. 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı sırasında Ruslar, Gazi Osman Paşa karşısında yenilgiye uğramıştır. Romenler, Ruslar tarafından bağımsızlık sözü aldıkları için savaşa katılmıştır. Bu savaş sonrası Osmanlı ordusu yenilmiş ve 13 Temmuz 1878 Berlin Antlaşması yapılmıştır. Bu antlaşma sonrası da Romanya bağımsızlığına kavuşmuştur. Aynı antlaşma ile Kuzey Dobruca Romanya'ya, Güney Dobruca ise Bulgaristan'a bırakılmıştır (Önal, 1994: 179). 1878 ile 1880 arasında Romanya'da toprak mülkiyetine ilişkin yeni yasanın çıkarılmış, Romanyalılar Türklerin ve Tatarların elindeki toprakları devralmıştır. 1878-1880 yılları arasında Osmanlı devletinin mülkiyet hakları Romanya'nın eline geçmiştir. Bir sonraki çalışma olarak Romanya hükümeti, Türklerin ve Tatarların ellerindeki toprakları Romanyalılar arasında yeniden paylaşmış ve Dobruca'da toprak üzerinde bir tekel sağlamayı hedeflemiştir (İsmail, 2015: 488-489).

Özellikle 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı sonrası bağımsızlığını kazanan Romanya, Dobruca'yı Türklerden arındırıp Romenleştirme çalışmaları yürütmeye başlamıştır. Bu amaçla Türklerin ellerinden toprakları alınmıştır. Türkler de bu girişimler sonucunda "ak topraklar" diye isimlendirdikleri Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Türklerle karşı anlayışlı bir politika izlemesiyle tanınan Romanya, ülkesindeki sadık ve çalışkan Türkleri göç etmeye zorlamıştır. Bu göçler 1910'a kadar yoğunluğunu sürdürmüştür. Romanya 1882'de Kuzey Dobruca, 1914 ve 1921'de Güney Dobruca için vatandaşlık ve toprak kanunları çıkarmıştır. Bu kanunlarla Romanya, Türklerin yüzlerce yıldan bu yana işledikleri ve verimli hale getirdikleri toprakları kaybetmemek için ustaca yöntemler izlemiştir. Bu ve bunun gibi nedenlerden dolayı Türkler, birçok problemle karşılaşmış ve göçmüşlerdir. Bu durum da nüfus yoğunluğunu kaybetmelerine sebep olmuştur. Romen hükümeti elde ettiği topraklara Romenleri yerleştirerek yeni ve büyük köyler kurmuştur. Ayrıca bankalardan da büyük krediler sağlamıştır. Daha sonra 1903'te bir istatistik gerçekleştirilmiş ve buna göre, Romenler 23 yılda Kuzey Dobruca'da 397.787 hektar araziye sahip olmuştur. Türkler ise sadece 59.287 hektar toprakla kalmışlardır. 1935-37 yılları arasında düzenlenen diğer göçlerle de adeta Dobruca boşaltılmıştır (Bozkurt, 2008: 15).

Dobruca bölgesinin Romenleştirilmesi gayretleri Krallık döneminde başlamış, bu yönde önemli çalışmalar sağlanmıştır. Toprak sahibi olan ancak elinde herhangi bir tapuya

sahip olmayan Türklerin elinden toprakları alınmış, Romen memurların haksız muameleleri ile karşılaşmış ve bu şekilde Türklerin elindeki topraklar %40 azalmış ve Türkler fakirleşmeye başlamıştır. Romenlerin çabaları sonucunda da Dobruca'da Romen nüfusu 1919 yılında % 60 artış göstermiştir (Önal, 1994: 180).

Dobruca'nın Romenlerin hakimiyeti altına girdiği zamanlarda, Romanya bölgedeki Türklerin dini inançlarını ve ibadetlerini nasıl gerekiyorsa öyle yaşayabileceklerini söylemiştir. Ayrıca Türklerin kendilerinin seçtiği müftü ve kadılar ile de ibadetlerini gerçekleştirebilmelerine olanak sağlanmıştır. Romanya'nın tarihi, bölgede sürekli bir şekilde azınlık gruplarının var olduğunu göstermektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra azınlık politikalarında değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişikliklerle daha önceden var olan özgürlüklerde kısıtlamaya gidilmiştir. Bu durum da ülkedeki halk arasında birlik ve beraberlik duygusunun hasar görmesine sebep olmuştur. Özellikle komünist yönetimin iktidarda bulunduğu dönemde dini özgürlükler büyük sekteye uğramış, tamamen devlete bağlı bir yönetim uygulanmıştır. Komünizm dönemi sonrası demokrasiye geçen Romanya, daha önce kısıtlanan hak ve özgürlükleri azınlıklara yasalar çerçevesinde yeniden iade etmiştir. Romanya dini ve din eğitimi önemli bulan ülkeler arasında olduğundan Türklerin sağlıklı bir şekilde eğitimlerini almaları, dini inanç ve ibadetlerini özgürce yaşamaları için elinden geleni yapmıştır. Şu da bilinen bir gerçektir ki Romanya, bazı camilerde ezanın açık bir şekilde okunduğu nadir ülkelerden biridir (Aksu, 2003: 82-83). Dini hakların korunmasının yanı sıra, Romanya bünyesindeki milliyetleri 1993 yılında "milli azınlık" olarak tanınmış ve anayasada haklarını düzenleyen girişimlerde bulunmuştur. Böylece bu azınlıklar milliyetlerini temsil etmek adını bazı kuruluşlar oluşturabilme hakkını da elde etmişlerdir. Ayrıca kendi haklarını koruma ve geliştirme adına çalışmalar yürütmekte ve aynı zamanda ülkenin siyasi, sosyal ve kültürel alanlarında kendi varlıklarından da söz ettirebilmektedirler (Gökdağ, 2012: 14).

I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlıyı destekleyen Dobruca Türklerinin istemediği şekilde bir gelişme yaşanmış ve Romanya, Osmanlıların karşı cephesinde savaşa katılma kararı almıştır. Dobruca'daki Türk gençleri Romen bayrağı altında savaşa katılırken, Romen hükümeti önde gelen Türkleri sivil tutsak olarak Moldova'ya sürmüştür. Burada bir kampta tutulan Türkler soğuk, yokluk ve hastalıklardan etkilenmiş ve birçoğu hayatını kaybetmiştir. 1930 yılında 150.773 Türk ve 220.092 Tatar Türkünün bulunduğu Dobruca'da 4 Eylül 1939'da Türkiye ile Romanya arasında

yapılan göç anlaşması gereği 130.000 ile 150.000 kişi arasında Türk, Türkiye'ye göç etmiştir (Önal, 1994: 181).

1924'teki istimlak kanunu Türklere Romanya'daki hayatlarının eskisi kadar kolay olmayacağını göstermiştir. Bu sebeple Türkler, ellerindeki menkul ve gayrimenkulleri satmak ve pasaport temin etmek için uğraşmış ve konsoloslar aracılığıyla Türkiye'den göç talebinde bulunmuşlardır. Türkiye mali olarak bir yardımda bulunamayacağını, ancak serbest göçmenlik statüsünü kabul eden Türklere göç izni verebileceğini açıklamıştır. Bu nedenle de göç eden Türkler maddi imkanlarını da beraberlerinde getirerek göçü gerçekleştirmiştir. 1930'ların başında ekonomik değeri olan toprakların istimlak edilmesi, can ve mal güvenliğinin kalmaması, angarya ve ekonomik krizin negatif etkileri Türklerin Romanya'daki yaşam şartlarını ağırlaştırmış ve Türkleri göç etmeye zorlamıştır (Duman, 2008: 28-29).

1920'li yıllarda Romanya'daki Türk Müslümanlar Bulgaristan ve Yugoslavya'daki Türk Müslümanlara oranla din, kültür ve eğitim alanındaki azınlık haklarını daha özgür bir şekilde kullanmışlardır. Bu dönemde 190 bin nüfusa sahip olan Müslüman Türkler şu haklara sahiptiler: seçim kanunu gereği Romanya meclisinde kendilerini temsil edecek vekil buldurmak, dini açıdan teşkilatlanmak ve okullarda Türkçe dersi alabilmek. Türkler her ne kadar azınlık haklarını kullanabilmiş olsa da, Romanya'da bazı gelişmeler yaşanmış ve Türkler Romanya'dan göç etmek zorunda kalmıştır. Toprak meselesi, bu göçe sebep olan nedenlerden birincisini oluşturmuştur. 1918'de ülkedeki sosyo-ekonomik yapı bozulmuş ve Kral Ferdinand büyük toprak parçalarına sahip olanların haklarını gözetmekten vazgeçmiştir. 100 hektardan fazla olan mülkiyetli arazilerin istimlak edilmesi, bu istimlak bedelinin %35'inin devlet tarafından karşılanması ve ihtiyacı olan köylülere paylaşılması yolunda kararlar alınmıştır. 17 Temmuz 1921'de bu karar yürürlüğe konmuş, toprak sahibi olan herkes gibi Türkler de bu karardan olumsuz etkilenmişlerdir. Romanya, 1924'te Dobruca bölgesinde ikinci bir istimlak kanunu tatbikatında bulunmuştur. Bu girişimler Romanya'nın Türklere tek taraflı olarak uyguladığı Romenleştirme çabalarının ürünü olmuştur. Göçe sebep olan nedenlerden ikincisi ise, 1920 yılından itibaren Romanya'nın Makedonya ve Banat'tan getirdiği Ulahları Dobruca bölgesine yerleştirme girişimleridir. Üçüncüsü ise, bazı bölgelerde Türklerin can ve mal güvenliğinin kalmayacak seviyeye kadar azalmaya başlamasıdır. Ayrıca, Türklerin Romanya'dan göç etmesini hızlandıran diğer bir sebep olarak da 1929 Dünya Ekonomik Buhranını göstermek yanlış olmayacaktır (Duman,

2008: 26-28). Romanya’da yaşayan Türklerin çalışkan olması ve diğer azınlıklara oranla devlete daha sadık bir çizgide hareket etmeleri sebebiyle, Romanya’daki Türk göçlerinin engellenmesi yönünde atılan her adım Romanya devleti için fayda sağlayacaktır (Metin, 2012: 138).

1930’lu yılların başlarından itibaren, bazı gazetelerde zamanla artan bir şekilde göç propagandasının yapıldığı görülmüştür. Göç tartışmalarının yoğun geçmesinin en önemli nedeni olarak Eylül 1936 tarihinde Cumhuriyet yönetiminin Romanya hükümetiyle yapılan göç anlaşması gösterilmiştir. Bu anlaşmadan sonra göç, kişisel ve plansız değil, kitlesel ve belli bir program çerçevesinde yürütüleceği açık bir şekilde ortaya konmuştur. Bu durum göç karşıtları için büyük bir tehlike arz ederken; göç taraftarları için ise göçe karşı olanlar Cumhuriyete karşı olarak nitelendirilmiştir çünkü onlara göre bu anlaşma Cumhuriyet iradesini ve istediği yansıtmıştır (Ağuiçenoğlu, 2003: 67).

12 Temmuz 1931’de birinci sınıf elçi olarak Bükreş’e atanan Hamdullah Suphi ilk olarak Romanya’nın Köstence şehrine gelmiştir. Göreve başladıktan sonra ilk iş olarak Türklerin yoğun olarak yaşadığı Dobruca ve Beserabya bölgelerini detaylı olarak incelemiştir. Türklerin yaşadığı şehirleri, kasabaları ve köyleri ziyaret eden Suphi, bununla da kalmayıp Türklerin yaşam şartlarını yerinde görerek bir rapor hazırlamış ve bu raporu Türk Dışişleri Bakanlığı’na göndermiştir. 26/05/1932 tarih ve 216/66 sayılı raporda Türklerin büyük bir göç için hazırlık yaptığını belirten Suphi, ek olarak da kendine verilen görev gereğince göçü önlemek için birçok uğraşlarda bulunduğunu ancak bölgedeki Türklerin ısrarcı olduğunu belirtmiştir. Bunun sebebi olarak da Türk halkının ara ara şiddete ve katliama uğradığı, suçluların ise mahkemeler tarafından salıverildiği göstermiştir. Aynı zamanda da Türk köylüsünün sınırlarda bulunan karakollarda hiçbir şekilde para ödmeden çalıştırıldığını ifade etmiştir. Hamdullah Suphi, konunun Romen makamlarıyla görüşülerek bir çözüm yolu bulunabileceğine inanmıştır. Görüşmeler sonucu Romen Dışişleri Bakanı Mösyö Michalache, Hamdullah Suphi’ye Türklerin Romanya’da kalması için bütün tedbirleri almaya ve onları göçe zorlayan şartları ortadan kaldırmaya yönelik karar aldıklarını söylemiştir. Ayrıca Romen Dışişleri Bakanı, bu karar uygulanırken olası bir hatada, hatalı olan memurun görevden alınacağını da ilgili valilere iletmiştir. Bu görüşmeler ve Hamdullah Suphi’nin çabaları sonucunda Romanya’da Türklerin hayat şartlarında birçok düzenlemeye gidilmiş ancak yine de göç kararı alan bazı Türklerin önüne geçilememiştir (Metin, 2012: 126-128).

1923-1933 yılları arasında 33.852 kişi, 1934-1938 yılları arasında ise 80 binden fazla Müslüman Türk Romanya'dan Türkiye'ye göç etmiştir (Duman, 2008: 28-35).

Romanya'nın I. Dünya Savaşı'nda topraklarını genişletmesi üzerine, bünyesinde bulundurduğu azınlık nüfusu da artış göstermeye başlamıştır. Nüfus olarak Romanya'daki azınlık yoğunluğunun sırası şu şekildedir: Almanlar, Macarlar, Ruslar, Bulgarlar, beşinci olarak da Türkler. Almanya, Macaristan, Rusya ve Bulgaristan'ın soydaşlarını Romanya devletine karşı kışkırttığı görülürken ne Türkiye devleti ne de Türk azınlığı Romanya devletine karşı sorun çıkarma yolunu seçmişlerdir (Ural ve Kılınç, 2015: 196).

Romanya 1923 Anayasasında yer alan ayrımcı olmayan bir madde şunları belirtmiştir: "Romenler etnik köken veya dinden bağımsız olarak; vicdan özgürlüğünden, eğitim özgürlüğünden, basın özgürlüğünden, toplanma özgürlüğünden, örgütlenme özgürlüğünden ve yasaların oluşturduğu tüm hak ve özgürlüklerden faydalanacaktır." Bu hüküm aynı Anayasanın 7. ve 8. maddelerinde etnik köken, dil, din farklılıklarını Romanya'da bir engel teşkil etmediği şeklinde yer almıştır. Etnik köken, dil, din ne olursa olsun tüm Romenler yasalar önünde eşittir ve ayrımcılık gözetmeksizin vergi ve kamu görevlerinde bulunmak zorundadır (Petru, 2011: 331).

Romanya'da hüküm süren krallık yönetimi boyunca ülkede bulunan Türk Müslümanlar, kültürlerini, dini inancını, dillerini korumak ve geliştirmek için birtakım kültürel teşkilatlanmalara yönelmiştir. Bu çabaları da Osmanlı Devleti'nin bölgede hakim olduğu süre boyunca sekteye uğramamıştır. Ancak Romanya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla özellikle Dobruca bölgesi Romenleştirilmeye çalışılmış, bunun akabinde de büyük göçler yaşanmıştır. Sadece göçlerle yetinmeyen hükümet, Türklere ait olan toprakları ellerinden alarak geçim sıkıntısı yaşamalarını ve böylece göç etmeye daha çabuk karar vermelerini sağlamıştır.

3.2.1.2. Komünizm Dönemi

1944'te başlayan komünist rejim, hem diğer azınlıkların hem Türklerin eğitim, kültür, dini yaşam hakları üzerindeki ihlal ve kesintilerin başlangıcı olmuştur. Romenleştirme çabaları altında birçok Türk, krallık döneminde olduğu gibi huzurlu bir yaşama sahip olamamış, aksine baskılar yaşanmış ve bu gerginlik 1989 devrimine kadar da varlığını sürdürmüştür.

Harita 3: II. Dünya Savaşı Döneminde Romanya

Kaynak: “II. Dünya Savaşı Döneminde Romanya Haritası”, Erişim Tarihi: 9 Nisan 2019, <https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:P%C3%A9rdidasTerritorialesRumanas1940-ro.svg#mw-jump-to-license>.

9 Ekim 1944’de Moskova’da Churchill ile Stalin arasında “Yüzdele Anlaşması” imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre Romanya, Sovyet Rusya’nın yönetimine bırakılmıştır. Yapılan bu antlaşma Romanya rejiminin değişmesindeki önemli siyasi gelişmeleri tetiklemiştir. 30 Aralık 1947’de Romanya kralının tahttan ayrılması, halkın cumhuriyeti ilan etmesine sebep olmuştur. Rejim değişikliği ile beraber de komünistler ülke yönetimine hakim konumuna gelmiştir (Ural ve Kılınç, 2015: 188). Romanya’daki yönetimin değişmesi ile, Türkiye’deki büyükelçinin de değişmesi kaçınılmaz olmuştur. 23 Aralık 1948’de Büyükelçi Moisil gitmiş ve onun yerine hukuk mezunu Tulca valiliği yapmış Pimitru Olteanu atanmıştır (Ural ve Kılınç, 2015: 188).

1944 yılında sosyalist yönetimin başlamasıyla sadece Türkler değil, bölgedeki diğer tüm azınlıkların eğitim, kültür, dini yaşam alanındaki hakları ihlal ve kesintilere uğramıştır (Türbedar, 2012: 1).

Komünist idare, imza karşılığı mal sahiplerinin gönüllü olarak ellerindeki toprakları vermelerini sağlamaya gayret etmiş, gönüllü olmak istemeyenler hapislerde sürünmeye, kanallarda çalışmaya zorlanmıştır. Halkın elindeki altınlardan dikiş makinelerine kadar

her şey toplanmış, saklayanlar ihbarlar sonucu yakalanınca aynı şekilde cezalandırılmıştır. Cami vakıf arazileri, Müslüman mezarlıklardan toprak alınması gibi durumlarla karşılaşılan bu dönemde, artık kullanılmayan camilerin bir kısmının taşlarının değerlendirilme veya yeniden yapılması amacı ile birçok cami yok edilmiştir. Kanal yolundaki Basarab cami ile Bükreş'teki Carol parkı yerine yenileri yaptırılmış, diğer camiler bir daha yapılmamıştır (Önal, 1994: 182).

Romanya'da yönetimin değişmesiyle Türkiye ile olan ilişkiler neredeyse duracak kadar yavaşlama göstermiştir. Bu bağlamda da Türkiye'ye yönelik gerçekleşen göçlerde de azalmalar meydana gelmiştir. Komünist baskının çok yoğun hissedildiği bu dönemde Türklerin çoğuna tehcir uygulanmıştır. Böylece yoğun olarak buldukları Dobruca faaliyetlerinde de azalmalar görülmüştür. Komünist rejim Romanya'daki Türkleri tehcir etmekle kalmayıp Vakıf mallarının tamamına ve tüm okul binalarına 1948 yılında el koymuştur. 1960 yılından sonra ise Türk çocukları Romen okullarında eğitim almaya başlamış, Türkler kültürlerinden uzak yaşamak zorunda kalmıştır (Ustabulut ve Kara, 2016: 8).

Bugüne kadar varlığını korumuş olan tek saf Türk köyü Fantanamare (Başpınar)'da 1950 yılında kadınların kullandığı feraceler toplanıp köyün orta yerinde yakılmıştır. Dışarıdan gelen yabancılarla konuşmaları yasaklanmış, kendi içlerine kapalı olan aile hayatı, kolektifle dışa açılmaya başlamıştır. Kadınlar da erkeklerle birlikte çalışmaya başlayınca müstakil olan bu köyde de Romen adetleri zamanla yerleşmeye başlamıştır (Önal, 1994: 182).

1950-1951 yıllarında kolektiflerin kurulması ile Türk halkının asıl dönüşümü yaşamaya başladığı görülmüştür. O güne kadar kendi toprağı, evi, hayvanı ile içe dönük bir hayat süren Türkler de kolektiflere katılmak mecburiyetinde kalmışlardır. Daha önce göç etmiş Türklerin yerlerine gelenler ile de Türklerin koloni halinde yaşama süreçleri son bulmuştur. Kolektiflerde çalışmaya başlayan kadın, erkek herkes yeni bir yaşam biçimini benimsemeye zorlanmıştır. Komşu ve iş arkadaşı oldukları yabancılarla her zaman iyi ilişkiler kurmuşlar ancak onların bakışlarını daima üzerlerinde hissetmişlerdir (Önal, 1994: 182).

1965 yılında ülkenin adı, kabul edilen yeni anayasa ile beraber Romanya Sosyalist Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir. Romanya Komünist Partisi Genel Sekreteri Nicolae Ceausescu, devlet konseyi başkanı olarak göreve getirilmiştir. Baskıcı ve yıldırıcı

politikalar yürüten Ceausescu, kurmuş olduğu polis devletiyle ve tek parti yönetimi ile uzun süre iktidarda kalmıştır. Ceausescu, yeni anayasa ile Sovyetlerin Romanya üzerindeki kontrolünün iyece azaldığını, artık başta Amerika olmak üzere Batı ülkeleriyle yakınlaşma yoluna gidileceğini göstermiştir. Uluslararası platforma olumlu mesajlar verse de, ülke içindeki kanlı iktidarını sürdürmeye devam etmiştir. Halkı büyük felaketlere sürüklemiş, açlık ve sefalet yaşayan halkın ölmesine sebep olmuştur. 1989'da hükümet karşıtı bazı gösteriler yapılmış ve Ceausescu bu gösterileri vahşi bir şekilde bastırmıştır. Olayların ardından kısa bir süre içinde 22 Aralık 1989 yılında yakalanmış ve öldürülmüştür (Bozkurt, 2008: 4).

Nicolae Ceausescu idaresinde Türkler baskı altında Romenleştirilmeye zorlanmıştır. Romenleştirme çabalarıyla birçok aydın ve zengin Türk, milliyetçi ve sömürücü oldukları iddiasıyla hapse atılmış ya da idam edilmiştir. Türklere ait okullar, gazeteler, dergiler ve dernekler kapatılmıştır. Ayrıca Türkçe konuşmak yasaklanmış ve dini yöndeki faaliyetlerin önüne engellemeler getirilerek ve kültürel çalışmaların yasak olduğu ilan edilmiştir. Romen okullarında okumaya zorlanan Türkler, anadillerini unutmaya başlamıştır. Türk halk müziğinin ve folklorünün gösterilmesi ve radyolardan dinletilmesi yasaklanmıştır. Bunların yanı sıra Dobruca'daki Türkleri Türk ve Tatar olarak ayırmış, bu ikili ayrımı tetikleyen propagandalar yapılmıştır. Romanya'dan Türkiye'ye göç etmek isteyenler ya gönderilmemiş ya da mali külfetler öne sürülerek gitmelerine engel olunmuştur. Her ne kadar üyesi buldukları BM'nin Anayasası ve İnsan Hakları Beyannamesini kabul etmiş olsalar da, komünist olan diğer hükümetler gibi vatandaşlarına sundukları hak ve hürriyetleri gasp etmişlerdir. Pasaportla başka ülkelere gidebilen vatandaşları ülkeden uzaklaşmış ancak, bunu yaparken de Romanya'da kalan ailelerini geride bırakmak zorunda kalmışlardır. Ailesini arkada bırakacak kadar fedakarlığı göze alabilmek, bu rejimin ne kadar acımasız olduğunu göstermiştir (Bozkurt, 2008: 13).

Komünizm döneminde, yapılan ibadetlere, düğünlere müdahale edilmemiş ancak okumuş olan ve bir yerde devlet memuriyetinde bulunanlar örtülü olarak camilerden uzak tutulmuşlardır. Sıradan bir halk her zaman camisine gidip ibadetini yapmışken, camiye giden eğer bir öğretmen ya da memur ise işinden alınıp daha alt seviyelerde işlere verilmiştir (Önal, 1994: 183).

Romanya'daki komünist idare Türklere uygulanan eski kanunları, statüleri ve kararnameleleri feshetmiş, 1948 yılındaki eğitim reformuyla seminerde sadece dini hizmet vermiş ve dini hizmet vermek amacıyla imam yetiştirmiştir. Komünistlerin milletlere kolayca boyun eğdirmek için tatbik ettikleri sistemlerden birisi, milletleri türlü kabilelere ve boylara parçalamak, aralarındaki duygu ve kültür birliğini yıkmak, dayanışma ve direnme gücünü ortadan kaldırmaktır. Romen komünist idaresi bu amaçla Dobruca'daki Kırım ve Anadolu asıllı Türkleri milliyet ve dil bakımından iki ayrı millet sayarak okullarını, kitaplarını ve cemaat teşkilatlarını birbirinden ayırmıştır (Ustabulut ve Kara, 2016: 10).

Dobruca'da Kırım asıllı Türklerle, Anadolu asıllı Türkler arasındaki ayrılığın en önemli tohumları komünizm döneminde atılmıştır. 1957 yılında Türkçe dersleri eğitim programlarından çıkarılmış, Kırım asıllı Tatar Türklerine Kazan'dan getirilen Kiril alfabesi ile basılmış kitaplar okutturulmaya çalışılmıştır. Yalnızca Mecidiye'de imam yetiştiren Seminerul Musulman (Müslüman Semineri) okulu 1967 yılına kadar devam etmiş ancak aynı yıl bu okul da kapatılmıştır. Komünist yönetim, bölgede okuyan Türk Tatar gençlerini okullarını bitirdikten sonra Dobruca dışında başka bölgelere gönderip evlilik çağına gelmiş olan üniversite mezunu gençlerin, kendi gibi okumuş birilerini bulmadığı ve Romenlerle evlendiği görülmüştür. Bölgede, yapılan bu evlilikler önceleri şiddetle yadırganmış, nesiller yavaş yavaş değiştikçe bu olaya bakış açıları da yumuşamaya başlamıştır (Önal, 1994: 183).

1955-66 yılları arasında cereyan eden şehirleşme sonucu kolektiflerle ellerinden alınan toprakların sahipleri büyük yerleşim bölgelerine göç etmek zorunda bırakılmış; buralarda önceden olduğu gibi bir arada değil, bloklara dağıtılarak bedava evler verilmek suretiyle karışık bir yerleşim sağlanmıştır. Köylerde kalanlar kolektiflerde çalıştırılırken daha önce kendi kapısında çalıştırdığı adamının idaresine girmiş ve böylece sosyal bir sorunun tohumları nesillere aksettirilmiştir. Özel teşebbüs ruhu elinden alınan tüm halklar gibi, Türkler de yalnız söyleneni yapmaktan başka bir şeyle meşgul olmamışlardır (Önal, 1994: 183).

Komünist yönetim Türklerin sahip olduğu hakları elinden almış, ana dilde eğitim alma, gazete ve dergi çıkarma, Türk aydınlar hapse atılmış, dini faaliyetler engellenmiş, özellikle de Türk Tatar ayrımının temelleri bu dönemde atılmıştır. Bugün bile günümüz Romanya'sında kendini Türk ve Tatar diye ayıran Türklere rastlanmasına, onların ana

dil eğitimlerini ayrı ayrı almak istemesine sebep olan zihniyet, komünizm döneminde inşa edilmiştir.

3.2.1.3. Demokratikleşme Dönemi

Demokratikleşme dönemi ülkedeki azınlıklar açısından, her alanda yapılan açılımların başlangıcı olmuştur. Komünizm döneminde Türklerin elinden alınan haklar geri verilmeye başlanmış, ulus içindeki gruplarla barış içinde yaşamak hedeflenmiştir.

Harita 4: Demokratikleşme Döneminde Romanya

Kaynak: “Harta Rutiera Romania”, Erişim Tarihi: 9 Nisan 2019,
<https://images.app.goo.gl/KxqcY8iwMjJvxgeW6>.

Ceausescu'nun ölümü ile başlayan bu yeni dönem, Romanya Türkleri için, Türkiye kapılarının sonuna kadar açılması anlamına gelmiştir. Çünkü hemen her aileden, Türkiye'de mutlaka akrabası olan soydaş ve dindaşlarıyla bir zamanlar mektuplaşmaları casusluk olarak nitelendirilmiş ve resmi olarak ilerleyecekleri işlerde soy araştırmalar Türk-Tatar üzerine çıktığı zaman geri plana itilmişlerdir. Komünizm zamanında yapılan Türk-Tatar ayrımı Aralık 1989 sonrası da devam etmiştir. Romanya'da on üç ayrı azınlığın her birinin bir milletvekili çıkarma hakkı bulunduğundan Türkler ve Tatarlar da bugün parlamentoda birer milletvekillerine sahiplerdir. Bu durum bir avantaj olabilmenin yanı sıra iki ayrı siyasi birliğin varlığını da aslında ortaya koymaktadır.

Ayrıca her iki tarafın siyasileri bir kör dövüşü içerisinde siz Türk'sünüz, siz Türk değilsiniz tartışmalarına girmiş ve komünizm eğitiminin zamanında nasırlaştırdığı vaziyeti aşmakta zorlanmışlardır. Ancak bu tartışma hiçbir zaman halkı içine çekmemiş, köyünde, mahallesinde bir arada yaşayan Türk ve Tatar halkı arasında bu tür bir çekişme yaşanmamıştır (Önal, 1994: 184).

Romanya resmi kaynakları, ülkede 29.533 (1992) Oğuz (Osmanlı Türkleri) ve 24.649 (1992) Tatar Türkü olmak üzere toplam 54.173 Müslüman-Türkün yaşadığı bilgisine ulaşılmaktadır. Gayri resmi kaynaklar ise Türklerin nüfusun 70.000'i bulunduğunu göstermektedir. Nüfusu Türk ve Tatar olarak ayırmak, hem birbirleriyle hem de Romen halkıyla kaynaşan azınlıklar için bir anlam ifade etmemektedir. Öte yandan Türk ve Tatar olarak yapılan ayırım, Romanya Anayasası'nın 62. maddesinde her bir Türk Müslüman topluluğun parlamentoda ayrı ayrı temsil edilmesi imkanını beraberinde getirmiştir (Bozkurt, 2008: 8-9).

Romanya Anayasası'nın 62. maddesi şu şekildedir:

Kamaraların Seçilmesi

Madde 62

- (1) *Vekiller Kamarası ve Senato seçim kanununa göre evrensel, eşit, doğrudan, gizli ve serbest oyla seçilir.*
- (2) *Ulusal azınlıklara mensup vatandaşların Parlamento'da temsil için yeterli oyu alamayan teşkilatlarının her birinin seçim kanunu kapsamında bir Vekil hakkı bulunacaktır. Ulusal azınlığa mensup Vatandaşlar tek bir kurum tarafından temsil edilebileceklerdir.*
- (3) *Vekil ve Senatör sayısı Romanya nüfusuyla orantılı olarak seçim kanunuyla belirlenir. (Romanya Anayasası, 8 Aralık 1991).*

Romanya Türkleri, ülkede çok büyük bir nüfusa sahip olmamakla birlikte yoğun olarak bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde yer almış olan Dobruca bölgesindeki varlıklarını hala sürdürmektedir. Dobruca, Karadeniz ile Tuna nehri arasında kalan ve Bulgaristan sınırlarına kadar uzanan toprak parçasına verilen isim olarak tarihe geçmiştir (Önal, 1994: 177).

Tablo 3
Romanya'nın Etnik Yapısı

ETNİK DAĞILIM (%)		DİNSEL DAĞILIM (%)		DİLSEL DAĞILIM (%)	
Romen	89,4	Ortodoks	86,8	Resmi dil – Romence	89,0
Macar	7,1	Katolik	5,0	Macarca	7,7
Çingene	1,8	Protestan	3,5	Almanca	1,5
Alman	0,5	Müslüman	0,2	Diğerleri	0,9
Ukraynalı	0,3	Diğerleri	4,5		
Rus	0,2				
Türk-Tatar	0,2				
Slovak	0,1				
Bulgar	0,1				
Diğerleri	0,3				

Kaynak: Giray Saynur Bozkurt, “Geçmişten Günümüze Romanya’da Türk Varlığı”, *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt 5, Sayı 17, s. 9.

Romanya Eğitim Bakanlığı'nın eğitim kanununu değiştirme ve geliştirmeye ilgili 1995/84 sayılı karar gereği azınlıklara komünizm döneminde yasaklanan hakları yeniden verilmiştir. Anadilde eğitim yapma hakkı da yeniden tanınan haklar arasında yer almıştır. Sadece Türkler diğer bölgedeki bütün azınlıklar yasaklanan haklarını yeniden elde etmişlerdir. Bu haklardan biri İslam dinin gereği olan ibadet edebilme özgürlüğü de bulunmaktadır. Türkler, sayıları az da olsa, devlet kademelerinde görev alabilmişler, sosyal haklardan yararlanmışlar ve emeklilik hakkını da elde etmişlerdir. Ancak bir gerçek de vardır ki, o da azınlıklara verilen hakların sınırlı olduğudur. Bu sebeple de azınlıkların devletin üst kademelerinde görev almaları söz konusu olmamıştır (Aksu, 2016: 172-173).

1989 devriminden sonra başlayan yeni dönemde Türkler, kendilerine sunulan anayasal hakları kullanmak adına birlikler kurmuştur. Romanya'nın bünyesinde ülkenin birliğine ve bütünlüğüne zarar vermeyen sadık bir halk olarak bilinen Türkler kurdukları birliklerle kültürlerini koruma ve geliştirme çabalarında bulunmuşlardır. Bu amaçla Türkler 29 Aralık 1989'da Romanya Demokratik Türk Müslüman Birliği'ni kurmuş ancak bu birlik varlığını uzun süre devam ettirememiştir. Ancak bu birliktelik varlığını iki farklı dernek çatısı altında sürdürmeyi başarmıştır. Bunlar: Romanya Türklerinin Demokratik Birliği (Uniunea Democrata Turca Din Romania) ve Romanya Tatar Türk Müslümanlarının Demokrat Birliği (Uniunea Democrata Tatarilor Turc-Musulman Din Romania)'dir. Bu birlikler 30 Temmuz 1994'te Türk-Tatar Birlikleri Federasyonu adıyla tekrar bir araya gelmişlerdir. Romanya Demokratik Türk Birliği kurulduğundan bazı amaçlar ortaya koymuştur. Romanya'nın bölünmez bütünlüğünü ve demokrasisini

savunan bu siyasi ve demokratik kuruluş, Türklerin yasal haklarını savunmayı amaç edinmiştir. Ancak bunu Romanya'nın Anayasasına ve kanunlarına zarar vermeyecek şekilde yapacaktır. Ayrıca Türklere verilen hakları daha iyi bir seviyeyi taşımak için çalışan bu kuruluş, insan hakları konusunda Romen halkı ve diğer azınlıklarla beraber hareket edeceğini belirtmiştir. Ülke içinde iyi ilişkileri ve uyumu hedef alan Birlik, siyasi faaliyetlerini barışçıl bir şekilde sürdüreceğini ifade etmiştir (Bozkurt, 2008: 16-17).

Romanya'da Türkler dini ibadetlerini rahatlıkla yerine getirdikleri gibi, gelenek göreneklerini de sürdürmüşlerdir. Ramazan ve Kurban Bayramı, sünnet ve düğün törenleri gibi Türk-İslam geleneğinin gereklerini, bugün hala Romanya'da yaşayan Türkler devam ettirmektedir (Aksu, 2016: 173).

1990 yılından sonraki süreçte, Romanya kendi içindeki azınlıkların durumunu iyileştirme yoluna gitmiş ve onlara daha önce sağlanan tüm hakları yeniden vermiştir. Türklerle beraber 17 azınlık grubunun bulunduğu Dobruca'da azınlıkların kendilerine sağlanan haklardan uluslararası standartlarda faydalanmaları sağlanmaktadır. Romanya'da azınlık statüsündeki Türkler ayrılıkçı hareketlere maruz kalmamakta, mahkemeler tarafsız olarak hukuk düzenini sağlamakta ve Türkler hiçbir şekilde isim ya da din değiştirme gibi baskılara maruz kalmamaktadır (Bozkurt, 2008: 19). Türkiye ile Romanya devletleri en üste seviyede problemsiz bir ilişkiye sahiplerdir. Özellikle Romen hükümetinin 1989 devriminden sonra, diğer azınlıklarda olduğu gibi Türklerin de haklarını savunmaya başlamış, bu da iki ülke arasındaki ilişkileri düzgün bir boyuta taşımıştır (Önal, 1994:190).

Romanya ayrımcılığa karşı korunma açısından özel yasal çerçeve, kademeli olarak gelişme göstermiştir. 2000-2006 yılları arasında, çeşitlendirilmiş bir yasal çerçeve kabul edilmiştir. Yasal yollarla ayrımcılığın önlenmesi açısından önemli bir adım atılmış ve her türlü ayrımcılığın önlenmesi ve onaylanması üzerine Hükümet Yönetmeliği No. 137/2000 kabul edilmiş, daha sonra da 482002 sayılı Kanun ile değiştirilmiş, 77/2003 ve 27/2004 Hükümet Yasası, 3242006 sayılı Kanun, Şubat 2007'de yayınlanmaya başlanmıştır (Petrucci, 2011: 332).

Tarihsel açıdan Romanya'nın dönem dönem farklı dış politikalara yöneldiği gözlemlenmektedir. Buna sebebi, 20. yüzyılda sıklıkla değişen uluslararası sistemin yapısı olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılması Romanya açısından hem bazı riskleri

hem de bazı fırsatları beraberinde getirmiştir. Bu fırsatlardan biri, Batı Avrupa'da yeni bir yapılanma modeline gidilmek istenmesi ve kıtasal bir mimarinin inşası üzerindeki çalışmalar olmuştur. Bu bağlamda Romanya 1990 sonrası, dış politikasını Batı'yla işbirliği şeklinde ilerletmiştir. Ayrıca AB'ye üyelik sonrası Romanya, Soğuk Savaşın sona ermesiyle oluşabilecek olası olumsuz senaryoları da engellemiştir. AB'ye üyelik meselesi, ilerideki politik tercihlerin gidişatına dair bir ipucu vermektedir (Bozkurt, 2008: 7).

Komünizm döneminde pek çok baskıyla karşılaşan Türkler bu dönemle ellerinden alınan haklara yeniden kavuşmuştur. Hatta Türklerin haklarını savunacak Romanya Demokratik Türk Birliği kurulmuş, devletin sadık birer vatandaşı olan Türklerin haklarının daha iyi bir seviyeye taşınması için çalışmalar yürütmesi hedeflenmiştir. Demokratik dönemde Türklere verilen bu hakların varlığı Türkler ile Romanya hükümeti arasındaki ilişkiyi pekiştirmiş, günümüzde dahi Türklerin Romanya'nın sadık vatandaşları olmasına olanak sağlamıştır.

3.2.2. Sosyo-Kültürel Durum

Romanya sınırları altında yaşayan Türkler, bölgeye yerleştikleri andan itibaren kültürlerini unutmamak ve geliştirmek adına çalışmış, bu bağlamda bazı okullar kurmuş, teşkilatlanmalar ortaya koymuşlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan önceki dönemde, yani 11. ve 14. yüzyıllar arasında, bölgede sadece daha önceden buraya yerleşen Sarı Saltuk ve onunla birlikte gelenler bulunmaktaydı. Bu yüzden de Türk-İslam tasavvuf kültürü bu bölgede kendini göstermeye başlamıştır. 15. ve 19. yüzyıllar arası, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, bölgeye Anadolu Türkleri yerleşmiştir. Bu Türkler bazı kültürel çalışmalarda bulunmuş ancak bu çalışmaların ne olduğunu bilinmemektedir. Bu dönemde rahat bir hayat yaşayan Türkler, kimliklerini ve kültürlerini de koruma endişelerinde olmamışlardır. Daha çok Türk- İslam kültürünü ve geleneğini yaşamış ve yaşatmışlardır (Aksu, 2005: 12-13).

Türklerin, Dobruca'da bulunduğu 1900'lü yıllara kadarki dönemde ne tür kültürel faaliyetler yürüttüklerine dair ve genel durumlarına dair çok fazla bilgiye rastlanmamıştır. 1900'lü yılların başında, kültürel canlanmanın yaşandığı görülmüştür. Bu canlanmanın sebebi de matbaanın bölgeye girmesine bağlanmıştır (Aksu, 2005: 13). Osmanlıların Dobruca'dan çekilmesiyle Komünistlerin Romanya'da iktidara gelişi

arasındaki yıllarda Kuzey Dobruca'da Türkler tarafından kaç gazete ve derginin çıkarıldığı net olarak bilinmemekte, bu sayının otuza yakın olduğu tahmin edilmektedir (Ağuiçenoğlu, 2003: 63).

Dobruca'da basın çalışmaları, 1900'lu yıllarda başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin egemenliğinin sürdüğü dönemde, Dobruca bölgesinde Türkçe gazete veya dergi üzerine çalışmalar yürütülüp yürütülmediği tam olarak bilinmemektedir; çünkü, bu konuda mevcut bir belgeye rastlanmamıştır. Fakat bilinen tek şey İstanbul'da yayınlanan gazetelerin diğer yerlere olduğu gibi Dobruca'ya da gönderilmeye çalışıldığıdır. Türkçe gazete ve dergilerin yayınlanmasının 1880'li yıllarda Osmanlı'nın Dobruca bölgesinden çıkmasıyla başladığı görülmüştür. Diğer uluslarla karşılaştırıldığında bu oldukça geç atılmış bir adımdır. Bunun sebebi olarak, muhtemelen, Osmanlı egemenliğinde bulunan Dobruca'nın zaten İstanbul'dan çıkan gazete ve dergilere kolaylıkla ulaşabilmesi görülmüştür. Kolaylıkla gazete ve dergilere ulaşabildiklerinden de bölgede ayrıca bir gazete ve dergi çıkarma ihtiyacı duyulmamış olabilir. Mehmet Niyazi'ye göre Dobruca'da matbaanın bulunmaması da en önemli neden olabilir. Yine de tüm bu sayılanlar bir gerekçe olarak kabul etmeyen Ali Aksu'ya göre asıl sebep, Osmanlı Devleti'nden ayrılan Dobruca, İstanbul'la olan ilişkilerinde aksamalar yaşamıştır. Bunun beraberinde de bölgedeki Türkler, kendi matbaa ve basın-yayın organlarını, İstanbul'dan hiçbir yardım almadan oluşturmak zorunda kalmıştır. Ayrıca azınlık olarak başka bir kültürün içinde yaşamak, başka zorlukların da yaşanmasına sebep olmuştur. Yaşanan gelişmeler sonrası da ilk Türkçe gazete 1888 yılında "Dobruca Gazetesi" adıyla yayınlanmıştır ve 1894'e kadar da varlığını sürdürmüştür. Dobruca Gazetesi yayınladıkları haberleri bir sütunda Türkçe, bir sütunda Romence olarak basmıştır. Romen hükümeti, Türklerin sevgi ve güvenini kazanmak için gazete çıkarma girişiminde bulunduğu anlaşılmıştır (Aksu, 2005: 14).

Önemli aydınlardan Müstecip Hacı Fazıl Ülküsal 1923'te Bükreş Üniversitesi'nde Azaplar Tonguç Cemiyeti'ni kurmuştur. Cemiyetin amacı köyde yaşayan Türk Müslümanları bilinçlendirmek olmuş ve bu gaye doğrultusunda da cemiyet 1929'a kadar varlığını sürdürmüştür. Müstecip Hacı Fazıl, 1930'da Emel dergisi ile teşkilatlanmaya devam etmiş, 1933 yılında Dobruca Türk Kültür Birliği Teşkilatı'nı kurmuştur. Teşkilat zamanla Dobruca'nın her tarafına yayılmıştır. Teşkilatın amaçları, Türk halkının dini inancını ve bilincini geliştirmek aynı zamanda da milli ideoloji etrafında birlik ve beraberliği sağlamak olmuştur. Bütün Romanya genelinde, Dobruca

Türklerini tanıtmayı hedefleyen bir diğer dergi de 1929'da kurulan Türk Talebe Cemiyetidir. 1938'de kurulan Mehmet Niyazi Kültür Cemiyeti ise, kültür ve spor alanlarında çalışmalar yürüterek Türk kültürünü tanıtmaya yoluna gitmiştir (Ural ve Kılınç, 2015: 186).

Romanya'da krallık döneminde Türkler otuza yakın gazete ve dergi çıkarmıştır. Bu gazeteler fazla uzun ömürlü olmamış, 1940 yılına kadar Osmanlı Türkçesi veya bir sayfası Osmanlı Türkçesi, bir sayfası Romence olarak basılmıştır (Önal, 1994: 181).

1944 yılından sonra Romanya'da hakim olan komünist rejim, birçok zengin ve aydın Türkü, milliyetçi ve sömürücü oldukları iddiasıyla cezaevlerine göndermiş, ardından da idam ettirmiştir. Bununla da kalmayan yönetim, Romanya'da yaşayan bütün Türklerin sahip olduğu okulları, gazeteleri, dergileri ve dernekleri kapatmıştır. Türklerin Türkçe konuşmasını, dini faaliyetler yürütmesini ve kültürel çalışmalar yapmasını yasaklamıştır. Türk çocukları Romen okullarında okumaya zorlanmış, anadillerini kullanmayarak unutmalarına ortam hazırlanmıştır. Türk halk müziğinin ve folklorünün gösterilmesi, radyolarda yayınlanması durumu ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca, Dobruca'daki Türkler Türk ve Tatar olarak ikiye ayrılmalı diye çabalanmış, bunun propagandası yapılmıştır. Müstecip Hacı Fazıl (Ülküsal) ve arkadaşlarının istiklalciliği ile Türk Birliği çalışmalarına katkı sağlayanlar düşman ve hain olarak nitelendirilmiş ve öldürülmüştür. 5-10 yıla kadar hapis cezaları verilmiş ve hatta bazıları da müebbet hapis cezasına mahkum edilmişlerdir (Bozkurt, 2008: 13).

Türk basını Romanya'da en çok iki Dünya Savaşı arası dönemde faaliyet göstermiş, bu da kültürel anlamda en faydalı gelişmelerin yaşandığı süreç olarak tarihe geçmiştir. Bunun bir sebebi, ülkede aydınların yer aldığı bir Türk-Tatar sınıfının oluşturulmuş olması, diğer sebebi ise, Romanya'nın kültürel ve ekonomik açıdan iyi bir seviyede olmasıdır (Ömer, 2013: 173).

Dobruca'da köylerde yaşayan Türk halkı çiftçilikle uğraşırken; kasaba ve şehirlerde bulunanlar ise ticaret ve el sanatları ile geçimlerini sağlamaktadırlar. Oğuz ve Tatar Türklerinin bölgede yaşadığı bilindiğinden, sözlü edebiyat zenginliklerinin de Altın Ordu, Kırım merkezli Türk destanlarından geldiği söylenmektedir. Bu sözlü edebiyat eserlerinde konu olarak aşk ve yiğitliğe yer verilmiştir (Bozkurt, 2008: 12).

Dobruca'da Romen hakimiyetinin başlamasıyla Türklerin basın hayatına önem verilmiştir. Romen yönetim basın hayatını destekleyen girişimlerde bulunmuştur. Bu destek komünist rejimin ortaya çıkmasına kadar aynı şekilde devam etmiş, ancak komünist dönemde hem Türkçe eğitimde hem de Türkçe basında da aynı baskıcı politikayı sürdürerek kendini göstermiştir. Romanya'da çıkarılan Türk gazetelere baktığımızda (*Dobruca Gazetesi, Sadakat, Saday-ı Millet, Hareket, Şark, Dobruca, Tonguç, Teşvik, Çolpan, Dobruca Sadası, Işık, Aile, Mektep, Hayat, Tan, Bizim Sözüümüz, Haber, Tuna, Hak Söz, Gümüş Sahil, Emel, Bora, Türk Birliği*) bunların hemen hemen tamamının komünist dönem öncesince çıkarıldığı görülmüştür. Bu da komünist yönetimin Türkçe gazete ve dergi yayınlanmasına izin vermediğini açıkça ortaya koymuştur. Komünist rejimin yürüttüğü bu politika Türkleri asimile etme politikalarının bir parçası olduğundan, bölgedeki Türklerin tam anlamıyla olmasa da kimliklerini kaybetmelerine sebep olmuştur. Günümüzde bile, yaşanan olumsuz gelişmelerin izleri kolayca fark edilebilmektedir (Aksu, 2005: 14-16).

1989 yılında komünist rejimden demokrasiye geçilen Romanya'da, Türkler daha önce sahip oldukları özgürlüklerini ve haklarını tekrardan elde etmiştir. Kültür ve basın haklarını yeniden elde eden Türkler günümüzde aylık olarak gazete ve dergiler yayınlamaktadır. Bu gazete ve dergiler Köstence'de çıkarılmakla birlikte hem Tatar Birliği hem de Türk Birliği tarafından yayınlanmaktadır (*Karadeniz ve Hakses*). Aralık 1989'de Bükreş'te Romanya Müslüman Türk Demokrat Birliği kurulmuştur. Bu Birlik, Türkler ve Tatarların beraber kurduğu bir birliktir. Karadeniz Gazetesi de ilk olarak bu Birlik altında çıkarılmaya başlanmıştır. İlerleyen zamanlarda Karadeniz Gazetesi, Tatar Birliği'nin gazetesi olarak yayın hayatını sürdürmüştür çünkü Birlik Türk ve Tatar olarak ikiye bölünmüştür (Aksu, 2005: 17).

Romanya Türk Müslümanların yaşam alanı olarak Türkçenin soluk bulduğu yerlerden birini oluşturmaktadır. Rumeli coğrafyasının diğer bölgelerinde daha çok Türk kültürünün izlerine rastlansa da Dobruca bölgesi de Türklerin bir yaşam alanı olarak tarihte yerini almıştır. Asırlarca gönlündekileri sözlü olarak yaşatan, 19. asırdan itibaren yazılı edebiyatlarının ilk temsilcilerini yetiştiren bu Türkler, yaklaşık yarım asırlık bir suskunluk döneminden sonra dillerini ve unutulmaya yüz tutan geleneklerini yeniden canlandırmaya çalışmaktadırlar (Bozkurt, 2008: 13).

Dobruca'yı ele geçirdikten sonra iskan politikası uygulayan Osmanlı Devleti, bölgeye Anadolu'dan Türkler yerleştirmiştir. Zamanla Kırım Türklerinin de gelmesi, yoğun bir Türk nüfusunun bu bölgede varlığını sürdürmesine sebep olmuştur. Osmanlı Devleti, bulunduğu her bölgede camiler, hamamlar, hanlar, çeşmeler, türbeler yaptırdığından burada da aynı şekilde davranarak bölgedeki Türklerin rahat bir hayat sürmelerini sağlamıştır. Osmanlı Devleti 1878 Plevne Savaşı'nda Ruslara yenilmiş ve Türklerin durumunda değişimler görülmüştür. Özellikle bu dönemde Türklerin Anadolu'ya göç hareketleri başlamıştır. Göç etmeyen Türkler ise, kimliklerini kaybetmemek adına dini, sosyal, kültürel ve siyasi çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu dönemden Romanya'da komünist rejimin hakim olmasına kadarki dönemde Türkler, birçok gazete ve dergi çıkarmışlardır. Bu gazetelerin bir kısmı uzun soluklu olurken, bir kısmı da kısa sürede kapanmıştır. Türkler bazı teşkilatlanmalara giderek siyasi ve sosyal haklarını korumayı hedeflemiştir. Romanya'da iktidara gelen komünist yönetim, Türkleri sahip olduğu haklardan mahrum etme yoluna gitmiştir. Ancak 1989'da komünist rejimin devrilmesiyle demokrasi ülkede hakimiyet sağlamış, bu sayede de Türkler yeniden haklarına ve özgürlüklerine kavuşmuşlardır. Bununla da kalmayıp siyasi birliklerini kuran Türkler, gazete ve dergiler çıkarmış; kültürel ve eğitim alanlarındaki çalışmalarını eskiden olduğu gibi sürdürmeye devam etmişlerdir (Aksu, 2005: 27).

Romanya Anayasasının 13. maddesinde Romence'nin resmi dil olduğu belirtilmiştir:

Resmi Dil

Madde 13

Romanya'da, resmi dil Romence'dir (Romanya Anayasası, 9 Aralık 1991).

Romanya Anayasasında azınlık hakları ile ilgili ayrıntılı bir düzenleme yer almaktadır. Anayasanın "Kimlik Hakkı" başlığını taşıyan 6. maddesi şu şekildedir (Aydın, 2011: 24):

Kimlik Hakkı

Madde 6

(1) *Devlet, ulusal azınlıklara mensup kişilerin kendi etnik, kültürel, dilsel ve dini kimliğini koruma, geliştirme ve ifade hakkını tanır ve garanti eder.*

- (2) *Romanya Devleti tarafından ulusal azınlıklara mensup kişilerin kimliklerinin korunması, gelişimi ve ifade edilmesi için alınan koruma tedbirleri, diğer Romanya vatandaşlarına ilişkin olarak eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkelerine uygun olmalıdır (Romanya Anayasası, 9 Aralık 1991).*

Mahkemede Ana Dil ve Tercüman Kullanımı

Madde 128

- (1) *Hukuk prosedürü Romanya'dan yürütülür.*
- (2) *Ulusal azınlıklara mensup Romanya vatandaşlarının kendilerini hukuk mahkemeleri önünde kurucu yasa şartları altında ana dillerinde ifade etme hakları vardır.*
- (3) *Paragraf (2)'de öngörülen hakkı uygulama yolları, mütercim tercüman kullanımı da dahil olmak üzere, adaletin düzgün işlemlerini engellemek bakımından ve ilave masraflar doğmayacak şekilde düzenlenecektir.*
- (4) *Romen dilini anlamayan veya konuşmayan yabancı vatandaşlar ve vatansız kişiler tüm dosya evrakı ve duruşmalardan bilgi sahibi olmak, mahkemede bir tercüman kanalıyla konuşmak ve sonuçlara varmak hakkına sahip olacaktır; ceza davalarında bu hak ücretsiz sağlanır (Romanya Anayasası, 9 Aralık 1991).*

“Mahkemede Ana Dil ve Tercüman Kullanımı” başlığını taşıyan Anayasanın 128. maddesi ulusal azınlıklara mahkeme önünde kendi anadillerinde yargılanma hakkı tanımıştır. Ancak yine aynı maddede bu hakkın kullanımı adaletin işlemlerinin engellenmemesi ve ilgili kişinin ek masraflara maruz kalmaması şartına bağlanmıştır. Ayrıca Romanya ülkede sahip olduğu azınlıkların dil haklarını onayladığı Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi'yle tanımıştır (Aydın, 2011: 24).

504/2002 numaralı Görsel İşitsel Kanun, radyo ve televizyon yayıncılığı alanında kamu yararının garantörü olarak Ulusal Görsel İşitsel Konseyin, Romen kültürünün ve dilinin yanı sıra ulusal azınlıkların dilleri ve kültürlerinin korunmasını temin edeceğini, Romanya dilinin ve ulusal azınlıkların dillerinin doğru kullanımı için önlemler alınmasının altını çizmektedir. Yasanın 82. maddesi, ulusal azınlığın %20'nden büyük

olduğu yerlerde, dağıtımcıların programlara yönelik aktarın hizmetlerini de temin etmesini şart koşturmaktadır (Constantin, 2004: 10).

Türkler bölgede kültürlerini devam ettirmek adına gazete, dergi çıkarmış, faaliyetler ortaya koymuştur. Osmanlı Devleti'nin hakim olduğu zamanda hanlar, hamamlar, camiler kurulmuş ancak 1878 Plevne Savaşı sonrası Osmanlı Devleti'nin yenik düşmesi ile ülkeden göçler başlamıştır. Özellikle de komünist sistemin yönetime hakim olmasıyla Türklerin bölgedeki izleri silinmeye çalışılmıştır. Ancak 1989 devrimi sonrası demokratik döneme geçiş yapan Romanya'da azınlıkları koruyan bir tavır sergilenmiş ve Türklerin kültürlerini geliştirmelerini engelleyen tutum ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

3.2.3. Dini Durum

Osmanlı Devleti'nin bölgeye gelmesiyle beraber Hıristiyan olan Romanya halkı, Müslümanlık ile tanışmıştır. Özellikle Dobruca bölgesine yerleşen Türkler, yaptırdıkları camilerle bölgedeki Müslüman hakimiyetini artırmışlardır. Ayrıca zamanla da bölgede artan Türk hakimiyeti, Müslümanlığın Romanya halkıyla da yakınlaşmasını sağlamıştır. Komünizm dönemiyle kapatılan camiler her ne kadar bölgenin Türkleşmesini ve Müslümanlaşmasını sekteye uğratsa da demokrasi döneminde geri kazanılan haklarla bölgede varlığını sürdüren Türkler Müslümanlığı da ayakta tutmaya çalışmaktadır.

Romanya'da devletin resmi dini yoktur ve Romen halkı din ve vicdan özgürlüğü açısından tamamen serbesttir. Son istatistiklere göre, ülkenin yaklaşık %87'si Ortodoks, %5'i Katolik, %4'ü Protestan, %1.5'i ise diğer dinlere mensup ya da ateisttir. İslam, Romanya'da tarihi köklere sahip olmasına rağmen, sadece Dobruca bölgesinde ve başkent Bükreş'te yaşayan 70 bin civarındaki Türk ve Tatarlar arasında yaygındır (Özünü, 2009: 8).

Milli kimlik tespitinde din, dil, din, kader, tarih ve ülkü birliği gibi unsurlar bazen bir arada, bazen de birinin veya birkaçının diğerlerinden baskın olması şekilde etkileyici faktör olarak ortaya çıkmıştır. Balkanlarda olduğu gibi bir Balkan ülkesi olan Romanya Müslüman Türkleri için de milli kimliği belirleyen en önemli noktalardan birisi de din olmuştur. Ortodoks Romenler ile Müslüman Türkler arasında tek fark, dindir ve dini inançları gereği bu topluluğun yaşayış biçimleri, milli kültürleri, dünya görüşleri, dostları ve düşmanları her zaman farklılık göstermiştir. Romanya, Anadolu'dan gelen Müslüman Türkler vasıtasıyla İslamiyet'i tanımış olmuşlardır (Aksu, 2016: 173).

Dobruca, Osmanlı egemenliği döneminden bazı Müslümanların türbeleri ve mezarlarının bulunduğu bir yerdir. Bölgedeki Müslüman okullar, hala kullanımda olan bazı camiler vardır. Mimarlığın gerçek başyapıtları olan bazı camiler de bölgede varlığını sürdürmektedir, bunlar: Mangalia'daki Esmahan Sultan Camii (1590), Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Camii (1522), Köstence'deki Hünkar Camii (1870) ve Anadolköy Camii (1860). Osmanlı döneminde dindar bir eğitimin hakim olduğu bilinmektedir. Dobruca'daki en eski medrese 1484'de inşa edilmiştir. 1878'den sonra Romanya devleti, Dobruca'da eğitim sistemini yeniden düzenledi, laikleştirdi ve Romen dilini okullarda tanıttı. 1903'te Babadağ'dan taşınan ilahi (dini) seminer, 1965 yılında Medgia'da ortadan kaldırılmıştır. 1959'dan sonra Tatarca ve Türkçe yavaş yavaş kaldırılmış, bu diller seçmeli ders olarak okutulmuştur. Komünist rejimin 1989'daki düşüşünden sonra, Türkçe Tatar ve Türk öğrenciler için araştırma dili olarak yeniden tanıtılmıştır (Grigore, 1999: 34).

Romanya Türklerinin din konularının uzak geçmişi, Dobruca'nın 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda Türk hakimiyetinden çıkmasına ve bunun sonucu olarak Türk Müslümanların yüzyıllarca yaşadıkları bu topraklarda azınlık statüsüyle yaşamak zorunda kalmalarına dayanmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Balkan ülkeleri ile Türk Cumhuriyetlerinde komünist yönetimlerin egemen olması, bu ülkelerdeki Türk Müslümanların durumlarını daha da ağırlaştırmış, bu bağlamda camiler yıkılmış, dini eğitim yasaklanmış, ibadethaneler kapatılmıştır (Aksu, 2016: 173).

Dobruca, Romanya'nın hakimiyetine girdikten sonra dört önemli büyük şehri olan Silistre, Pazarcık, Köstence ve Tulça'da yaşayan Türkler, "Cemaat-i İslamiyye (Müslüman Cemaati)" adında bir teşkilat kurmuşlardır. Söz konusu teşkilatın görevlerinden biri, hayırsever Türklerin bıraktıkları vakıfların gelirleriyle camilerin ve okulların bakımı ve onarımı yer almaktadır. Ayrıca camilerde görevli imam, hatip, müezzin ve vaiz gibi görevlilerin maaşlarının ödenmesi; yine okullarda görev yapan müdür, müdür yardımcısı, sekreter, hizmetli, öğretmen gibi çalışanların maaş ve ücretlerinin ödenmesi; bütün bu görevlilerin atanması, görevden alınması, nakli konularında kararların verilmesi de teşkilatın görevleri arasında yer almıştır. Bu görevlerin dışında; vakıflara ait taşınmaz malların durumunun belirlenmesi, kiralanması, kiraların toplanması ve bölgede yaşayan Türklerin resmi işlerinin takip edilmesi, gerektiğinde de onlar adına toplantılara katılıp haklarının savunulması da diğer görevler olarak belirlenmiştir (Aksu, 2016: 170-171).

Romanya Anayasasının 32. maddesinin 7. fıkrası “Devlet her dini mezhebin özel ihtiyaçlarına uygun olarak din eğitiminin özgürlüğünü sağlayacaktır. Devlet okullarında din eğitimi düzenlenmiş ve yasayla teminat altına alınmıştır.” hükmünü kapsamaktadır. (Romanya Anayasası, 8 Aralık 1991).

Romanya’da görev yapan din görevlilerinin görev alanları ile ilgili yazılı bir yönetmelik yoktur. Din görevlileri daha çok rutin dini ibadetleri yani beş vakit, bayram ve cenaze namazlarını kıldırarak, cenaze tekfin ve defin işlemlerinde dini görevleri yerine getirmektedirler; ancak bunun da tam anlamıyla yapılmamaktadır. Örneğin günde beş vakit namaz kıldırarak imamların sayısı az olduğundan Müftü, bu problemin giderilmesi gerektiği üzerine vurgu yapmıştır. Ayrıca Romen vatandaşı olan din görevlilerinin maaşları yeterli değildir. Dolayısıyla din adamları da, daha çok dua, mevlit, nikah, cenaze gibi dini pratiklerden para kazanmaktadır. Bu durum da dinin yanlış yorumlanmasına sebep olmaktadır. Romen vatandaşı olmayıp, Türkiye’den görevlendirilen din görevlilerinin aylık geliri ise en azından tatmin edici bir düzeydedir (Aksu, 2016: 179).

Türkiye Diyanet Vakfı Türkiye’deki Türk Müslümanlar için bazı din hizmetlerinde bulunmuştur. 1988’de Köstence’de bir Din Hizmetleri Ataşeliği kurulmuştur. Romanya’ya biri kadın olmak üzere yedi daimi din görevlisi görevlendirilmiştir. Ramazan aylarında 2009 yılına kadar toplam yirmi üç din görevlisi Romanya’ya gönderilmiştir (Özünü, 2009: 14).

1903-1933 yılları arasında çıkan *Şark* gazetesi yazarları, son zamanlarda halk arasında Hıristiyan bir ülkede Müslüman olarak yaşamının dinen uygun olmadığı yönünde propagandalar yapıldığını, yine aynı gerekçe ile birçok gencin askere gitmeyip Dobruca’yı terk ettiğini ancak bütün bu dini çıkarımların hiçbir gerçekçi yanı olmadığını altını ısrarla çizmişlerdir. *Şark*’a göre dini açıdan göçün kabul edilebilir olması için, Müslümanların yaşadıkları ülkede dini veya dünyevi baskı ve adaletsizlere maruz kalmaları gerekmektedir. Romanya ise, Bulgaristan’ın aksine Müslümanlara her zaman iyi davranmış ve onların dini gerekliliklerine uygun yaşamaları imkanını sağlamıştır. Örneğin, Müslüman askerlerin yemekleri ayrı kaplarda ve Müslüman aşçılar tarafından pişirilmiş, onlar için kışlalarda mescitler yaptırılmış, imamlar görevlendirilmiştir (Ağuiçenoğlu, 2003: 66).

Dobruca Türklerinin en eski teşkilatlarından biri müftülüklerdir. Osmanlı döneminden bu yana varlığını devam ettiren müftülükler, Dobruca'nın Romen hükümetine geçmesiyle de varlığını sürdürmüştür. Osmanlı dönemi Dobruca'sında dört merkezde sancak müftülükleri bulunmuştur. Bunlar: Köstence, Tulça, Silistre ve Pazarcık şehirlerinde yer almıştır. Müftülüğe dair yönetmelik, 1949 yılında düzenlenmiş ve Romanya Müslümanları Müftülüğü halen bu yönetmeliğe göre işlerini yürütmektedir. Söz konusu yönetmelik, 24 Mayıs 1949 yılında 14.062 no'lu karar ile Romanya Halk Cumhuriyeti tarafından kabul edilmiş, hem birlik hem de müftülüğün yönetmeliği olarak varlığını sürdürmüştür. Bu yönetmeliği göre müftülük, yabancı ülkelerde herhangi bir kuruluşa bağlı olmayıp, bağımsız, İslam'ın hükümleri tarafından idare edilmektedir. Yönetmeliğin 6. maddesinde İslam'ın pratikleri olan namaz, oruç, zekat ve haccın ne olduğu açıklanmakta ve bunların yerine getirilmesi istenmektedir. Yine İslam'a göre haram ve helallerin yerine getirilmesi örneğin domuz etinin, içkinin yasak oluşu açıklanmakta; Müslümanların dini bayram ve günleri belirtilmektedir (Aksu, 2016: 175).

Müftülükler, İslam dini ve İslam kültürünün dini kurumları olup diğer dini ve etnik azınlıkların dini kurumları ile aynı seviyede ve eşit düzeyde bir rütbeye sahiptir. Müftülük, Romanya'daki bütün Müslüman topluluğunun temsilciliği görevini üstlenmiştir. Müftülükler, devletin merkezi, mahalli ve bölgesel yetkilileri ile işbirliği yaparak Müslüman topluluğunun ihtiyaç, arzu ve taleplerini aktarmaktadır (Yıldız, 2007: 57).

Romen makamlar tarafından atanan müftü (Romanya Müslümanları Müftülüğü), Türk azınlığın dini işlerini yürütülmektedir. Romanya Müslümanları Müftülüğü, din adamlarının camilerde görev almasını sağlamak ve Müslümanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik dini konularda çalışmalar yürütmektedir. Bu Müftülüğe bağlı çalışan din adamları dışında Diyanet İşleri Başkanlığınca görevlendirilen din adamları da Müftülüğün denetimleri altında din hizmetleri vermektedir. 59'u Köstence'de olmak üzere Romanya'da bulunan cami sayısı 72'dir. Bunların büyük bir kısmı yalnızca cuma ve bayram namazlarında faaliyet göstermekte ve ihtiyacı karşılayacak yeterli sayıda görevlileri bulunmamaktadır (Bozkurt, 2008: 17-18). Romanya devleti müftülüğe ayrı bir bütçe ayırmamıştır. Sadece cami imamlarının maaşlarını (maaş değil daha çok yardım denmektedir) ödemekte ve camilerin yapımına yardım etmektedir. Müftü ve

çalışanların maaşlarının bir kısmı devlet tarafından ödenmekte, bir kısmı da müftülük gelirlerinden karşılanmaktadır (Aksu, 2016: 175).

Müftülüğe dair yönetmeliğe göre müftülük, yabancı ülkelerde herhangi bir kuruluşa bağlı olmayıp, bağımsız, İslam'ın hükümleri tarafından idare edilmektedir. Yönetmelik kapsamında müftüler, dinle ilgili her konuda fetva verebilmektedirler. Müftüler camileri, hocaları ve din dersi öğretmenlerini teftiş etmek; Müslüman mezarlıkları ve müftülüğe ait taşınmaz malların bakımı ve korunmasını sağlamak, hocaların atanmalarına veya görevden alınmalarına aracı olmaktadır (Aksu, 2016: 175-176).

Romanya hükümeti ve kanunları, diğer halklar gibi Türk halkına da eşit hak ve özgürlükler tanımaktadır. Dinin, siyasete karıştırılmadan kutsal yerlerde yerine getirilmesine ve hayata aktarılmasına daima özen göstermiştir. Dini inancı ne olursa olsun, bütün insanların birbirlerine saygılı olmaları gerektiği üzerine durulmuş ve bunun uygulanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda Türk toplumu da, Roman Devleti'nin gelişmesine, barışın korunmasına ve uluslararası anlaşmaların gerçekleşmesine katkıda bulunmuş ve bugün de bu katkılarını sürdürmektedir (Aksu, 2016: 173).

Romanya hükümeti komünizm dönemi sonrası, Türklere yeniden verdikleri haklarla ve o hakları korumak için gösterdiği çabalarla ne kadar samimi olduğunu ortaya koymuştur. Romanya hükümeti her fırsatta dini inancı ne olursa olsun bütün insanlara saygılı olunması gerektiği üzerine durmuş, halka her zaman barışın korunmasının en büyük gaye olduğunu hatırlatmıştır. Bugün Müslümanların ülkede rahat bir şekilde ibadet etmelerini ve yaşamalarını sağlayan en büyük etken Romanya hükümetinin barışçıl tutumları olmuştur.

3.2.4. Eğitim Durumu

Romanya'da Türkçe eğitimin başlaması Osmanlı Devletinin bölgeye gelmesi ve Türklerin bölgeye yerleştirilmesi ile olmuştur. Medreselerle verilen dini eğitimlerin Türklerin gelişmesi için yeterli olmamış, komünizm döneminin başlamasıyla da Türklere yönelik eğitim sistemi durma noktasına gelmiştir. Ancak demokratikleşme dönemine geçişle, eğitim alanındaki hareketlilik yeniden kendini göstermiştir.

15. ve 16. yüzyıllardan itibaren Osmanlı Devletinin hakimiyetiyle Romanya'da Türkçe öğrenilmeye başlanmış, 15. yüzyılın ortalarından itibaren de Romen beylerinin maiyetlerinde bir Romence-Türkçe tercüman bulundurulmasına izin verilmiştir.

Dönemin Romen aydınları İstanbul'a gelip Türkçe öğrenmiş, aynı zamanda da Romen yöneticiler Osmanlı Devletinin hakimiyetini kabul edip Türkçe öğrenmenin faydalı olduğunu söylemişlerdir. Romenlerin Türkçe öğrenmesi için basit dilbilgisi kitapları basılmıştır. Bazıları şunlardır: C. Petrescu tarafından Türk-Romen Alfabeti, Adam Kotula tarafından Osmanlı Dilinin Grameri, Nikola Papahagi tarafından Türk Dili Grameri. Bölgedeki eğitim kurumları ise daha çok Dobruca'nın kuzeyinde ve Karadeniz'in kıyı bölgelerinde bulunmaktadır. Yükseköğretim seviyesinde dini eğitim veren medrese, bölgedeki en büyük askeri garnizonun bulunduğu Babadağ'da yer almaktadır. Buradaki Babadağ medresesi, çok kültürlü ve çok dinli bir yerleşim birimi olarak 1610 yılında Gazi Ali Paşa tarafından kurulmuş ve Zebil Köyü'ndeki 10 bin dönüm arazi medresenin bakımı, onarımı ve diğer ihtiyaçlarının giderilmesi için bağışlanmıştır. Dobruca bölgesindeki Müslüman toplumun dini hayatında çok önemli bir yeri olan bu medrese daha sonra "Müslüman Semineri" olarak anılmaya başlanmıştır. 1837 yılında medreseye ait yeni bir bina tahsis edilmiştir. 1901 yılına kadar medrese eğitimi Babadağ'da verilmiş, 1899 yılındaki yoğun göçler sebebiyle Babadağ kasabasında Türk nüfusu azalmış böylece medrese Türklerin yoğun olarak bulunduğu ve Abdülmecid tarafından kurulan Mecidiye'ye taşınmıştır. "Müslüman Semineri"nde Türk dili ders olarak ilk kez 1907 yılında verilmeye başlanmış, I. Dünya Savaşı'ndan sonra ise bazı Arapça dersler Türkçe olarak okutulmuştur. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Bükreş Büyükelçiliğine atanması ile Seminerde yeni girişimlere başlanmış, Arap harfler çıkarılmış yerine Latin harfler getirilmiştir. Türkçe ders saatleri artırılmış ve Arapça dersler yerine Türkçe dersler konulmuştur (Ustabulut ve Kara, 2016: 9-10).

Romanya'da yaşayan Türkler Romanya'nın Krallık döneminde 8 yıllık öğretmen-imam hatip okulu semineri şeklinde verilen bir sistemle ilköğretim hayatını tamamlamıştır. Buralarda görev alan öğretmenlerin maaşlarını ve öğretmen imam-hatip okulundaki kayıtlı öğrencilerin yemek ve yatak giderlerini Romen hükümeti temin etmiştir (Bozkurt, 2008: 12).

19.yüzyılda Dobruca'daki Müslümanların eğitim durumu kötü bir gidişat sergilemiştir. Aralarında okuma yazma bilenlerin sayısı oldukça az olmuştur. Bunun sebebi, Türkler ve Tatarların Romen okullarına gitmeyi reddetmesi olmuştur. Romen okullara gitmeyip sadece camilerde din eğitimi almayı tercih eden Müslümanlar, eğitim seviyelerini bir üst noktaya taşıyamamışlardır. Bu durumu fark eden Dr. İbrahim Temo Dobruca'daki

Müslüman nüfusunun merkezi olarak adlandırılan Medgidia (Mecidiye) kasabasına yerleşmiş ve imparatorluğun içindeki ve diğer ülkelerdeki Jön Türklerle iletişime geçmiştir. Bu sayede hem eğitim hem de Türk basını aynı anda gelişme göstermiştir. 9 Mart 1880’de Dobruca’nın Organik Yasası kabul edilmiş ve Türkler eğitim sisteminde gelişme kaydetmeye başlamıştır. Bu yasa bir Müslüman seminerinin gerekliliğinden bahsetmiş ve bu seminerin Babadağ’da kurulmasını önermiştir. Aslında bu seminer daha önce Babadağ’da 1610 yılında kurulan medresenin devamı niteliğinde olmuştur. Seminerin amacı, Romanya’daki Müslüman toplumun dini görevlileri olan imamlarını eğitmek olarak belirlenmiştir. Bununla da sınırlı kalmayan çalışmalar, Seminerin birçok mezununu Bükreş, Timișoara, Iași ve yurt dışındaki üniversitelerde eğitim almalarına katkıda bulunmuştur. Bu eğitim alan öğrenciler bir süre sonra profesör, mühendis, doktor, bilim adamı, tarihçi olarak Romanya’daki Türk-Tatar toplumunun aydın kesimini oluşturmuşlardır (Ömer, 2013: 173).

Romanya Krallık rejimi döneminde krallık, Türklere samimi davranmış, Türklere ana dillerini öğrenmelerinde hiçbir zorluk çıkarmamışlardır. Türkler yüksek tahsillerini özgürce yapabilmış ve rejim değişikliğine kadar Türkçe Romence’yi yoğun bir şekilde etkilemiştir (Ustabulut ve Kara, 2016: 10).

1911 yılında “Mecidiye Müslüman Semineri Mezunları Cemiyeti” (Asociația Absolventilor Seminarului Musulman din Medgidia) kurulmuştur. Cemiyetin amacı Mecidiye Semineri’nden mezun olan öğrencilerin haklarını korumak ve savunmak olmuştur. Bunun yanı sıra bölgede yaşayan Türklerin kültürel anlamda ileri seviyelere gelmeleri için kitap, gazete ve dergiler çıkarmış, halkı bilinçlendirmek için konferanslar düzenlemişlerdir (Aksu, 2005: 16).

19.yüzyılın ilk çeyreği içerisinde Dobruca’da oluşan milli edebiyatın öncülerinden biri olan öğretmen, şair ve gazeteci yönüyle tanınan (Ülgen, 2013: 137) Mehmet Niyazi Türklerin ilimle yeteri kadar ilgilenmediğini söylemiştir. Bu durumu Mehmet Niyazi şu şekilde değerlendirmektedir:

“Her hususta eksik kalmamızın başlıca sebebinin, ilimsizlik olduğunu kabul edersek ilmin vasıta-i intişarı olan matbuanın memleketimize ne kadar geç girdiğini anlamak pek o kadar güç bir şey olmaz. 1895 senelerine kadar biz Dobruca Müslümanları için gazete ve gazetecilik tamamen meçhuldü. O vaktin meclislerinde, ziyafetlerinde, ailelerin gece hayatlarında sesi güzel çocuklara,

mollalara, molla hanımlara mevlit, Muhammediye, Ahmediye gibi menkıevi şeyler okutulur, bunların tesirleriyle göz yaşları akıtılırdı. Buna binaen İstanbul'a yalnız medrese tahsili görmek maksadıyla giden talebe döndüklerinde heybe ve zembillerini bu gibi kitap ve risalelerle doldurarak döner ve menfaatlerini temine çalışırlardı..."

Mehmet Niyazi bu ifadelerinde Türklerin diğer bölgelerde olduğu gibi Dobruca'da da kültürel, sosyal, eğitim vb. alanlarda geri kalmalarının sebebi olarak eğitimsizliği göstermiş ayrıca yanlış amaçla kullanılan dini eğitimin de geri kalmışlığa etki ettiğini söylemiştir (Niyazi'den aktaran Aksu, 2005: 13-14).

1945 yılında gerçekleşen rejim değişikliği, Türkçe eğitimi açısından büyük yıkımların başlangıcı olmuştur. Romanya'daki komünist idare Türklere uygulanan eski kanunları, statüleri ve kararnameleleri geçersiz kılmıştır. 1948 yılındaki eğitim reformuyla seminerde sadece dini hizmet verilmiş, bu amaçla da imam yetiştirilmiştir. Komünist idare 1957 yılına kadar eğitimde değişiklikler yapmış ve bu doğrultuda da milletler kolayca boyun eğsin diye bazı sistemler geliştirmiştir. Bunlar: milletleri türlü kabilelere ve boylara bölmek, aralarındaki duygu ve kültür birliğini yıkmak, dayanışma ve direnme kudretini kırmaktır. Romen komünist idaresi bu amaçla Dobruca'daki Kırım ve Anadolu asıllı Türkleri milliyet ve dil bakımından iki ayrı millet olarak değerlendirmiş, bunların okullarını, kitaplarını ve cemaat teşkilatlarını ayırmıştır. Kırımdan gelen Türklere, Rusya'da Kiril harfleriyle basılmış Tatarca okul kitapları getirerek, bu okul kitaplarını zorunlu kılmış ve kesin bir şekilde uygulamıştır. Bu kitapları anlamayan Türkler arasında anlaşmazlıklar ve iletişimsizlik ortaya çıkmış, böylece rejim amacına ulaşmıştır. 1957 yılından sonra hiçbir Türk lehçesinde ders verilmeyeceği ve bütün Türk okullarının kapatılacağı açıklanmış ve 1989 yılına kadar Türk dili eğitimi verilmemiştir (Ustabulut ve Kara, 2016: 10-11).

Romen Eğitim Bakanlığı 2 Ekim 1991 tarihli ve 7642 sayılı kanunla bir Genel Müdürlük kurmuştur. Bu Genel Müdürlük azınlıkların eğitimi ile ilgili konular için oluşturulmuştur. Yine aynı kanun gereği 1992-1993 öğretim yılından itibaren İlkokul 5. sınıftan lise 12. sınıfa kadar, haftada üç saatlik bir "ana dil dersi" uygulamasına başlanmıştır. Ayrıca bu durum sadece Türk okullarında değil, tüm azınlık okullarında uygulanmaya konmuştur. Bunun sonucunda da Türkçe öğretmen ihtiyacı ile karşılaşmış ve bu ihtiyaç branşları Türkçe olmayan ama Türkçe bilen öğretmenlerce karşılanmıştır. Öğretmenlerin bazılarının Tatarca bazılarının Türkçe dersler verdiği

görülmüştür. Aynı zamanda ülkede, o dönemde, üniversite mezunu olan Tatar Türkleri, önemli mevkilere gelmiş durumdayken; Anadolu asıllı Türkler arasında üniversite mezunu olanlara rastlamak neredeyse azdır (Önal, 1994: 185).

Dobruca bölgesinde finansmanı Türkiye Diyanet Vakfı tarafından karşılanan Mecidiye Kemal Atatürk İlahiyat ve Pedagoji Lisesi bulunmaktadır. İlk mezunlarını 1996-1997 öğretim yılı sonunda vermiş, yüzlerce öğrenciyi mezun etmiştir. Ek olarak, Romanya'daki Türk Müslümanların dil ve din öğretmeni ihtiyacını karşılamak için kurulan üç yıllık yüksekokul statüsündeki Mecidiye Kemal Atatürk Pedagoji Koleji de 2000-2001 öğretim yılından beri faaliyetini sürdürdüğü bilinmektedir. Yatılı bölümleri de olan bu okuldaki yatılı öğrencilerin tüm masrafları Türkiye tarafından karşılanmaktadır (Özünü, 2009: 8).

Ulusal azınlıkların eğitimine ilişkin yasal çerçevenin iyileştirilmesi amacıyla, 84/1995 sayılı eğitim yasası 36/1997 sayılı Hükümet İhtiyari Yönetmeliği ile değiştirilmiştir. İki yıl sonra bu değişiklikler Meclis tarafından 151/1999 sayılı yasa ile onaylanmış ve kanunun yeni versiyonu Resmi Gazetede yayımlanmıştır. 10 Aralık 1999 tarihli 606. Kanunun XII. Bölümünün 118-126 arası maddeleri "Milli azınlıklara mensup kişiler için eğitim" ile ilgilenmektedir. 118. maddeye göre "İlke ulusal azınlıklara mensup kişilerin, ana dilleri, her düzeyde ve uygun bir talebi olan eğitim biçimlerinde eğitim alma hakkına sahip olmalarıdır." 119. maddeye göre "118. maddedeki eğitim hakkı gereği, talep ve yerel ihtiyaç göz önünde bulundurularak, ulusal azınlıkların dillerinde eğitim veren gruplar, sınıflar, bölümler veya okul birimleri oluşturulabilir, ancak resmi dilin öğrenilmesi ve öğretilmesi gereklidir." (Constantin, 2004: 6).

Eğitim hakkını düzenleyen Romanya Anayasası'nın 32. maddesinde şu ifadeler yer almaktadır:

Eğitim Hakkı

Madde 32

- (1) *Eğitim hakkı zorunlu genel eğitim, lise ve meslek okullarında eğitim, yükseköğrenim ve bunların yanında diğer öğretim ve lisansüstü eğitimler yoluyla sağlanır.*

- (2) *Her düzeyde eğitim Romanya dilinde verilir. Eğitim aynı zamanda kanun tarafından öngörülen koşullar altında uluslararası kullanımı olan yabancı bir dilde de yapılabilir.*
- (3) *Ulusal azınlıklara mensup kişilerin kendi anadillerini öğrenmeleri ve bu dilde eğitim görmeleri teminat altına alınmıştır; bu hakları kullanma yolları kanunla düzenlenir.*
- (4) *Devlet eğitimi kanuna göre ücretsiz olacaktır. Devlet yasanın öngördüğü şekilde dezavantajlı ailelerden gelen ve hastaneye yatırılmış çocuklara veya gençlere sosyal burs verecektir.*
- (5) *Her düzeyde eğitim yasaya göre, devlet, özel ya da dini okullarda verilecektir.*
- (6) *Üniversitelerin özerkliği teminat altındadır.*
- (7) *Devlet her dini mezhebin özel ihtiyaçlarına uygun olarak din eğitimin özgürlüğünü sağlayacaktır. Devlet okullarında din eğitimi düzenlenmiş ve yasayla teminat altına alınmıştır. (Romanya Anayasası, 8 Aralık 1991).*

10 Ocak 2002 tarihinde kamuya açık olan Romanya'nın raporunda, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme Konusunda Danışma Komitesi, ulusal azınlıklara ilişkin yeni dilsel politika standartlarını memnuniyetle karşılamıştır. Ancak aynı zamanda azınlık dil ders kitapları ve nitelikli öğretmenlerin yetersizliği, bazı azınlıklar için hala bir sorun teşkil etmektedir. Özellikle Ermeniler, Hırvatlar, Polonyalılar, Sırp, Slovaklar, Türkler ve Tatarlar için. Bu yetersizlik ulusal azınlıkların çocuklarının Romen okullarındaki çocuklar gibi eşit bir eğitim alma ihtimalini zorlaştırmaktadır. Bu durum da ebeveynlerin çocuklarını kendi dillerindeki azınlık okullarına değil de Romen okullarına gönderilmese sebep olmaktadır. Danışma Kurulu söz konusu azınlıkları gerekli ders kitaplarını ve öğretmenleri sunmak için bu konunun gözden geçirilmesi gerektiğini düşünmektedir (Constantin, 2004: 8-9).

Azınlık dillerinin kullanımı konusunda, 2002-2003 öğretim döneminde ana dilde eğitim yapılan okulların ve ana dilde eğitim alan öğrencilerin sayısında düşüş görülmüştür. 1999'da azınlık dillerinin geliştirilmesi üzerine yapılan kanuni düzenlemelerle azınlıkların her düzeyde ana dillerinde eğitim alma hakkı kabul edilmiştir. Çok kısa bir süre içinde her bir azınlık grubunun tarihi ve gelenekleri ders programına dahil edilmiş ve kendi dillerinde ders kitapları da kullanılmaya başlanmıştır. Şu anda eğitim birimlerinin %5'inde azınlık dillerinde eğitim söz konusudur (Bağcı, 2007: 75).

Ulusal azınlıkların dil politikasını da içeren temel reformları 1994 yılından beri yapılmış ancak yine de yeni yasal değişiklikler beklenmektedir. Bunlarla birlikte, üç meselenin hala azınlık gündeminde olduğu ve siyasi bir kararın beklendiği iddia edilebilir: ulusal azınlıklar hakkında bir çerçeve yasa, Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Şartının onaylanması ve azınlık dillerinde eğitim veren devlet üniversitelerinin kurulması (Constantin, 2004: 12).

Romanya hükümetinin sahip olduğu yönetim şekline göre azınlık haklarının gidişatı da farklılık göstermiştir. Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti esnasında var olan ancak yeterli görülmeyen eğitim, komünizm döneminde tamamen sekteye uğramıştır. Demokrasi dönemiyle azınlıklar eski haklarını yeniden elde etmiş, böylelikle ana dilde eğitim, üniversitelerde Türkoloji bölümlerinin açılması gibi büyük girişimlerde bulunulmuştur.

3.3. Romanya'daki Türk Müslümanların Bugünkü Durumu

Romanya sınırları içerisinde yer alan Müslümanların, tarihi geçmişe bakıldığında birçok tecrübeyi yaşadıkları görülmektedir. Bölgeye yerleştikleri esnada huzurlu bir yaşama sahip olan, kültürlerini, dini inançlarını, dillerini vb. özgürce kullanan ve geliştiren Türk Müslümanlar hükümetin el değiştirmesiyle birçok gitgeller yaşamışlardır. Kimi zaman toprakları elinden alınmış, göçe maruz bırakılmış, Türk-Tatar ayrımına sürüklenmiş, kimi zaman ise hakları kendilerine yeniden teslim edilmiştir. Günümüze bakıldığında ise Romanya'nın azınlıklara yönelik birçok olumlu girişimleri olduğu bilinen bir gerçektir.

Romanya Anayasasının 18. maddesinin 1. fıkrası yabancılar ile ilgili genel bir düzenlemeyi içermektedir. 18. madde 1.fıkraya göre "*Romanya'da yaşayan yabancılar ve vatansızlar Anayasa ve diğer kanunların teminat altına aldığı can ve malların genel olarak korunması ilkesinden yararlanacaklardır.*" hükmü yer almaktadır (Romanya Anayasası, 8 Aralık 1991).

Romenler azınlıklarla ilgili sorunlara sahip değildir. Hatta Romanya'nın azınlık haklarına yönelik tutumunun son derece ileri düzeyde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin Romanya Anayasasının 6. maddesi milli azınlıklara din, dil, kültür ve etnik özelliklerini özgürce ifade etme ve koruma hakkını vermiştir. Anadillerinde eğitim alabilme, dinleri öğrenebilme gibi hakları kanunlar çerçevesinde serbest bırakılmıştır. Romanya'da Müslüman azınlıkların dini işlerini yürütmesi için bir Müftülük makamı oluşturulmuştur. Günümüz Romanya'sında 59'u Köstence'de olmak

üzere toplamda 72 cami bulunmaktadır. Buna ek olarak son zamanlarda ihtiyaç duyulan bölgelerde Müftülük tarafından cami yapımının girişimine başlanmıştır (Bozkurt, 2008: 16-18). 1900 yılına bakıldığında Dobruca bölgesinde 260 cami bulunurken, bu sayı komünizm döneminde 151 camiyeye, günümüzde ise 72'ye inmiştir. Bakımsız ve sahihsiz olan camiler yıkılmıştır. Romanya'dan Türkiye'ye yaşanan göçler sonrasında onların yerine Müslüman Çingeneler bölgeye yerleşmiş, ancak onlar da camileri korumak için bir çaba sarf etmemişlerdir (Önal, 1994: 186).

Romanya'da gereken din görevlilerinin yetişmesi için bulunan medreselerden mezun olanlar sadece hoca olarak hayatlarını sürdürmemiş, aynı zamanda birer vatansever olarak yetiştirilmişlerdir. Devlet, azınlıklarda vatan sevgisi duygusunun yerleştirilmesi ve geliştirilmesi için oldukça çaba sarf etmiştir (Aksu, 2003: 173). Kimliklerini ve tarihlerini unutmak istemeyen, kültürlerini korumayı ve sürdürmeyi hedefleyen Türk azınlık, yeni dönemdeki çalışmalarına hız katmıştır. Bu sebeple de kullanılmayan camilerin birçoğu tamir edilip ibadete açılması sağlanmıştır. Mecidiye, Babadağ, Köstence, Çernovoda, Tulça gibi yerlerde Osmanlılardan beri varlığını sürdüren camiler, günümüzde yine Müslüman azınlıklar tarafından kullanılmaktadır (Bozkurt, 2008: 18).

Romanya'da yaşayan Türkler, 1913 yılında bir yönetmelik hazırlamış; fakat söz konusu yönetmelik 1 Eylül 1929 yılında 537/930 no'lu karar ile resmi olarak yürürlüğe girmiştir. Romanya'da yaşayan Türk topluluğu, 1913 yılında resmen azınlık olarak kabul edilmişlerdir. Romen hükümeti, Türklerden bu yönetmeliğe göre hareket etmelerini istemiş ve bundan sonra da Türkler, yönetim biçimini ve diğer bütün işlerini yönetmeliğe göre düzenlemişlerdir. Günümüzde de durum aynı olmakla beraber, sadece şartların değişmesi sonucu, yönetmelikte değişiklik yapılmaktadır (Aksu, 2016: 171).

Farklı toplumların aynı bölgede barış içinde yaşadığı örnek coğrafyalardan biri olan Romanya'nın Dobruca bölgesi, içerisinde barındırdığı azınlıklarla halen barışçıl yönünü korumaktadır. Bu bölgede uzun zamandır hayatlarını sürdüren Türkler bugün, Romanya'nın sadık birer vatandaşları olarak anılmaktadır. Buna ek olarak Türk azınlıklar kendi özünü ve kültürel değerlerini kaybetmemek ve onları korumak için de çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda Romanya Türklerinin Türkiye ile Romanya arasındaki yakınlaşmada büyük bir katkısının olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Osmanlının iskan politikaları çerçevesinde Dobruca'ya Anadolu'dan Türklerin

gelmesinin yanı sıra, Kırım Tatarlarının da bölgeye yerleşmesi sonucunda bu bölge önemli bir Türk nüfusunu barındırmaya başlamıştır (Türbedar, 2012: 1).

Sosyo-kültürel anlamda bugün, Romanya'daki Türklerin düğünlerinden cenazelerine kadar birçok alanda geleneklerinde değişmelerin yaşandığı görülmektedir. Türk / Tatar düğünleri hala 3 gün sürerken, zamanla sağdıcın yerini Romence'de “naşa şî naş” (vaftiz anne ve vaftiz baba) olarak isimlendirilen vekil ana ve vekil baba almıştır. Daha önceleri içki sofraları düğünlerde düzenlenmezken, şimdi Türk / Tatar düğünlerinde “masa mare” (büyük masa) adı altında yemekli içkili sofralar hazırlanmaktadır. Aynı zamanda Hıristiyanlarda bulunan mezar taşına resim yapıştırma geleneğini, Türklerin de gerçekleştirdiği görülmektedir. Bütün bu etkileşimler 1950'li yıllarda birkaç köyün bir araya getirilmesiyle başlamıştır (Önal, 1994: 183-184).

1989 yılında Ceausescu'nun devrilmiş, bu durum ülkedeki Türk azınlıklar için de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Sosyo-kültürel bağlamda olumlu yenilikler elde eden Türkler, eskiden sahip oldukları hak ve özgürlüklerine yeniden kavuşmuşlardır. Basın ve kültür haklarına da yeniden kavuşmuşlar ve bunu sonucu olarak da 1988'den günümüze kadar 30'un üstünde Türkçe gazete ve dergi çıkarmışlardır. Türk-Tatar topluluğu tarafından çıkarılan gazetelerin finansmanı Romanya hükümeti tarafından karşılanmaktadır. Günümüzde halen aylık olan çıkarılan iki gazete bulunmaktadır. Bu gazeteler, Romanya Türk Birliği tarafından çıkarılan *Hakses* ve Romanya Tatar-Türk Müslümanlarının Demokratik Birliği tarafından çıkarılan *Karadeniz*'dir. Ayrıca Türk gençleri Atatürk Gençler Teşkilatı çatısı altında bir araya gelmekte, *Genç Nesil* diye adlandırılan bir gazete çıkarmaktadır. Bunlara ek olarak, yılda bir kez yayınlanan kültür, sanat ve bilim ağırlıklı *Renkler* adında bir de dergi yayımlanmaktadır (Bozkurt, 2008: 18-19).

Romanya Anayasasının 62. maddesinin 2. fıkrasına göre, “*Ulusal azınlıklara mensup vatandaşların Parlamento'da temsil için yeterli oyu alamayan teşkilatlarının her birinin seçim kanunu kapsamında bir Vekil hakkı bulunacaktır. Ulusal bir azınlığa mensup vatandaşlar tek bir kurum tarafından temsil edilebileceklerdir*” (Romanya Anayasası, 9 Aralık 1991). Romanya'daki azınlıklar eğer seçimlerde yeterli derecede oy alamazlarsa, Meclis içinde o azınlıkları temsil edecek sabit birer sandalye verilmektedir. Bu madde gereğince mecliste, hem Oğuz hem de Tatar Türkleri birer milletvekili bulundurma hakkına sahiplerdir. Türk ve Tatar derneklerinin genel kurulunda yapılan oylamalar

sonuca milletvekilleri seçilmekte, ve bu milletvekilleri mecliste Romanya resmi makamlarına karşı azınlıklarını temsil edip ve onların haklarını korumaktadır. Bu dernekler Romanya Demokrat Türk Birliği ve Romanya Müslüman Tatar Türkleri Demokrat Birliği'dir. Romanya meclisinde yer alan milletvekilleri ülke genelinde çalışmalar yürütürken, Türklerin yerel seçimlere de katılmaları sağlanarak, Türklere yerel ihtiyaçlarına çözüm bulma hakkı tanınmıştır. Bunun yanı sıra, bu iki dernek Romanya hükümetinden ödenek almakta ve bu ödeneklerle Türkçe ve Romence süreli yayınlar yayımlamaktadır. Ayrıca festivaller, toplantılar, sempozyumlar da düzenlemektedirler. Sadece yazılı yayınlarla sınırlı kalmayan Türkler, Köstence Radyosunda ve Romanya ulusal kanalında yayınlar yaparak Türk toplumu hakkında bilgiler vermektedirler (Türbedar, 2012: 2).

Ulusal azınlıkların dil haklarına ilişkin Romanya'nın tecrübesi, olumlu olarak sonuçlanmıştır. 1994 yıllarında, dilsel kimliğin korunmasının soyut anayasal ilkesi dışında, bu konuda hiçbir yasal hüküm bulunmuyordu. Günümüzde, ulusal azınlığa mensup kişiler, dilsel haklarını eğitim, kamu yönetimi ve medya ile ilgili olarak savunmak için belirli bir yasal çerçeveye güvenebilmektedir. Ayrıca, bir azınlığın bu yasal standartlardan yararlanabilmesi sahip olduğu büyüklüğe göre değişmektedir. Büyük azınlığa sahip olan bir Macar anaokulundan üniversiteye kadar eğitim alırken, küçük bir azınlığa mensup bir kişi, anadilini sadece Romen okullarında okuyabilmektedir, çünkü ebeveynlerden ve öğretim üyelerinden gelen talepler anadilde öğrenim görülecek yerlerin kurulması için yetersizdir. Romanlar azınlıklar konusunda ileri adımlar atmış olsalar da, kağıt üzerinde güzel görünen ancak uygulama aşamasında daha az etkileyici olan hükümet stratejileri üzerinde daha fazla önlem alınması gerekmektedir (Constantin, 2004: 12).

Romanya'nın, diğer devletlerin sahip olduğu gibi, ulusal azınlıklar hakkında henüz bir yasası bulunmamaktadır. Ayrıca, ulusal azınlıkların tanımını yapmak zor olsa da, ulusal azınlıklara ilişkin tasarıda yer alan hususlar tanımı ortaya koymaya çalışmaktadır. Buna göre: "Romanya devletinin kuruluşundan bu yana Romanya vatandaşı olan her topluluk ulusal azınlıktır. Bu ulusal azınlıklar, çoğunluk nüfusuna karşı etnik kimliklerini, kültür, dil veya dinlerini korumak, ifade etmek, geliştirmek gibi haklara sahiptir." (Petru, 2011: 331).

Romanya'daki Türkler, Romanya'da birlik ve bütünlük içinde yaşamakta ve sadık, problem çıkarmayan Romen vatandaşları olarak hayatlarını sürdürmektedirler. Bugünkü sağlam Romanya-Türkiye ilişkilerin kurulmasında da önemli katkılar sağlamışlardır. Bu yüzden de Romanya'da var olan bir Türk düşmanlığından söz etmek mümkün değildir. Tarihe bakıldığında, Romenlerin Macarlar, Lehler ve Ruslar karşısında Osmanlılar ile anlaşmayı tercih ettiği görülmüştür. Romenler kendilerini, Osmanlılar sayesinde Slavlar arasında bir Latin adası olarak görmektedirler. Günümüzde iki ülke arasında yakın ilişkilerden, bir bakıma Osmanlı'nın izlerinin silinmediği, Romanya'da geçmişten bugüne kadar Türk varlığının devam ettiği gerçeği ortaya çıkmaktadır (Bozkurt, 2008: 24-25).

Tarihe bakıldığında birçok engellemelerle karşı karşıya kalan Türk Müslümanlar, Romanya hükümetinin bugün ortaya koyduğu sıcak ve samimi tavrıyla mutlu bir hayat sürmektedirler. Romanya diğer devletler gibi ulusal azınlıklar konusunda bir yasaya sahip değildir ancak buna rağmen bile, halkını eşitlikçi ve ayırım gözetmeyen bir politikayla yönetmektedir. Bu da Romanya'da barışın sağlanması yönündeki en anlamlı adım olmuştur.

SONUÇ

Azınlık kavramının tanımı ve türleri üzerine net bir uzlaşa bulunmamaktadır. Özellikle uluslararası alanda konuya bir açıklık getirilmediğinden devletler ulusal birlik kaygılarını da düşünerek azınlıklara yönelik endişeli tavırlarını devam ettirmektedirler. Uluslararası belgeler incelendiğinde azınlıkların sadece ulusal azınlık olarak değerlendirildiği görülecektir. Ulusal birliğin bozulacağına dair endişelere sahip olan bazı devletler, ulusal azınlık kavramını reddetmiş böylece ülkedeki refahı koruyabileceğini düşünmüştür. Özellikle Fransa, kanunlarında azınlık kavramından bahsetmeyerek ülkesini olası azınlık problemlerinden uzak tutmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda uluslararası belge ve antlaşmalarda devletlerin bazı maddelere çekince koyabiliyor olması, bu devletlerin kendi ulusal birliğini zedeleyeceğini düşündüğü unsurların önüne geçmelerini sağlamaktadır.

Azınlık rejimi Avrupa merkezli bir olgudur. Ulus-devletlerin ortaya çıkmasıyla kendini gösteren azınlık sorunları, azınlık rejiminin Avrupa çerçevesinde değerlendirilmesine sebep olmuştur. Nitelik olarak birbirinden farklı olan azınlıkların sorunları da bu sorunlara uygulanacak çözüm yöntemleri de farklılık göstermektedir. Neyse ki AB üye ülkelerinin azınlık haklarını savunucu faaliyetlerini artırması ve azınlık rejimine katılma eğilimlerinin artması, azınlık sorunlarının çözümüne büyük katkı sağlamaktadır. Azınlıkların korunması ve haklarının sürekliliğinin sağlanması ile çalışan AB, azınlıklar üzerinde bir ayrımcılığa gidilmesini önlemek, diğer vatandaşlarla eşit muamele görmelerini sağlamak, ırkçı ve yabancı düşmanlığının önüne geçmek gibi unsurları kendine hedef olarak belirlemiştir.

Toplumda gerçek eşitliği sağlamak isteyen devletler bunu ancak azınlıkların kimliklerini koruyarak sağlayabilecektir. Bu düşünce de beraberinde “pozitif ayrımcılık” ilkesini getirmektedir. Azınlıklar ulus-devlet yapılanmalarıyla ulusal ve uluslararası alanda kendini göstermeye başlamış, zamanla bazı haklar elde etmiş ve bu hakların korunması ve geliştirilmesi üzerine de bazı belgeler, antlaşmalar düzenlenmiştir. Uluslararası belgelerde azınlıkların sahip olması gereken haklar sıralanırken, en temel hakların var olma hakkı, azınlık kimliğinin tanınması ve yaşatılması hakkı, eşit davranılması ve ayırım gözetilmemesi hakkı olduğu belirtilmiştir. Bütün bu haklar çerçevesinde bakıldığında Romanya’daki Türk Müslümanların sahip oldukları hakları özgürce yaşayabildikleri anlaşılmıştır. Bunun en önemli sebebi

Romanya'nın azınlıklardan çekinmemeleri ve onlara haklarının verilmesinde açık davranmalarıdır. Buna ek olarak Romanya'nın bünyesinde barındırdığı azınlıklarla da ileri düzeyde bir sorun yaşamadığı bilinmektedir. Romanya azınlıklarının anadilde eğitim hakkını, parlamentoda temsil hakkını savunmuş ve bu hakları vermekten dolayı bir çekince duymamıştır. Buna paralel olarak da Romanya'da yaşayan Türk Müslümanlar daima Romanya'nın birlik ve beraberlik inancına saygılı olmuş, bu nedenle de Romanya'nın sadık vatandaşları olarak tarihe geçmişlerdir. Türk Müslümanların barışçıl olması ve devletin bütünlüğüne zarar verecek bir harekette bulunmuyor olması, ülkede doğacak bir Türk düşmanlığının da önüne geçilmesini sağlamıştır. Türk Müslümanların samimiyeti, hükümetin azınlık haklarının işlerliğinde hiçbir aksaklığın yaşanmasına fırsat vermemesini sağlamıştır.

Sahip olduğu hukuki yapı gereği, Türk azınlıkları güvenlik şemsiyesi altında tutan Romanya'nın, kendi iç şartlarını gerçekleştirmiş olması ve azınlıklara ileri düzeyde haklar sağlaması, son derece azınlıkları memnun edecek düzeydedir.

Osmanlı Devleti'nin Romanya'ya gelmesi ve ardından izlediği iskan politikasıyla bölgeye Türkler yerleştirilmiştir. Bu Türkler Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti boyunca bölgede rahat bir yaşam sürmüşlerdir. 1878 Plevne Savaşı'nda yenilen Osmanlı bölgeyi terketmiş böylelikle buradaki Türklerin bir kısmı Anadolu'ya göç etmiş bir kısmı da bölgede kalarak sosyal, kültürel, dini faaliyetlerde bulunarak kimliklerini ve kültürlerini korumaya çalışmışlardır. Komünist yönetimin iktidara gelmesiyle bu kültürel faaliyetler son bulmuş ve Türklere tanınan haklarda kısıtlamalara gidilmiş, hatta bu haklar tamamen ortadan kaldırılmıştır. 1989 yılında Komünist yönetimin devrilmesi ve demokrasinin yönetime gelmesiyle Anadolu ve Tatar Türkleri yeniden hak ve özgürlüklerine kavuşmuş, siyasi birliklerini kurmuş, gazete ve dergilerini çıkarmışlardır. Bugün de hala Romanya Devleti'nin sadık vatandaşları olarak hayatlarını sürdürmektedirler.

Bugün Romanya'daki Türklerin komünist dönemde yaşadığı zorluklar kadar yaşadığı bir zorluk bulunmamaktadır. Romanya hükümeti azınlıklara her türlü özgürlükler tanımakta ve azınlık haklarını gerektiği gibi uygulamaktadır.

Romen hükümeti, özellikle Aralık 1989 komünizmin devrilmesinden sonra, bütün azınlıklarına yaptığı gibi, Türk azınlığının haklarını da gözetmektedir. Anadolu ve Tatar Türk çocuklarının Türkçe eğitim alabilmeleri için kolaylıklar sağlamaktadır. Bükreş

Üniversitesi ve Köstence Ovidiu Üniversitesi'nin Türkoloji Bölümüne Türk öğrencilerin yanı sıra Romen öğrenciler de katılabilmektedir. Mecliste temsil edilmeyi hak edecek sayıda oy alamayan azınlıklar için Romanya meclisinde sabit birer sandalye verilmektedir. Bu durum, azınlıkların haklarının savunulmasında Romanya devletinin hiçbir çekincesi olmadığını göstermektedir.

Dini açıdan çalışmalar yürüten Müftülükler, Romanya devletinin merkezi, mahalli ve bölgesel yetkilileri ile etkileşim içinde bulunmakta ve Müslümanların ihtiyaç ve isteklerini hükümete aktarmaktadır. Bu bağlamda ihtiyaç ve isteklere cevap vermeye çalışan hükümet, dini siyasete karıştırmadan kutsal yerlerde ibadetlerin yerine getirilmesine ve hayata aktarılmasına her zaman destek olmaktadır.

Sınırları içindeki azınlıkların menfaatine yönelik eğitim, siyasi, dini vb. birçok girişimlere olumlu yaklaşan hükümet, azınlıkların güvenini kazanarak olası bir çatışma, başkaldırı gibi eylemlerin de önüne geçmiş ve azınlıkların sadık birer Romen vatandaşı olmaları yolunda başarılı adımlar atmışlardır. Hükümetin anlayışlı çalışmalarını gören Türk Müslümanlar da barışın korunmasına ve devletin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Osmanlı Devleti yönetimi altında yer alan bölge, Türkiye açısından stratejik çıkarlar barındırmaktadır. Burada yaşayan Türk Müslüman halklar, Balkanlar'ı Türkiye için önemli bir dış politika unsuru haline getirmiştir. Bu nedenle de Türkiye'nin bu bölgede barış ve istikrarın korunması üzerine çalışması, aktif politikalar yürütmesi ulusal politikanın bir parçası olmalıdır ve bu politikalar sürdürülebilirliğini korumalıdır. Romanya hükümeti her ne kadar sınırları dahilindeki azınlıklara gerektiği kadar haklar verse de Türkçe eğitimin artırılması, Türk öğretmenlerin ve dini görevlilerin denetimi üzerine çalışmaların yürütülmesi bölgedeki Türk Müslümanların kültürlerini koruyucu ve yeni nesle aktarıcı yönünü artırmış olacaktır. Bu bağlamda Türk hükümeti etkin politikalar ve çalışmalar yürüterek, zaten Romanya'da sağlanan ve azınlıkları memnun eden haklarla yetinmeyip, onların geliştirilmesinde ve kalıcılığının sağlanmasında aktif bir rol oynamalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ağuiçenoğlu, H. (2003), “Ak Toprak”la Dobruca Arasında: Dobruca Müslüman Türk Basınında Hicret Konusunda Yapılan Tartışmalar, H. İnalcık (Ed.). *Osmanlı Araştırmaları XXII* içinde, İstanbul: Enderun Kitabevi, 61-75.
- Aksu, A. (2003), *Romanya Müslüman Türklerinin Dünü Bugünü*, Constanta, Köstence.
- Aksu, A. (2016), Romanya’da Müslüman Olmak: Romanya Müslümanlarının Dini, Kültürel ve Eğitim Durumları. Muhammet Savaş Kafkasyalı (Ed.). *Balkanlarda İslam Miadı Dolmayan Umut* içinde, Ankara: Tika, 163-222.
- Arsava, F. A. (1993), *Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basımevi, Ankara.
- Bağcı, Ş. (2007), *Avrupa Birliği Genişleme Sürecinde Azınlıklar*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Hicks, D. (1981), *Minorities*, London.
- Kavalalı, M. (2006), *Avrupa Birliği’nin Genişleme Süreci: Avrupa Birliği-Romanya İlişkileri*, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü.
- Kurubaş, E. (2006), *Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, Asil Yayın, 2.Baskı, Ankara.
- Kymlicka, W. (1995), *Multicultural Citizenship*, Oxford University Press, Oxford.
- Oran, B. (1986), *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara.
- Oran, B. (2001), *Küreselleşme ve Azınlıklar*, İmaj Kitabevi, Ankara.
- Roemheld, P. (1973), *Minorisierung als Herrschaftssicherung, Minderheiten, Forschung und Information*, Berlin.
- Wirth, L. (1945), The Problems of Minority Grups. R. Linton (Ed). In *The Sciences of Man in World Crisis*, New York.
- Yavuz, Y. (2014), *Yunanistan’ın Azınlıklara Yönelik Politikaları ve Uygulamaları*, Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Yıldız, Ş. Ş. (2007), *Avrupa Birliği Eşiğindeki Romanya’da Müslüman-Türk Azınlık*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.

Sürekli Yayınlar

- Ağır, B. S. (2012), Romanya'nın Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecinde Romen Milliyetçiliği ve Etnik Macar Azınlığın Konumu, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 8, Sayı 30, 125-148.
- Aksu, A. (2005), Romanya Türklerinde Kültürel Durum ve Mektep ve Aile Mecmuası, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 9-1, 11-27.
- Allardt, E. (1979), Implication of the Ethnic Revival in Modern Industrialized Society: A Comparative Study of the Linguistic Minorities in Western Europe, *Commentations Scientiarum Socializm*, Cilt 12, 3-81.
- Arsava, F. A. (2010), Avrupa Birliği Birincil Hukukunda Azınlıkların Korunmasının Hukuki Dayanağı, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 6, Sayı 23, 1-14.
- Aydın, A. (2011), AB Ülkeleri, ABD ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında Azınlıkların Dil Hakları, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Merkezi*.
- Bozkurt, G. S. (2008), Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı, *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt 5, Sayı 17, 1-31.
- Canatan, K. (2007), Avrupa Birliği'nin Azınlık Politikalarında Türkçe Anadil Eğitiminin Konumu "İsveç, Fransa ve Hollanda Örnekleri". *Türkoloji Araştırmaları*, Cilt 2, 159-172.
- Caner, C. (2009), AB'ye Üyelik Perspektifinden Romanya'da Kamu Yönetimi Reformları: Yapısal Bir Analiz, *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, 85-107.
- Constantin, S. (2004), Linguistic Policy and National Minorities in Romania, *Noves SL, Revista de Sociolinguistica*, 1-13.
- Cullen, H. (1992), Nations and Its Shadows: Quebec's Non French Speakers and the Courts, *Law and Critique*, Cilt 3, Sayı 2, 219-240.
- Duman, İ. H. (2005), Azınlık Hakları ve Lozan Antlaşması. *Türkiye Büyük Millet Meclisi Dergisi*, Sayı 57, 307-321.
- Duman, Ö. (2008), Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri, *Bilig Dergisi (Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı)*, Sayı 45, 23-44.
- Efe, H. (2012), Avrupa Birliği'nin Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak Türkiye'deki Alevilerin ve Bektaşilerin Sorunlarına Artan İlgisi, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Vali Araştırma Dergisi*, Sayı 64, 169-184.
- Eker, S. (2009), Avrupa Birliği'nin Yeni Mottosu 'Farklılıkta Birlik2 ve Türkçenin 'Farklılıkta Birlik'teki Yeri, *Bilig Dergisi (Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı)*, Sayı 49, 35-58.
- Ergin, A. D. (2010), Azınlık Dillerinin Kullanımı Konusunda Türkiye Nerede Duruyor?, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 59 (1), 1-34.

- Gökdağ, B. A. (2012), Balkanlar: Etnik Karmaşanın Dilsel Boyutları, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 32, 1-27.
- Grigore, G. (1999), Muslims in Romania, *ISIM Newsletter*, Cilt 3, Sayı 99, 34.
- İsmail, N. (2015), Kırım-Romanya Kırım Tatar Topluluğu, *Yeni Türkiye*, Sayı 81, 487-494.
- Kıran, A. (2007), Azınlıklar ve Azınlıkların Dil Hakları. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 32, 185-199.
- Metin, Ö. (2012), Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya Türklerinin Göçüne Dair Faaliyetleri, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 35, 125-143.
- Okutan, Ç. (2002), Teori ve Uluslararası Metinlerde Azınlık Tanımı, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 59, Sayı 2, 59-75.
- Ömer, M. (2013), Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 9, Sayı 17, 171-186.
- Önal, M. N. (1994), Romanya Türklerine Bakış, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 93, 117-190.
- Özünü, M. (2009), Bir Tuna Ülkesi Romanya, *Avrupa Diyanet*, Sayı 126, 5-21.
- Petraru, R. A. (2011), Protectin of National Minorities in Romania and Public of Moldova: Guidelines, *CES Working Papers*, Cilt 3, Sayı 2, 330-335.
- Taşdemir, H. ve M. Saraçlı (2007), Avrupa Birliği ve Türkiye Perspektifinden Azınlık Hakları Sorunu. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, Sayı 8, 25-35.
- Tezcan, E. (2004), Avrupa Birliği'ne Katılma Yolunda Bulgaristan, Romanya ve Türkiye: Komisyonun 2003 İlerleme Raporları Işığında Bir Karşılaştırma, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 95-109.
- Türbedar, E. (2012), Romanya Türkleri, *Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)*, Blog No: 36, 1-2.
- Ural, S. ve S. Kılınç (2015), Türkiye-Romanya İlişkileri (1923-1950), *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11, 177-202.
- Ustabulut, M. Y. ve K. Kara (2016), Romanya'da Türk Dili Tarihi ve Dobruca'daki (Köstence) Türkoloji Eğitimi, *Aydın Tömer*, Yıl 1, Sayı 2, 1-16.
- Ülgen, E. (2013), Dobruçalı Şair Mehmet Niyazi ve İthafat Eseri, *III. Uluslararası Tatarların Tarihi Mirası Konferansı*, Eskişehir, 137-150.
- Yılmaz, G. (2015), Avrupa'da Azınlıklar ve Azınlık Hakları, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 14, Sayı 2, 109-122.

Diğer Yayınlar

Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu (2004), *Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu Raporu*, (Çalışma Grubu üyelerince Temmuz 2003 toplantısında imzalanan raporun, 01 Ekim 2004 itibariyle güncelleştirilmiş ve Genel Kurulca kabul edilmiş biçiminin 22 Ekim 2004 tarihinde Başbakanlığa takdim edilmiş şeklidir).

Birleşmiş Milletler Antlaşması (1945),

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> (9 Mart 2019).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (1998), Azınlık Hakları, *İnsan Hakları Bilgi Kitapçığı*, No 18, Cenevre.

İtalya Cumhuriyeti Anayasası (1947),

<http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/10-%C4%B0TALYA%20319-354.pdf>, (9 Mart 2019).

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1966),

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf (9 Mart 2019).

Romanya Anayasası (9 Aralık 1991).

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (2006), Türkiye’de Azınlık Hakları Sorunu: Vatandaşlık ve Demokrasi Eksenli Bir Yaklaşım, *Uluslararası Konferans Tebliğleri 9-10 Aralık 2005*, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

1990 yılında İstanbul'da doğan Burçin PETRE, ilköğrenimini Ankara Ulu Önder Atatürk İlköğretim okulunda, lise öğrenimini ise Abidinpaşa Lisesi'nde tamamladı. 2012 yılında Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun olup aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı. Erasmus programı kapsamında bir yıl yüksek lisans eğitimine Bükreş, Romanya'da devam etti. Yüksek Lisansı devam ederken yine Sakarya Üniversitesi'nde Sosyal Hizmet lisansını 2017 yılında tamamladı. Almanya'da eşiyle beraber yaşayan Burçin PETRE, iyi derecede İngilizce, orta derecede Almanca ve Romence bilmektedir.